

Tartalom

DEÁK Ferenc: Hosszú vigília (regényrészlet)	3
BRASNYÓ István: Négy költemény (Vízugár/Szökőkút ■ A tél jött ■ Szívenütés ■ Márc. 15-e Újvidéken, 2006)	14
PRESSBURGER Csaba-Saul: A mennyiség istene ■ Alkudozom a jóistennel ■ Összkomfortos szoba (versek)	17
VASAGYI Mária: Pokolkerék (regényrészlet)	20
DOMOKOS Tamás: Morbus Hungaricus II.	28

KULTÚRÁK ÉS PERSPEKTÍVÁK

Zoran ĐERIĆ: A száműzetés anatómiája: szláv irodalmi emigráció a XX. században (KOVÁCS Hanna fordítása) (tanulmány)	56
KOVÁCS Ágnes Zsófia: Bevezető helyett Sandra Cisnerosról (tanulmány)	62
Sandra CISNEROS: Női Kiáltás-patak (KOVÁCS Ágnes Zsófia fordítása) (novella)	69

KRITIKA

KÖNYV

BÁNYAI János: A szó átváltozása (Kemény István: <i>előbeszéd</i>)	79
FARAGÓ Kornélia: Metaxy, meta-X, metaxa (Garaczi László: <i>metaXa</i>)	85
SZABÓ Szilvia: A csalá(r)dtörténetek poétikája (Aaron Blumm: <i>Csáth kocsit hajt</i>)	91

BORDÁS Győző: Vajdaság száz csodája	98
GEROLD László: Régi nóta – hamis nóta	101
PATÓ Attila: Miért vagyunk kevesen?	104
GEROLD László: Kezi'csókolom	109

KRÓNIKA

NOVÁK Anikó összeállítása	110
-------------------------------------	-----

E számunkban PENOVÁC Endre alkotásait közöljük

CIP – A készülő kiadvány katalogizálása
A Matica srpska Könyvtára, Novi Sad

82+3

HÍD : irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat / Főszerkesztő Gerold László.
– 1. évf., 1. sz. (1934) – 7. évf., 15. sz. (1940) ; 9. évf., 1. sz. (1945)– . – Újvidék : Forum
Könyvkiadó Közvállalat, 1934–1940 ; 1945–. – 23 cm

Havonta

ISSN 0350-9079

COBISS.SR-ID 8410114

HÍD – irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat. – 2007. január. Kiadja a Forum Könyvkiadó Közvállalat. Ügyvezető igazgató: Bordás Győző. Szerkesztőség és kiadóhivatal: 21000 Novi Sad, Vojvoda Mišić u. 1., telefon: 021/457-216; www.forumliber.co.yu; e-mail: forum-kk@eunet.yu – Szerkesztőségi fogadóóra csütörtökön 10-től 12 óráig. – Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. – Előfizethető a JP Forum – Izdavačka delatnost 840-848668-83-as zsíroszámlára (broj modela 97, poziv na broj [odobrenje] 26-09914-742131-00-04-820); előfizetéskor kérjük feltüntetni a Híd nevét. – Előfizetési díj 2007-re belföldön 1200 dinár. Egyes szám ára 120, kettős szám ára 200 dinár. Külföldre és külföldön egy évre 60 EUR – Készült az Ideál Nyomdában, Újvidéken. – YU ISSN 0350-9079

Hosszú vigília

Részlet a Remisszió (Rétegek III.) című regényből

Ivan T. Popov orvosprofesszor engedélyével Kenedi Péter hosszabb időt tölthetett az eszméletlenül, fahasábként fekvő (második) unokatestvére, Kenedi Lázár ágya mellett.

Péter csak a filmekből *tudta*, hogy a kómás betegek mindent hallanak, mindent értenek, csupán képtelenek visszajelezni. Őt mindez arra készítette, hogy a sajnálkozás és sopánkodás, a kettejük közötti kommunikációból teljesen hiányzó attitűdjét messze elkerülve, vicceket meséljen neki.

Aztán, ahogy szinte a falakon is átszűrődött az a *külső mozgásokkal* teli *halálcsend*, mintha kicsit kikezdte volna eddig eléggé jól karbantartott idegeit, és egy keserű mosollyal pontot is tett idétlen mondókájának a végére.

Restelkedve nyugtázta, hogy voltaképpen önmagát szórakoztatja, a *tus-kótestvér* mozdulatlanul feküdt ágyában, közben a műanyag tömlőn cseppenként szállott belé az inkább reményt, mint életet jelentő, talmi fluidum.

Ahogy ott tétovázott, többször is az ablakhoz ballagott, mert még képtelen volt meghozni a döntést: magára hagyja-e az egyébként is nagyon *magára maradt* rokont. Rendezetlen gondolataiból elővillant egy aránylag friss emlék.

Németországban történt, alig tíz nappal ezelőtt. Már pontosan nem emlékezett rá, kettőjük közül kinek az ötlete volt, hogy otthonról, Bad Homburgból *beugorjanak* Frankfurtba. Útközben ez az *afrikai* félőrrült arra kérte, érkezésük után azonnal vegyenek egy-egy palack pezsgőt, keressék meg az *állítólagosan* (ezek Lázár szavai voltak!) a szövetségesek bombázói által szétlőtt, majd nagy kegyelettel a régi, javarészt eredeti romjaiból újraépített Goethe házat, üljenek le elé, és szép nyugodtan, megfontolt tempóban fogyasszák el a magukkal hozott italt.

És úgy is tettek.

Péter most, ebben a pillanatban sem értette, miért érezte magát akkor ő is annyira, oly kivételesen jól?

Azt pedig különösképp nem tudta magában helyre tenni, miért kellett Goethe valamikori otthonának bejárata előtti alsó lépcsőjére telepedni, hisz a pezsgőt elfogyaszthatták volna egy közeli előkelő kávéházban is. Tetejében, Péter legjobb emlékezete szerint, a feledésből egyszerre előbukkanó rokon, Kenedi Lázár sohase kedvelte az irodalmat. Ellenkezőleg! Most, hogy itt téblábolt, világosan visszaemlékezett lúgos-savas megjegyzésére, miszerint a költészet nem más, mint kondenzált szenvelgés. De neki épp Goethe hiányzott. Talán csak a *hecc* kedvéért tette, amit tett a világklasszis újjáépített otthona előtt, és hogy a hecc hangsúlyosabb legyen, belevonta őt, Pétert is ebbe az ökörségbe.

Hogy végig engedett Kenedi Lázár szeszélyes kíváncsalmainak (mert az ott, nála töltött egy hét alatt akadt belőlük bőven), arra Péternek egyetlen magyarázata volt: állandóan remélte, hogy ez az *afrikai ámokfutó* megnyilatkozik előtte, hogy végre megnyílik egy hosszán, több mint másfél évtizedig tartó titok zárja.

De hiába volt a pezsgő, hiába ültek ott szótlanul, hiába tessékelté őket távolabb a rendész, a titok továbbra is ott maradt a rokon lelkének legmélyén, de inkább valahol Nyugat-Afrikában. Vagy a jóisten tudja, hol...

A folyosóról behallatszó halk nesz juttatta eszébe, hogy amikor azt a fel-forrósodott pezsgőt felbontották, a pukkanás után Lázár halkán, szenvtelen hangon, szinte magának mondta:

*Akkor dagadt a szíved, és dagadtak
érzékeid, dagadt a férfi benned!
Őt fürge táncba hevesen ragadtad
sietve karra, majd kebelre vened,
mintha magadtól féltenéd magadnak,
s százszorozódott minden erő benned,
ész, szellem, élc, de legjobban vadulva
az, ami oly szerényen meglapul ma.*

Jóval később, amikor már vagy térdig legyalogolták lábukat a teljesen öncélú ödöngésben, amikor már a Frankfurti Opera és Színház (ahol a világhírű Kamaraszínház is működött) csodálatos épületegyüttest is körüljárták, azt motyogta neki:

– Hát ez egy egészen érthetetlen dolog! A puritán Babits! Hogy éppen Ő? És éppen *ezt*? És ilyen tökélytel – magyarra? *ezt* a – szerintem – túldagasztott érzéki Goethét...?

Péter csak annyit felelt: Goethe – szerinte – sose volt puritán. Persze, 4 elképzelhető, hogy valaki (bárki) a költő közismert etikai szabályaiba ezt

a tulajdonságot is belemagyarázza. Ő ezt nem teheti, mert se megfelelő nyelvtudása, se verstani, de más ezzel kapcsolatos ismeretei sem elegendőek. Egyébiránt – egy Babitsot *rajtakapni*...?

– Mindenkit rajta lehet kapni, csupán...

– Nos?

– Erről esetleg egy más alkalommal...

– No, bele vele!

– Képtelen vagyok *ezek* után...

– *Mik* után?

– Babits *után*, na! Nem vagyok szakértő. Ennyi elég? Kérlek, hagyjuk ezt a témát, jó?

A többit inkább magának mondta igen nagy keserűséggel: Tudom, testvérem Lázár, hogy most is csak azért szekíroztál ezzel a verstöredéssel, mert mindenáron ki akartad ugrasztani belőlem a valamikori *költőt*. Azt a legénykét, aki egy szép napon egyszer csak úgy váratlanul felbukkant nálatok Újvidéken! Aki, miután Szabadkán oly csúfosan (a legényke szerint: dicsőségesen!) otthagya a tanítóképzőt, és a 7 Nap akkori szerkesztője, Lévy Endre javaslatára a Minerva nyomdájában kezdett inaskodni Mamuzsics mester éber felügyelete alatt. Azt a legénykét, aki hamarosan, a Forum Lap- és Könyvkiadó Vállalat megalapításakor, illetve annak nyomdájának beindítása előtt, 1957 januárjában a mesterrel együtt Újvidékre költözött, és *Kende Péter* néven előbb az *Ifjúság*ban, de időről időre a szabadkai *7 NAP* művelődési rovatában is publikálni kezdte lírai zsenéit.

Ez a valamikori legényke most fogcsikorgatva, de magába fojtotta az e világtól oly elvadult, szertelenségében szinte a felismerhetetlenségig torzuló (második) unokatestvére cinizmusára kis híján kibuggyanó káromkodását, szinte krákogva a leplezett dühtől csak annyit kérdezett: Hát nem tudod már végre abbahagyni?

Aztán ismét szinte magában folytatta: Hol vannak már azok a napok, amikor együtt rajongtunk James Deanért, majd jöttek a rock csodálatos évei, mikor Bada Pubi is átköltözött Szabadkáról Újvidékre, és bevett a zenekarába: szombat esténként együtt játszottunk a Danubius Munkás utcai menzájában. Akkor költözött oda – igaz, rövid időre – az a csodálatos Majoros Kató is, akit a Rádiószínházban nem vettek fel. Miért említettem mindezt csak így, magamban? Mert te koslattál utána a legszívósabban. Pedig a mércéid alatti volt mind a hely, mind a társaság, ahol csaphattad neki a szelet. Jóllehet sohase tartoztál igazán a mi *bandánkba*. Nem volt nagy, de nekem megfelelt. Mert bizony sokat segítettek nekem e furcsa szerzetek: Kiss Pista, Varga Géza, Pintér Lajos... akik oly állhatatosan, egymásra licitálva szórakoztatták a hamvas, tűneményes Katicát. (Aki egyébként soha sehova nem ment el a szintén Újvidékre költözött szabadkai barátnők, Gönczi Sári és Hupkó Mar-

git, a valóban kiváló tehetségű költő nélkül.) Voltaképpen mindhárman próbaidőre kerültek az Újvidéki Rádióba, ahogyan a kiváló tenor, a jó színész és még jobb cimbora Sántha Pusztai Lajos is. A sikertelen éjszakai csatangolásokat pedig úgy zárták (zártuk) – ekkorra már Bada Pubi is *félzárkózott* –, hogy reggelig verték (vertük) a blattot a Vajdasági brigádok utcai négyemeletes épület nyirkos, dohos, de inkább húgy- és penészszagú alagsorában, hogy – miközben tudomásul vették, hogy sem az egyszeri, sem a csoportos szexből semmi se lesz –, a sárga földig leitták magukat. Annyit azért hozzá kell tenni, kedves rokon, mert ez is az igazsághoz tartozik, hogy ebben Pubi nem vett részt, ahogyan én is visszafogtam magam. Amiben Pubi élvezetét lelte, az a savas-lúgos iróniájának mértéktelen fröcskölése, sőt *ömlesztése* volt, amiben a legjobb társnak épp a Gönczi lány bizonyult. Néha annyira jól szerepelt az ifjú hölgy, hogy Pubit is lepipálta. De csak addig, amíg az ital egyetlen pillanat alatt el nem némította. Mondanád, az ital éppen a fordítottját teszi az emberrel: felnyitja a zsilipeket, és akkor következik a *logoré*. Mert ha van *diaré*, akkor miért ne lehetne – már bocsáss meg – szófósás is. Szóval, *ez* a valamikor kislegény – akit most macerálsz a fene nagy Goethe-ismeretteddel – igenis jelen volt ezeken az *alacsony szintű* szombat éjszakai szeánszokon. Nem mindig, csak... *néha*...

Hallgass ide drága (második) unokatestvér: nekem ott nem voltak tippjeim, elvárásaim, lelkesedéseim, piára ment a játék, tehát pénzt se reméltem, csak a köröttem hol táguló, hol pediglen szűkülő, vagy már szinte becsukódó *világ* késztetett arra, hogy valahol legyek, megkapaszkodjam. Elegem volt az ólomgőzből, suhogóan-sistergően lapocskákat tojó nyomdagépekből. Egyébként is a még nagyon is *friss* Forumban szinte mindent újra kellett tanulnom, amit már Szabadkán betéve tudtam. Szóval: eljárógattam én oda, pedig igazából kártyázni se tudtam, a társaság tanítgatott erre-arra.

Többek között most ezért is kérte az *afrikait*, aki nem is itta, hanem vedelte az italt, hogy hagyják már abba ezt a csepűrágást: semmi értelme.

Végre aztán abba is hagyták, majd Péter ajánlatára a pályaudvarra vezető útról befordultak a Weserstrasséra, majd hamarosan beléptek az *O'Brad* nevű vendéglőbe.

Hát itt alaposan meglepődött az Afrikából érkező vendég, mivel ez voltaképpen egy tipikus szerb étterem volt. Csupa olyan különlegességeket szolgáltak fel, amilyenekre Lázár egyáltalán nem számított, és amelyekről már nagyon régen meg is feledkezett.

Az *afrikai vendég* a híres és errefelé is imádott szerbiai kolostori szilvórium helyett csökönyösen megmaradt az előző este bőségesen fogyasztott (dupla) bourbonnál, amit hamarosan vissza is tapsolt, aztán már nem is volt meglepő, hogy a savanyú káposzta levelébe göngyölt, párolt füstölt csülköt is hasonlóképp fogadta.

Talán fél óra se telt el, amikor a jó hangulatú, példás tisztaságú vendéglő tulajdonosa, Obrad Turlakov is megjelent, mert *meghallotta*, hogy Péter, a régi és kedves ismerős annyi idő után ismét eljött, tetejében még vendéget is hozott. Meghajlással üdvözölte őket, és melléjük ült. Péter és a házigazda hosszan elbeszélgettek hazai és itteni (ottani) eseményekről, amiből Lázár – szemmel láthatóan – semmit nem értett, mert a témák főleg a Tito utáni hazai (otthoni) és nemzetközi viszonyokat érintették.

Amit a beszélgetésből Lázár kivett: az ötvenet jócskán túllépő Turlakov egy bánsági, őslakos szerb család messze sodródott sarja volt, két előzvegyült húga meg a nyolcvan év körüli mama még ma is a Törökkanizsa és Gyála között meghúzóódó kicsiny Ókeresztúron élnek.

Lázár megkérte a tulajt, hogy holnapra, mielőtt elutazna, készíttessen két ilyen főtt, sült csülköt, szépen csomagoltassa be a szakáccsal, és „csatoljon hozzájuk” egy palack eredeti bourbont. Ez a csomag képezi majd az útravalóját.

Remek hangulatban érkeztek vissza Bad Homburgba, de Péter időközben annyira elfáradt, hogy képtelen volt Lázár abbéli csodálkozására magyarázatot adni: Obren honnan is tud (még mindig!) ennyire jól magyarul kommunikálni.

Inkább elhallgatta, hogy annak idején *O'Bren*, illetve Obren, Törökkanizsán egy Tóbiás (Kamutyi) Jóska nevű kocsmárosnál tanulta ki a mesterséget, ahol követelmény volt a magyar nyelv legegyszerűbb, akár kocsmai szinten való elsajátítása is.

És amikor befordultak a Taunus déli lankái között megbúvó városba, az éppen kigyúló esti fények káprázatában Lázár egy pillanatra visszafogta lélegzetét, majd egész halkan megjegyezte:

– Te sumákoló géniusz! Te aztán bizonyosan tudtad, mert mielőtt Kölnből ideköltöztél, alaposan körülnéztél, tehát jól megsaccoltad, hogy ez a helység egész Hessen tartomány ékszeres doboza! Mert ez minden bizonnyal az! Egy ékszeres doboz. Ha azt mondanám: bonbonos doboz, az annyira giccses lenne, hogy szégyellném magam emiatt. De így...?

És másnap, mielőtt indult volna haza – Belgrádba, illetve Újvidékre – valóban magához vette Turlakovtól a baráti kézfogással átadott két szépen becsomagolt csülköt meg az italt, majd elutazott.

Így indult haza.

Ide.

Hóna alatt két csülökkel és egy bourbonnal, meg a rajnai pezsgővel, amit neje, Hilda adott át neki még a vonat indulása előtt.

Ha netán megszomjazna.

Útközben.

Lázár valaha még a vízzel is takarékoskodott, aztán...

Lassan...

Idők teltevel...

Valahogy nagyon szomjássá vált... Állandóan.

De így alakult az élet...

A *fahasábra* pillantott, és nem kevés undorral ismételte magában: így alakult... így alakult.

Nézte a valaha szeretett és ismert, de mára már annyira idegenné vált arcot, és felsóhajtott.

Igazából már maga se tudta, mi miért történt.

Ne vess, csak ne vess, bajazzo!

Azaz: kacagj, csak kacagj!

Hát, hogy pojáca vagy, de voltaképpen, igazából alkatilag sose voltál ilyen, azt most pompásan bizonyítod...

Péter tépelődése – oka fogytán – itt be is fejeződött.

Igazi unokatestvérként, de elsősorban a jóistennek olyan teremtményeként, aki tele van valami irracionális együttérzéssel, valójában egy meghatározatlan örök megbocsátó készséggel ragaszkodott hozzá.

Nyilván épp ezért szólalt meg benne ismét a lelkiismeret, hogy talán mégis folytatnia kellene itt, a kórteremben a csak félhangon előadott mondókáját, hisz abban szerepeltek remek viccek is...

Adalékként.

Persze ezek nem Németországból származtak, hanem a Szabad Európa Rádió néhány munkatársától hallotta őket, vagy amelyeket maga Skultéty Csaba, a nemzetközi műsorok kommentátora mesélt a köréje seregülő magyar emigránsoknak valamelyik belvárosi sörözőben, ha történetesen Münchenből Frankfurtba utazott. (Egyszer – és ez most nagyon ide illett – azt mondta: *Századunkban [életünkben] semmi sem tart olyan sokáig, mint ami ideiglenesnek indult...*)

Hát igen, azok a híres politikai viccek...

Csakhogy most már ő sem nevetett rajtuk, nemhogy egy *fahasáb*.

De ez a *fahasáb* juttatott most eszébe olyan dolgokat, amelyekkel eddig nemigen igyekezett foglalkozni.

Az Afrikába vetődött kalandort, majd az egyszerre csak megkerült, majd a hazafelé tartó gyorsvonatban agyvérzést szenvedett, eszméletlen rokont, (második) unokatestvért a bécsi konzulátus utánajárása eredményeként nem Bécsben, hanem Klagenfurtban találták meg, onnan szállították Ljubljánába, ahol a Klinikai Központban az agysebészeten azonnal megműtötték. Hogy végül is milyen sikerrel, az majd a jövőben kiderül. Jóllehet – a szlovén felcserek szerint – van remény, ha nem is a teljes *talpra állásra*, de bizonyos lassú folyamatú javulásra, a kórtünetek enyhülésére.

Szóval: Lázár még vissza is nyerheti szellemi képességeinek egy részét, talán valaha még járni is tud majd...

Szegény Ottó bácsi, az apa, eddig soha senkivel nem törődött ennyit, soha senki ügyében még nem szorgoskodott ennyit, mint ez alkalommal. Számára a legfontosabb az volt, hogy fia társadalombiztosítási státusát rendezze, amihez igen sok kisajtot és hátsó bejáratot kellett kinyittatnia, hisz fia, Kenedi Lázár csupán az aránylag rövid ideig működő, államilag támogatott afrikai vállalkozás hivatalos megszűntéig, tehát 1975-ig, szerepelt a biztosító nyilvántartásában, utána teljesen nyoma veszett.

Ahogy Kenedi Lázár élete is beleveszett a párás semmibe ott, a messzi Conakryban.

A váltók, amelyeken átfutott életének *mozdonya*, bizony, egy pillanatig se csikorogtak, hát akkor miért is gondolt volna ő olyan lehetőségre, hogy majd egyszer hazatérhet, és akkor meg szüksége lehet – a többiek között – társadalombiztosításra is.

A másik lényeges probléma az volt, hogy a svájci bankban tartott tőkéjéhez – rajta kívül – senki se nyúlhatott, így az öreg Kenedi kénytelen volt a saját, illetve a Lázár által reá testált, majd oly nagy figyelemmel, féltékenységgel őrzött és gyarapított devizát is igénybe venni, hogy a nehézségek minél előbb rendeződjenek.

Ám az öreg Kenedi kitartóbbnak bizonyult, mint azt bárki is feltételezte volna róla: bizony minden formaságot sikeresen elintézett, majd helikopterrel Ljubljanából át is szállíttatta Lázárt az újvidéki klinikára.

Tehát már csak a csodára kellett várni végtelen türelemmel.

Csodát senki sem ígért, de legalább már ketten reménykedtek benne: az apja meg ő, Kenedi Péter, az unokatestvér. Voltaképpen a két apa volt unokatestvér, de a rokoni kapcsolatot az egész valamikori nagy Kenedi család fennmaradt részéről ők ketten, Péter és Lázár tartották fenn. Inkább „szellemileg”, mint a valóságban, hisz Lázár Nyugat-Afrikából, talán ha egy-két levélre válaszolt az ott töltött tizenöt esztendő alatt.

A talpra állás lehetőségeiről, a reményekről szóltak e ritka írások.

.....
Továbbra is ott virrasztott ágya mellett, és azon elmélkedett: mi értelme ennek az egész csepűrágásnak itt? Már nem is ezt a *fahasábot*, hanem önmagát célozta kérdésével: mi is történt voltaképpen? Hogyan is kezdődött nyugodt, kiegyensúlyozott életében ez a tragikomikus... „appendix”?

Ez a futóbolonddá vált okos tojás egyszer csak – minden bejelentkezés, vagy előrejelzés nélkül – becsöngetett hozzájuk, Bad Homburgban, a Tühringer Strasse 12. ajtaján, és széles mosoly közepette közölte: Íme, itt vagyok! Megjöttem. Te..., ti hogy vagytok? Bemehetek? Nem hoztam valami nagy ajándékot, de azért üres kézzel se jöttem. Hű, de jót mutat ez a kégli! Ez biztos nem a te izlésedet dicséri! Hogy is hívják... hívják, ángyikám? Mert az vagy, ugye? A felesége... ennek a... csodálatos semmirekellőnek. Szóval, ángyikám, hol is tartottunk? (Rettenetes

németséggel hadarta ezeket a szavakat, a felét magyarul toldotta be, amit neki kellett kapásból lefordítania, hogy a felesége értsen is belőle valamit.) *Ó, igen... persze, örvendek: Kenedi Lázár vagyok, a barátainak egyszerűen Laza. Jaj, hallottad, Péter? Azt mondja: Lasza. Hát igen: a németeknél is létezik ilyen kiejtési probléma: a z-t szívesen ejtik sz-nek. Tudod-e, hogy a görögöknél is nagy baj van, ha más nyelven szólalnak meg, mert náluk meg nem létezik a zs hang és mindent sziszegve-zizegve mondanak. Szóval, kedves... Hilda... Jól mondom: Hilda, ugye? Nos, kedves ángyikám... Na, Péter, fordítsd már ezt az átkozott szót németre, még ha nehezen is megy. Jó, jó, jó! Keresd a kobakodban a sógorasszonyt, vagy a sógornőt, az talán előbb bekattan ? Mert, ugye, hiába mondanám neki, hogy: ma belle-soeur, vagy – sznájke, vagy... daughter-in-law... esetleg – sznohá (esetleg sznábá.) májá, sznoská! Atyaég! Létezik ez? Valóban ennyi nyelven ismerem ezt a szót? Hát igen... Bocsánat, hogy ennyire hallgatag vagyok, de a bőbeszédű és végtelen kedves fogadtatástól nem is tudok szóhoz jutni. Szóval, öcskös: hogy ityeg a fityeg? Ja, majdnem megfélekeztem róla: tessék, ezt hoztam nektek. Honnan tudtam volna én, hogy már nem vagy egyedül, de hát tudod, hogy van az: a levelek jönnek-mennek. Az ember a sok írásba, de főleg az olvasásba bele is fárad és – sajna – bizonyos, lényeges dolgokat el is felejt.*

Eddig tartott a bevezetője, vagy inkább belépője, aztán belevetette magát a nappali egyik foteljébe, majd hirtelen észbe kapott, kiszaladt a belépőig, ott lerúgta a cipőjét, és tekintetével papucs után kutatott.

Ha sikerült volna megoldania azt a talányt, ami indulása óta kínozza, akkor talán tovább is tudott volna lépni e jelenet állandó „visszajátszásától”. Mert érték őt az életében többször is meglepetések, de miért tér vissza gondolataiba épp ez a mindössze néhány percnyi közjáték? Lázár megjelenése és a zagyva beszéde, amelyben állandóan keresett is valami logikai összefüggést...

Aztán a kimondottan értelmetlen *automatikus* szövegrész, amit elhadart az *ángyikáról!* Fordítsd le! Fordítsd le! Hát persze, hogy nem jutott eszébe: ő, mármint Lázár sógornőt akart mondani, de olyan vidékies németséggel, amilyenel magyarul zakatolta. Más lapra tartozik, hogy igazából nem is volt neki ideje lefordítani: Schwagerine...

Kiballagott a kórteremből, lebattyogott a lépcsőkön, kilépett az utcára, északra vette az útját, de hamarosan befordult egy nagy parkolóra, ahonnan eljutott az Újvidéki Nemzetközi Árumintavásár peremrézsére épített Dukat elnevezésű szállodába.

Ott szállt meg, azt találta a legnyugalmasabb és legközelebbi, számára elegendő komfortot nyújtó ideiglenes (nagyon is ideiglenes!) otthonnak, jól lehet a közelben díszelgett az aránylag új Park Szálló is.

Az öreg bakafántos Ottó bácsi, Lázár apja, egyre kapacitálta: legyen a vendége, hisz egyedül él a Pap Pál utcai lakásban, nem fogja a jelenléte zavarni, meg egy kis beszélgetés is jót tenne mindkettőjüknek. De Péter inkább

a szállodát választotta. Ezt a szállodát, ahová igen szép emlékek fűzik. Annak idején hetente egyszer itt volt a szerelmi légyott Brunnernéval, a drága, szép és rendkívül okos jogászasszonnyal, aki igencsak ügyelt hírnevére, nem volt hajlandó Péter albérleti kis legénylakásába felmenni. Inkább fizette a szállodaszámlát, így könnyebben lazított, és az órákig tartó, szinte szakadatlan aktusok sorozata testét-lelkét megnyugtatta egy teljes hétre. Csak annyi időre, mert amikor valami folytán meghiusult a heti találkozás, annyira ingerültté vált, hogy nehezen tudott visszazökkenni abba az állapotba, amelyből fenntartás nélkül átváltott a mámor önfeledtségébe. A szépasszony férje tizenkét évvel volt nála idősebb, de már hat-nyolc esztendeje elvesztette a nemi élet iránti érdeklődését, és kizárólag a tudománynak szentelte minden idejét, szenvedélyét. Valéria szerint azonban nemcsak az érdeklődés hiánya volt a kettejük közötti nemi kapcsolat el-elmaradozásának, majd később teljes megszakadásának – még csak a tudomány iránti érdeklődésének több nemzetközi elismeréssel is serkentett felívelése sem volt az igazi oka – hanem, hogy Vencel egyszerűen kiégett, beállt nála a teljes impotencia, amit – érdekes mód – nem is akart kezelteni. Valéria viszont most, negyvenkét évesen kezdett igazán izzani, mert ezt az állapotot már közönséges, póri kifejezéssel nem is lehetett jellemezni, hisz valóban nemcsak *tűzelt*, hanem a szó szoros értelmében izzott a szexuális vágytól. Péterrel egész véletlenül hozta össze a sors: egy közös barát révén ismerkedtek össze. Dr. Brunner született Teleky Valéria az egyetem jogi karán büntetőjogot adott elő, és egy igen testes kéziratot, gyakorlati példatárat hozott össze, amit szeretett volna publikálni is. Az egyetem támogatta a kiadványt, de a rendelkezésre álló eszközök igen szerények voltak. Mivel a kéziratot nem volt hajlandó karcsúsítani, hát olyan nyomdát keresett, ahol beilleszkedhetett a meglévő keretbe. Péternek az idő tájt – hála néhány becsei nyomdászismerésének –, jó kapcsolata volt a Tiszaparti városban működő, igaz, nem valami modern, de igen jó munkát végző Orient nyomdával, hát összehozta a dolgot. Ezt követően többször is együtt utaztak Becsére, hogy a könyv születésének folyamatát nyomon kövessék, szükség esetén némi kisebb módosításokat is foganatosítsanak a helyszínen. Mire megjelent a könyv, kialakult kettejük intim kapcsolata is. Az első szeretkezés kivételesen jól sikerült, egyikükben sem volt hezitáció, vagy bármiféle belső gátlás, hát megtörtént. Ahogy a könyv első példányaival jöttek vissza Újvidékre, Temerin előtt, ahol az utat a Jegricska keresztezi, van egy igen jól működtetett vendéglő, néhány tiszta, otthonosan berendezett vendégszobával, hát lekanyarodtak a nemrég felújított, remek útról, ittak, ettek és megszálltak. Péter az asszonynál pontosan tíz évvel volt fiatalabb, és elkápráztatta annak csodálatos, érett teste, meg ahogy a komoly professzorarc meglágyul, újjászületik, szó szerint megfiatalodik, a hangja kislányossá válik. Kettejük testének találkozását oly átszellemülten emelte az intimitás – szá-

mára eddig ismeretlen – síkjára, hogy minden élvezete ellenére attól kezdett félni: halálosan beleszeret. Abból pedig nagy baj származhat, mert az élete elkövetkező része tele lesz hiányérzettel, sóvárgással, féltékenységgel, szenvedéssel... Hogy azért ez mégse következett be, azt csupán az asszony rendkívül racionális magatartásának köszönhetette. Dr. Brunner Valéria pontosan tudta mit, meddig és hogyan szabad megengedni. Nem tűrte a sallangokat, egyetlen percnyi időt nem hagyott a mérgeket felhalmozó üresjáratoknak, ameddig tartott az élvezetes együttlét, addig teljes lényével jelen volt, utána azonnal, biztató mosollyal ugyan, de távozott, hogy egy hét múlva mindezt megismételje. Nem voltak újítások, eddig ismeretlen *fogások* alkalmazása. Mindig minden ugyanolyan szenvedéllyel ismétlődött, és hasonló módon fejeződött be. Hogy mekkora ajándék volt ez Péter számára, azt jóval később értette meg, mert csak nagyon lassan jutott a lényeg közelébe. És mindez így volt a jó. Miért is kellett volna neki mindent megértenie? Amikor kész, minden be van fejezve, le van zárva, le van *kerekítve*.

Az étteremben most csak néhány üzletember ásítózott. Még csak nem is viselkedtek úgy, mintha várakoznának valakire vagy valamire, egyszerűen csak unatkoztak.

A vacsoraidő még nem érkezett el, így visszafordult, és a bejáratnál balra, az italpultnál lassan, tempósan elfogyasztott két pohárka monostori szilvóriumot, közben átlapozta a keze ügyébe került napilapokat. A portánál kézhez kapott céduláról teljesen megfélelkezett, csak amikor pénztárcájáért nyúlt, akkor vett róla ismét tudomást.

Persze, felesége, Hilda hívta: kérte, mielőbb jelentkezzen.

Amikor felment a kibérelt 11/a számú lakosztályba, egyszerre hevesen kezdett verni a szíve: bizony, itt történtek élete legnagyobb csodái.

Ez az a helyszín, amelynek hosszú ideig még az emlékét is igyekezett kitörölni magából, de most...?

Mert azért a dolgok maguk keresik meg az embert, a *sors* már csak ilyen.

Nem fordítva történnek az események, hiába állítják a nagyokosok, hogy az ember a maga sorsának kovácsa!

Kovácsa volt-e ő egyáltalán a sorsának?

Hát, bizony, nem!

De hol vannak azok az idők már?

A csodák világa, ideje, kora?

Akkor mégis: miért érez annyi idő után is ilyen mélyen sajnó hiányérzetet?

Mielőtt felhívta volna Hildát, remegő kézzel tartotta kezében a készüléket: nehezen fogta vissza magát attól a nyilvánvalóan nagy esetleges baklövéstől, hogy feltárcsázza Valériát.

Pedig most nyilván odahaza volt, a Dunára néző erkélyen ült és olvasgattott, vagy éppen csak lehunyta szemmel hallgatta kedvenc zeneszámát. De az

is lehet, hogy már leballagott a part menti sétányra, vagy éppen a két unoka szórakoztatta. Bizony, azoknak már egész kicsi korukban remek *szövegük* volt. Valéria büszkén adott át sziporkáikból néhány apróbb részletet, de mindig ügyelt arra is, ne hagyjon alkalmat azok kommentálására.

Akkor végre úgy döntött: felhívja a feleségét, aki nyilván arra, a szinte naponta megismétlődő kérdésére várta a választ: mikor tér haza?

Valóban: mikor?

Mert *ott* van az otthona, nem pedig itt.

Ez a *fahasáb*, ez a *rönk* úgyse látja, nyilván nem is észleli, tehát az ő ittléte teljesen értelmetlen, felesleges.

Egyébként az öreg is kezd már az idegeire menni az állandó nyavalygásával, hogy költözzön át hozzá, mert őt bántja a lelkiismerete a régebbi időkben történt félreértések miatt. Mert ő (mármint az öreg Kenedi Ottó), bizonyos dolgokat félreértett, egyébként is nagy terhet hordott ő magában azokban az időkben: család, megélhetés, fiával való kommunikációhiány. Tehetetlenségében bizony sűrűn követett el hibákat, embereket sértett meg oktanul. Egy ilyen alkalomkor épp Péterrel bánt igazságtalanul, aki erre – teljesen érthető reakcióként – rácsapta az ajtót mindörökre. Mert valóban nem ment vissza még egy beszélgetési, esetleg békülési kísérletre se, pedig fia, Lázár szobája visszavárta, az öreg mélységes megbánásával együtt. Üres lett és maradt az a szoba nagyon hosszú ideig, és lám, most is üres, és azt se tudja, nem is mer gondolni rá: meddig lesz még ilyen, vagy, hogy egyáltalán megéri-e még ő azt a pillanatot, amikor egyetlen fia, Lázár vissza-, hazatér...

Szóval: felesége szinte már könyörgésbe torkolló kérdéseire megpróbált határozott, megnyugtató választ adni: megy ő haza, méghezá nagyon hamar, hisz eddig minden tőle telhetőt megtett, de nyilván már nem sok haszna, szinte semmi értelme sincs a maradásának.

De ő mégis maradt.

Hogy végül is meddig?

Talán addig, amíg ismét nem találkozik Valériával.

Igazából a *fahasáb* is csak ürügy volt számára.

Kegyetlen dolog ezt még kimondani is, nemhogy állítani.

Pedig így volt: jó ürügyként szolgált most ez a *mozdulatlan rönk* Péter egyre növekvő, visszafoghatatlanul burjánzó vágyának a megvalósításához, hogy azt a csodálatos asszonyt ismét lássa, megölelje, hogy, mint régen, ismét egyesülhessenek.

Vagy hogy legalább a hangját hallhassa, hogy lássa ajkainak mozgását, ahogy a szavakat oly szép, szinte hideg szabályossággal megformálja. Ennek a hidegségnek-ridegségnek felvillanó emléke tette most szinte ezoterikussá a valamikori együttlétük emlékeit, de akkor is, így is vállalta: élete legnagyobb élménye Valéria volt és maradt.

Négy költemény

Vízszugár/Szökőkút Vezetékes idő: A pillanat

A pillanat, ha kioldja bugyrát,
Vízi lények soka rebben szerteszét.
Futtuk során nincsen köztük szó, beszéd,
A való csak az, amit csillámuk lát.

Vízi lények soka rebben szerteszét,
Mintha mozgásuk célját sem tudnák,
A való csak az, amit csillámuk lát,
Föl-fölírva rá alakjuk képzetét.

Mintha mozgásuk célját sem tudnák,
Bár létezhet a számukra messzeség,
Föl-fölírva rá alakjuk képzetét,
Ahogy színről színre régtől megtanulták.

Bár létezhet a számukra messzeség,
A tükröződés mélyén összekuszált,
Ahogy színről színre régtől megtanulták:
A tőlük párálló, széles, szürke lég.

A tél jötte

És mégis megyek valahonnan valahová,
Esett fizikummal, már-már gyagyás elmével,
Amit, persze, rejtegetek. Mindinkább úgy tűnik,
Lekésem megvilágosodásom. Mostanra
Elszívtam dohányom, mostantól csak párát
Fújok, ködöt kergetek, magam is ködben
Haladva, esőben, képzeletben, s nem tudni,
Hová jutok. Volt valami elképzelésem, de
Mostanra elképzelésem sincs, fölborult
Velem az azimut, porózus csontom törtem,
S csak ámuldozom, hogy mások még sokkalta
Rosszabbul jártak. Egyikükre-másikukra
Emlékszem is, hogy amikor még! Mikor is?
56-ban? A melbourne-i Olimpiáskor?
(Szepesi mondta így a rádióban: Olimpiász)
Az hatalmas valami volt: egy Nagy Magyar
Olimpiász – a papa indult is nyomban segíteni
A magyaroknak, de Szlovéniában elkapták,
Jesenicénél, és mindig fölrémlt előtte, hogy
Remegett a zsaruk kezében a pisztoly!
Utána végül Újvidéken ült: az Arany János
Művelődési Otthon volt a börtön, Grobljanska 6.
Jártam is látogatni, egy cigány smasszer
Kötekedett a magyar nyelvhasználatunk miatt.
Akkor is tél jött, nehézkesen, csak januárban
Érkezett meg, majd márciusban visszatért –
Forgandó, likacsos idő, mint az öreg csontok
Szúrágta belseje az altalajban, mélyszántáskor
Vet ki az ekevas ilyesmit, egész történelmet,
Amiből már ki sem okul – régebben még
Megakadt a szem egy gyűrűn, pénzdarabon,
De mára már a javát ennek is összeszedték –
Ennyi marad belőle tanulságnak: hogy föl-
Kapják és már viszik is – minden így jár, ami
Közkincs. Közkincs 56! Máris elsápadok, mintha
Fölírnák nevem egy papírlapra, hogy jó lesz ez még
Valamire, kerek évfordulóra, ki tudhatná, mire
Pontosan vagy mi célból, kinek a kútfejéből
Kimerve.

Szívenütés

Elvétve mennyei fizetőkaput
túlélve régi hegyomlást –
most mi következhet?

Áteresz-
tenek.

Minek?

Márc. 15-e Újvidéken, 2006

A hóhullásban éberebb az elme.
Ha bírnám magam, hideg fürdőt vennék.
E vacogásban hóba hemperedni,
Szablyasuhintásként villanó látványba.
Mily rég zúdult át itt lovasroham!
Partvidékén élünk ittfeledve.

A mennyiség istene

Az én uram a mennyiség istene,
azt kérdezi,
mit hoztál az oltáromra,
hány imát,
hány tonna húst,
hány kilós a fiad, Ábrahám?

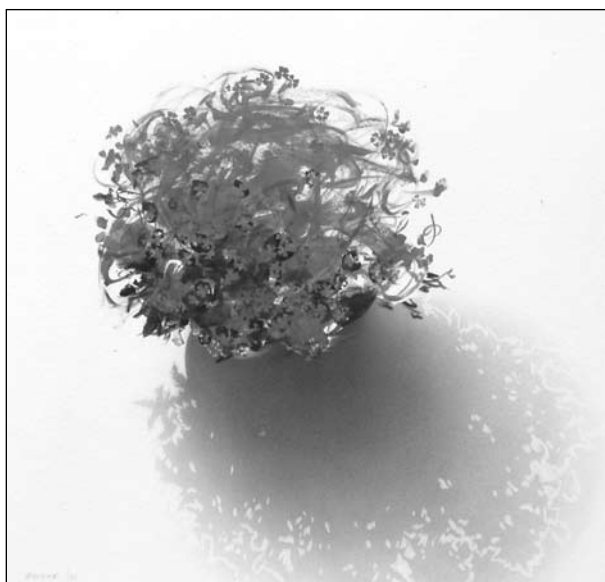
Az én uram a mennyiség istene,
kiszabja,
 $5 \text{ miatyánk} = 1 \text{ fokos könnyítés a napi feladatokon};$
 $\{5 \text{ miatyánk}\} * X = 1 * X \text{ fokos könnyítés.}$

Az én uram a mennyiség istene,
megbízható partner a mindennapokban,
ismerem a tarifáit,
én rendelek,
ő szállítja a kért árut vagy szolgáltatást,
számlát nyújt be.
Tiszta sor,
nincs átverés,
de nincs biankó-csekk se.

Alkudozom a jóistennel

Háy Jánosnak

Alkudozom a jóistennel:
majd ha megadatik,
hagyom abba.
És nem adatik meg.
Nem adatik már századok óta.
Éjt nappal követ, és nappalt az éj.
Hiába mondja a jóisten:
előbb hagyd abba, majd utána... –
és nem folytatja.
Nem mondja: ...utána megadatik.
Nem mond semmi mást.
Éjt nappal követ, és nappalt az éj
már századok óta.
Alkudozom a jóistennel,
mert nem mondja: megadatik.
Ő ráér, én folyton kérek;
Ő halhatatlan, én soká élek.

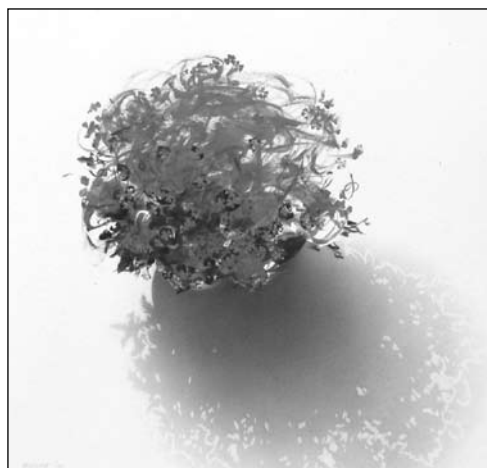

Összkomfortos szoba

Hogy mi van az ércfal mögött,
ne derülhessen ki soha.
Álljon itt kikezddhetetlenül,
ne találjon senki gyémántfejú fúrót,
rejtse el mindet az öreg Isten.

Hogy mi van a kőfal mögött,
ne derülhessen ki soha.
Álljon itt lerombolhatatlanul,
ne találjon senki légkalapácsot,
rejtse el mindet az öreg Isten.

Az, mi van az üvegfal mögött,
csak be ne törhessen ide soha,
maradhasson meg az összkomfortos szoba,
bocsásson meg nekünk, és felejtse el
mindent az öreg Isten.
Maradhassunk mindörökre ostoba,
unalmas lények,
csak ne újra megtért lelki szegények
legyünk, inkább élvezkedhessünk
mindörökkön-örökké,
ámen.

Pokolkerék

Regényrészlet

Sarong esése Pangárnál megmérettetett, e végre... – magyarázá a ritka hajú, a rőt, kit a nyáron Rossztónál ásva rokontalanul láték itt, az güblis házban. Most a plánum fölé hajola, és sokáig nézé. Volt légyen ott tízvalahány úr tornyokkal fürtözött hajjal, mind ösmeretlen, kettőnek caliendruma lapocig bodorítva, egynek orrán okuláré, és fejük az plánumról felkapva ámultan tekinték piszokkal ellepett csuklóim és orcám, no né, a tolmács, szóla fel az úr, ki az plánumra még az rőthajúnál is mélyebbre hajola, s kórsága okából fejét folyvást rázogatta, ám telék több minutumba, mire az rőthajú rámtekinte, igen, ő, az honszerелеmből építkezés fárosza, feje csupasz vala, szekrénykén setétle capilláriumu. Gott sei Dank! – kiáltá –, végre az úr, ki vitathatatlan pontossággal és illő nyelvpompával előmondja az magyar szónkat dallikás francra, hogy ez urak értsék, miként kell a vad vizet megnyergelni! Nem is, mart közé per vim, erőszakkal parancsolni!

Mint hébérrel ha szívja a gazda a vén cuvée-t s tölti vendég poharába, úgyan élvezé a szót s veté elejbénk s ki érté, megittasoda első hallatára, mert ki merné hinni, hogy az szókat másképpen mondhatná, hanem ami igaz. És míglen orcánkat körbe megtekinté, mit előmonda, lelkiem felgyullasztá s lőn részem csudalátományban: limbus helyén tágtér mezőn, minek vége nem látszand, selymes szellő bukros búzafővel játszand, és az eper mi majdan onnan származanda, édesebb leend mint az égi manna, mert hol a víz mostan a martot faldogálja, dús föld az építői merényt bőven meg szolgálja, jóllakhaték végre a jobbágyok masszája, s eltűnik örökre posláz és pöffedés, pocséta bögölytül hagymáz és tespedés, és leend azon vízen hasznos mercatura, hajókás híres kereskedés, és míg fordétám mindezt ama édes francra, Sáring fodrát egészen feledém, elszállt fülembül a zúgók zobogása, s fordulék a nagytekéntetű urakhoz jobbra és balra, és fordétám az rőthajú minden

elménységét, hogy kezdi mutatni magát az eredmény töstént még tavaszra, s hogy úgysis elítéltettünk a természet által, még midőn a rabok először vájtak e martba, ámde hogy ezt hallám, elijedék, az édes nyelven, mit sebtén kiejték, a bodrozott fejűek antul kezdve sehogy se érték és szünetlen kérdezének, e hanságon ugyan mit kezdének, s hogy ránéze a kisebbik, a kövér, az rőthajú ezt ságá nékie: ne sajnáld szándékom, testvér! A vizek ura ságá ezt, az Inzsellér, s rebegésem figyelé az kövér: non... plaindre... frére...

És azok ketten, a francok bólogatának, hogy ama agyas spekulációnak ösmeretébe jutának, és az Inzsellér – mint kire az imént zúgó zápor robbant, bő víz veré orcáját és tar fejének búbját – pennát hozata ezidőtt, s míg azok nevük sercegeték az plánumnak alája, hozzám lépe, s így szóla mindenek füle hallatára: emlékszem ama híres vakolásra... – Ó, csupán kunyhóink falát sarazám, Sáring sarát nádfalra csapkodám éppen, midőn ideparancsolának, válaszolám. De az ingenurus csak tovább folytatá: Szólna-é kegyelmed ama áradásról... hogyan leend tenger a ruvetuki marton Ráncosból, Csicsóból? S elmondám, mit hallék a sáringi sárkányról, mérges köpéséről, lángtarajáról, mit hallék az ruvetuki nagy hanság népének szájából, hogy ha gyúl haragja, fiát Sáring a felhőkbe maga hajítja, hátul kígyó, elől emberféle, gomolyok közt forgand síkos teste s farka az vizenyőket örvénnyé kavarja... s az ásózókat eme házba dobja.

Szavam után esénk tömkeleges csöndbe. Végre felfigyelénk az rőthaj Inzsellérre: az őrzőről beszéltél ama vakoláson a műhelyben, kit vetett volt a sors nadályos vízbe, s inntül ama sorsot nézve a serpeus vala az őrző, ezt vevém most észre...

Egymásra ösmerénk. Az güblis házban az Inzsellérrel s az urakkal ebédlék.

(Fekete tintával: Sáringból – a lap alján húzott kb. nyolc centi hosszúságú hullámvonalból – gomolyfelhőkbe emelkedő, egész lapot kitöltő, emberarcú, tarajos, szárnyas kígyóféle lény rajza. Ahol farka a hullámot érinti, a sárkány pikkelyes testét csaknem teljesen beborító, tizenkilenc párhuzamos hullámvonalú körrel ábrázolt örvény támad. A szárnyak cikcakkal, körökkel, pontokkal és felismerhetetlen ábrákkal ékesek, a hosszú nyakon ülő lapos fej álla hegyes, csőrszerű, torkából, orrlíkából, éles fogai közt hatalmas szájából tüzet okád, óriási szeme kiguvad, taraja lángol. Felette gondosan írt betűkkel: Nadályos vízbe vetett a sors.)

Vackomba visszavezetének, hol lőn hosszú dangubálásom, merthogy a hajcsárok nem kényszerítének részülni a sároláson, ám nem lőn nyugovásom: Nagygodá polizei – spion fajta – Vagdalt Jakab napjának pirkadtával megszólíta s kunyhómban mellém üle mint ki cimborálna, és figyelmessé tett volt

tanácslólag: az epizódiumot mi történe az güblis házban elfecsegni tiltatik szigorúan, mert eme uratlan dolog az sok ásással mivégre leend, nincs ki tudja, a sátán ideája, kelletlenség, átkozott munka. Multi laboris sine causa! – rikkantá a martról a porlaki oskola liberárius directora, ki a spion minden szavát kihallgatta, s antul kezdve esetem szerte előmondá, ellenségim számát megsokszorozá. Örökre beundokíta. Rabtársim fejüket tőlem elfordéták, tányérből ételem kiboréták, jó reggelt nem kívánának, szavamra nem hallgatának, csüdüzni nem hívának, hanem hangosan átkozának, és midőn kérdők, megvetésem mivégre történe, eztán ujjal fognának mutatni reád, mert elpártoltál tőlünk, felvilágult elme, veték szememre, és levék az ásózók pokedelme. Ama Jakab alkonyultával ösmét szólítának, tolmácskodnék-é a twickenhami ánglusok tudós csoportjának. Ugyan nem levék ánglusul jóbeszélő fajta, az Inzseller mondmányát az ánglus mégis csak úgy falta. Vacsora múltával, mire a szolgálta asztalt bonta, oly nagyon pezsdíté vérem a bordói, a legkiválóbb fajta, hogy kezdék, laudatur temporis acti, kedvtűlságos szónoklásba, s lőn az ánglusok álcátlan ámulása, hogy eme zsomborban mulatlan az üdő múlása, s minő hangkellem a zúgóknak zajlása, csónakosnak bánatra enyhet ad a csónak Sáringon ringása, és érintém, mily halál a harcsaféreg hullása, hogy a tocsogóban ösmert a libatop, a fehér chenopodium alfélíg növése, s ez materiáléban, ez édes állagban másmilyen a rovarkák és halfélék élése, általváltoztatik kagyló és gyík és minden madárféle, többször is jegyzett volt rovarkák és siklók e pocsból órássá növése, és tollat s papírt parancsolának, és szüntlen faggatának, mindent leírának, és én új csudákkal fārasztgatám elmém. Sáringot imigyen emlékszenesítém. És közben kétfelé marcanglóda lelke. Sáring s ama nagy merény kétfelé szakajtá.

Történe: ama plānumra hajlongót, ki fejét billegeté folyvást, egy lázhév ágyba húzá, s szólíta helyébe az látnok rőthaj – secretariussá. Hogy Miklós reggelén az güblis ház küszöbén a havat magamról lerázám, látomra kicsuszamla száján: koránlom az üdőt ez áldást fakasztó művelethez, majd két saeculum múltával talán... Megütközék e szavak hallatán. Nem így mondá kegyelmed e merényt felvállalván, sivitám, mint a sólyom, ha prédája menekve, majd halkan ösméltém asztalához érve, és hallván szavamat az Inzseller magát megszegyenelte, mert ein Mann, ein Wort vala ő, ki önnön hasznát feledve egyedül munkának feketne, hahogy lenne reá Fortuna engedelme. Csakhogy megelégedését sose, annál többször tanácsalanságát tapasztalám. Napjában sokadszor hallám: nescio quid agam, mit tegyek, hitetlen hogyan építsem csatornám, mire vigasztalám: üdő hoz tanácsot, rei espediendae, ám az üdő hangtalan mulatá magát. Történe Valérkám nevenapján, midőn a ruvetuki s csicsói martokon hintóztatánk – én ugyan ama martokat fel nem ösmerém, oly sikeres lőn a fagyó föld ásása – , s érzém magam ama ásózóktól messzi magasságban, mint galacsinbogártól a repdesődő pille, midőn megüté

fülem durva rivalgásuk: Átkozott légy, Sáring inzsillére!, és csúfságokat dalolának, s hogy minket meglátának, ásót, csákányt felénk hajátának, proklet da szi inzsileru, otpala ti ruha! – ilyesmiket zagyváltak volt. Gyhúúú! – kiálta a kocsis a lovakra, és a hintó repült martról martra. Két kézzel szórtak átkot a hintóra. Mire megszólala, eltelt vagy két óra, spe dejectus, reménytelen, ilyvalamit monda az Inzsellér pirosodva.

A kunyhók, mik Rossztó alatt, Csicsó és Pangár martján épülének, még Szent Imre napjáig rabokkal telének, Ruvetuknál laktak volt az adós népek, fennebb, Karakórnál a pénzért ásók rendes vályogházban. Másodnap már ásának az elődök nyomában, és hogy Sáring pusztítását helyreépítolják, martját éjjel is hasigaták, hajnalt az szerszámot a váltásnak maguk adák – tempus fugit! –, a hajcsárok munkája lőn így is megtemérkedve: hogy a munka megkezdőde, újabb ásók és vájók érkezének, kiket uraik kiszegényítettek volt, s hahogy a kunyhók megtelének, az avaron százával fekvének, és a havazgáló tél testük megdermeszté, mivégből a hajcsárok a benn alvókat kikergeték, és vackukba emezeket küldék, hogy némi melegedésük legyen, majd helyüket ösmét megcserélék, sok ordétással és veréssel járt mindez, míglen megszakada a plebs magatürtetése: e hadriadásban Viszketeg hajcsár megcsuszamla, és rajta minden kint visszaítélének, midőn botjával fejét széjjelverék.

Az első hóharmatkor a Fodrász megüzené: a kántor az új kalendáriomot el nem küldé, üdömülésre figyelmem másfelé terelé, mondván rám oly sértő szavakat, hogy tollam el nem tűré. Az naptár ügyében a plebánusnak kéreldemet írni kénytelenítették – az eklézsia az elűzött franciskánusok klastromába helyezteték át Szöllőcén –, ki még aznap olvasá levelkém, és két színben Budán nyomtatott kalendáriomot küldé még a frimaire üdején, mihez a csomagkában téntát, három tollat és porhamut is mellékelvén reményemen túl megörvendeztete.

(Barna tintával: alacsony termetű, ritka hajú, hunyorgó szemű férfi csikos köntösben, fején félrecsúszott hálósüveg, jobb kezében telerajzolt papírlap. Feje fölött fekete betűk: Ein Mann, ein Wort. A következő három lapot kitepték, az első lapmaradványon – egymás alatt – olvasható: fenyű, pictura, recemű, a másodikon: szemir, varfű, sása[s], lá[b], zápo[r], a lap második oldalán: tara[j], nirvá[na], pap, a harmadik lapmaradvány első oldalán: vili, porka, Ann[a], lesúj[t], égi. A következő oldalon a szöveg töredékes, a kezdete hiányzik.)

.....yana grófnő tág délben Ráncosnál a hintóból kifigyele, és a molnárok ösmétleg felgyullasztott harcától, mi Tamásinál még csakcsupán hibitos zsellérek civódásának mutatkozott volt, ugyancsak megrémisztetve

végre hozzám szólt, és én, ki levék aznap kíséretében apródféle, csicsiszbeó, kinek – a szokás így kíváná – gillet-e kisujtázott vala és veres, sikoltó, s kinek tiltatott a szó, kénytelenítették világosítani őt ama robajgásról, a sáringi mal-mok feletti üdőrusszanásról s evégből kerekék és forgók és őrlőházak szét-zúzattatásáról, a malomfolyó canalisszá regulázásáról, ama malmosok fölös munkájáról, mocsolyás térmező savanydad gyümölcsinek majdan mézessé válásáról, mindenről szenvedelemmel estvélig oktathattam volt, ám a grófnő nem hallgatá, hanem a hintó ablakán kihajolt és a kocsishoz szólt, s lőn a lovak horkanva hőkölése, és a grófnő a martra lelépe – a nádtippan derekáig ére, szoknya alól mégis kilátszott a térde, mire lumbusomban éles fájást érzék. És lőn ama drága hölgy harcra hevült lisztesek erányába az okból futása, hogy legyen igazságukról több tudása, s én követém őt, mint hénárban a menekedő halat a szárcsa, és lőn a víznél torpanása, pomádés hajának szellőtől szállása, és kilátszék vala fülének fénykörzött cimpája, mi oly hosszú vala, hogy a pompás nyak felét érinté, s ama csodás auriculát ezüst pihe fedé. Ó, én bujátlan rablétem! Annyiszor képzelt szerelemben vegyülésem! Sarjerdő szélén ért édeni élvezem. Csillapló ágyékom sebtén eltakarám. Olyana grófnő csak állt, állt, s szóttan csudálkoza rám.

(E másfél oldalnyi szövegrész után üres maradt a papír.)

Mórus Tamás ünnepén a pangári földsüllyedékben hosszú beszédbe kezdék, s az ásózók szerszámuk elvetvén, mint lelt játék fölé hajol a gyermek, a martmaradványról úgyan görbedtenek fölem, tudvágyukat, rémlett, a scientia beldíszeire sikerrel vezérlém, s éppen a rajnai és dunai tudósok pactumáról értekezém, midőn közbekiáltának: mi leend sorsa Bükkös Máriának?! Mi leend Sáring többi bajkútjának? Történe ez még kilencvennyolcadik június harmadik hetén.

És volt légyen idén is folyónk kedvének sűrű változása, váratlan viheder egekig csapása, örvények vízellenében futása, láthatlan felhők hahotája, s kifuta Gyurgyic a csicsói martra harangozni, de nem történe változás, semmi, mert nem vala az vihar, csak a folyó ordétása ama lázrohamban, hánykodása megtemérkedett fájdalomban, s haragvását már el nem ronthatná senki martok ásózója, ki nékie leginkább ösmeretébe juta, s ezért hahogy lőn a víznek némi zsémbelése, szemét ráfüggeszté, s történe a csuda, hanem ezidőtt átsapott volt Sáring a hanságokra, s azokon túlнанról is mindent magához sodra, mint sepré a kártyás a nyereményt, mit vetettek volt az játékasztalra. Aranyszájú Péter épphogy meghajnalla, a regg újabb csudát hozza: Pangáron, Csicsón s Ruvetuk agyagos martján sok forrás nyíla, s köztük sétált vala Jézus Édesanyja, ujjából virág hullott, rózsa, s hova az virágot az szent kéz ejté,

vízdús forrás futamik onnan a Vedrik tóba, s a hajcsárok minden rabokat töstént kihajtanak, kapát, csákányt utánuk dobának, vessék magukat az új vizek elapasztásának, mielőtt a népek összefutnának, s a látmány előtt leborulnának. Mire lőn a papok odajutása, megtörtént az martok rosszanása, rabszolgálatosokra zuhanlása, sok ásózók tűnének az csuszamlásba, a seborvos keze belefárad a gyógyításba. És az Inzsellér? Ebül veszett merény, ezt fogta érezni, midőn a pusztulást meglátá, és a folyó régi mását visszatüntetni óhajtá.

Reménytelenségét Ponciánkor ösmétleg látám, midőn orcával az plánumra borula. Mint a víz, mi martját csendesen mossa, szólék suttogva: úgy lám, hasznosabb az Chenal másfelé ásása, Sáring libramentumának békén hagyása, s hogy bontatlan maradjon a folyó ágya, a vízépítést rajzolja át kegyelmed más vizenyős tájra, másuljon a nyommeder, a vízfolyás árja, vonja a punruvetuki rét ellenirányába, Sáringtól jó messze északra, háttal Csipcsó mezejének, a sáperdi gübőktől Mutusnál keletnek, nyálkás ingoványt elhagyván a Csalányos martján szívébe a sáros Játszórétnek, hol az léleti és a Senkilátta rétek összeütközének – ösmerem az titkos ösvényt, a módusát az onnan kimenekvésnek –, a tuskési gyujtoványon és azon is túl rajzolja meg bátran, s fusson délnek, egyenest egy pusztaságos mezőségnek, hol nem simíta magának teknőt víz folyása, ott folyó sose jára, vezesse tovább a szürke Gyepes szélén, s az vonal folytatódjék az túlnani törvények érvényének terén, a rétség keleti peremén, Szent Pál fürge ásózásának helyén, ragyogja ott eleven víz körkörös a rétet, csillogjon az Chenal ama ívezetben, futamló fény az véghetetlenségben... És az róthaj fejét emelé e szókra, de semmit se szóla, csakacsupán az plánomot összehajtogatá, és az nyikorgó sublód aljára hajtá.

(A csatorna plánumtól eltérő rajza következik, a térkép alján feltüntetve Sáring bal partján Punruvetuk Ráncossal és Csipcsó, e helyről – a folyót nem érintve – észak felé folyik a csatorna Sápérdig, onnan Mutusnál keletnek fordul, majd Csalányoson át Lételnek, Játszórétnek, Senkiláltának, Tuskésnek, onnan délnek, a Pusztaságnak, Gyepesnek, ahonnan kelet felé kanyarodik a vízvonal a cifrázott nyomtatott betűkkel – AZ TÚLNANI TÖRVÉNYEK TERE – jelzett területen, majd Szent Pál alakjának rajza látható hullámvonallal körülkeretelve, a vonalon írott betűkkel: Futamló fény az véghetetlenségben.)

Midőn az felpiperézett francoknak tolmácsolék az güblis házban, vala köztük, aliquo comitante ágens kettő is, megbújó fajta, ki az vacsora után folyvást szóra hajta, tovább és tovább, mondja csak, rajta, ki volt, ki járt Bécs ama páholyába, mire a pangári mezők illatáról csevegék, s adám a szót a csi-

csói halászok szájába, kik atyáik után sárkányról és őrzőről és az pihent elme csudalátmányáról ama zöngedelmeket unodalmas danával ékíték, észrontó magamegunásban egymást munkához imígy békíték, mit az martot vájva tölük eltanulék, mondám. Füzetkém az güblis ház törődött falából még asznap kihúzám, s véle a Senkilátta réthez pirkadtig szaladván ott egy romtöredék angyalos köve alá ásám vastag birkabőrben. Mátus spión gyanút fogván kifuta társával Tekenősig, lőn vélem ellenirányba futásuk Ruvetuk széléig, hol láttávuk veszejtvén lőn szurdokba csusszanásuk, miáltal orra kettős nyergét nyomottá lapétá.

Eme históriát hamarkán feledém, eszélyes gazdám parancsira irányítám elmém, midőn Jeromos reggelén a pyrenéi hajporosok megérkezvén, lőn az güblis házban ösmét hospitium. És hozá az három úr az elmeszüleményét, az hat ökör vonta marthasétó ekét s az Pisuerga folyó egyengető tervét, s nemkésve a szolgálk szétfutnak ökrökért, s másnap felállíták Csépnél ama ekét, töstént próbára tevék. Szent Ferencig vájá az eke a martot, és fent a lakozás mindazaddig tartott, lettenek az spánok oly vigadalomban, hogy leábrázolni azt képtelen tollam, dárídobot verve folyvást mulatának, végre az Ferenczor enyhén lomhulának, és kurta ánglus szókkal az Inzsellérhez fordulának, tolmáclásom meg se várva hadrikáztak, kesztyűs kézzel hadonásztak, asztalra másztak volt, és onnan harsogák, itthagyjuk az ekét, csak adják meg az árát, kétezer foréntot, s mert az Inzsellér egy szót se mondott, kétszer elősmétlék, tevék a bolondot, s hogy a tűrömolajból kifogyék, borukba soport cseppenték, mitől töstént elaluvának s hintójukba csukatának, és szolgálk, fogván láncát marokra, az ekét a hintóhoz köték, s indíták a hintót idegen martokra.

Ha érkezne bárhonnan némi credita ez ekét megvenném, ám Őfelsége újabb költségektől tilta, szólíta az Inzsellér, s tovább kesergvén gyors gondolkodásra tüzelé elmém, s hamarvást az Kerékkal az Föstmény tűne elmém, és szokásom szerént gyűrűtlen indexem felemelém, s ilyvalamit mondék: leend ez vizenyeken biztos uralgásunk, ha ama Nagy Kerékművel ásunk, mit az Föstmény... És hajnalt kifuték a Senkilátta rétre, a romtöredékre, és kiásám füzetkém, és délre asztalán lőn az Rouage képe, minden reáírva az kettőske-rekre, az materiáléja a körterébe, az számítások, pontosan, körülte, s lőn az Inzsellér ebédről érkezése, s a rajzot sokáig forgatá, gut, sehr gut, mormogá, s hogy neszezésemet meghallá, szekrénykéjéhez lépe. Ezüst két pohárba barna bort tölte. A bor szagát az güblis ház felvette.

(Barna tintával: a Nagy Kerékműnek a diáriumban már szereplő rajza, a padokon a hajtó rabok, a rajz alatt nyomtatott betűkkel: SEHR GUT!)

Morbus Hungaricus II.

20.

*„Néma lakatok lógnak a bődéken, s a kocsit
gránitkockája ragyog, akár a halott tar koponyája.”
(Iszaak Babel)*

húzasd ki százig, húzasd ki ötszázig, húzasd ki ezerig, húzasd ki kétezerig és tovább, az időegyenesen döngtet a jelen, ez a helyes mentalitás, nincs kegyelem, a történelem döngtet át a mákon, csak a gubójából kicsorgó anyag segít a magamfajtákon, húzasd ki ötvenig, nyolcvanig, kétszázig, fáziskésésekkel eljutni a végső határig, ott sziklába vésve elolvasható a végső szabály, a tanítvány dolga elárulni a mestert, mindegy hogyan, ne habozz, az első adandó alkalommal emeld föl a késed, nem kell a kamu türelemjáték, az árulás valódi érzés, igazi ajándék, elég volt a leckékből, te meg másra úgysem taníthatod, csupán némi keserűségre, undorra, vereségérzetre, ahogy a földről rád néz, és látja a cipő talpának poros, tompa színét, túlteszik magukat ezen is, már túl vannak mindenen, tehát hiába, beteljesíteni, amire minden tanítvány való, meglepetések nélkül csordogál a történelem az idő medrében, szépen, ritmussal, akár puskalövések az éjben, a tanítvány tegye a dolgát, csókolja arcon, harapja el a torkát, teremtsen meg mások rovására ott és akkor a maga helyét, keresse a szabály, a kötelesség kegyét, tudnod kell, unalom ellen gyógyszer az árulás, másra hárul a kényszeres mosoly, az elfojtás örök tébolya, a kimondhatatlantól való visszarettenés alulértékelt gesztusa, ugorj be a verdába, drága tanítványom, a benzinköltséget én állom, és húzasd ki hosszan, és ha elértél a valódi vágyig, húzasd ki az örökkévalóságig

21.

*„A halál egy virág, mely egyszer nyílik csak.
De úgy nem virágzik semmi még.”*

(Paul Celan)

Hatéves koromban átjöttek az iskolából mesélni egy kicsit nekünk, ovisoknak, miféle új világ is vár ránk. Aztán szinte mindenkit elvittek háztűznézőbe. Én maradtam. Különösebben nem magyarázták meg miért, valami szabály. Évvesztéségnak hívták.

Mégis eljött az én időm. Iskola; jó idő volt szeptemberben, fényben úszott minden. Viszont éreztem némi merevséget a levegőben.

Ez csak azért jutott eszembe, mert jó néhány év után megpillantottam az utcán Szarkát. Padtársak voltunk évekig. Egyszer elmentem hozzájuk: soha életemben nem láttam akkora rendetlenséget, mint azokban a szobákban, amiken végigvezetett. Kimentünk a konyhába, ott egy flakonból tejszínhabot nyomott valami tégelybe, kikanalazgatta az ujjával, kinyalta az alkalmi desszertestálat, majd kimentünk a játszótérre hintázní. Ennyi. Eddig tartott a vizit.

Szóval megláttam. Az a hír járta, csinált egyet s mást, bámulta a falakat odabenn egy kicsit, majd kiment Németországba. Nem hatott meg, valahogy mindig éreztem, ez a srác másik irányból bámulja a kirakatot.

Elkezdődött az első, mi meg kaptunk egy lebukott kölyköt, Petrovicsot. Kétszer akkora volt, mint mi, rezegtünk tőle. Egyfajta kimondatlan megálapodás alakult ki az osztályban: vagy ő, vagy a maradék. Az erőszak lényegteljesen magától értetődő részének tűnt.

Próbáltunk felnőni a feladathoz.

Végül Szarka hozta el nekünk a győzelmet. Egyik nap Vincze Angéla cukrot osztott, névnapja volt, vagy hasonló. Kása Roland megkapta az adagját, de valahogy besuvasztotta a szekrény alá. Lehasalt: megpróbálta kihalászni onnan. Erre Petrovics érkezettnek látta az időt (tanítónő sehol) némi oktatásra: odament, és ráállt Roland hátára. Roland éktelen ordításba kezdett, szerintem még Petrovics is meglepődött ezen.

A termet igazi régimódi, vasvázás iskolapadokkal rendezték be, és valami elmebeteg kieszelte, hogy milyen jó lenne ezekre a padokra egy ceruzatartó. Fúrtak a padok lapjába (föül középre) egy lyukat, azokból kandikáltak ki a kalapácsszerű förmedvények. Tényleg úgy néztek ki: nyél (az ment a lyukba) meg a kalapácsfejforma a két újabb mélyedéssel, amikbe a ceruzákat lehetett állítani.

Szarka fölkapott egy ilyet (balkezes volt), nekilendült, föl a padra, majd izomból homlokon csúrta Petrovicsot azzal a szarral. Rögvest föl is repedt a

bőre egy jókora darabon; majdnem elájult. Meszeltek a legyőzhetetlenségi mítoszának.

Aztán a ribillió: tanárok, mentők, igazgató – akkora volt a seb, hogy össze kellett varrni. Zseniális mozdulat volt, valamiért ez maradt meg bennem leginkább vele kapcsolatban, ahogy villan a balban az a fából esztergált örökség.

22.

„Shelley vízbe fúlt, most aztán megtudhatja, van-e Isten.”

(Egy korabeli angol lap)

holnap is lesznek vízióim, szenzációs vízióim lesznek, programozottak, csillogók, fényezettek, amiről nem tudtam, amit még nem láttam, amit el nem képzeltem, de mindig is vártam, sehol egy szarfolt, egy hűgycsöpp, pad alá ragasztott takonygombóc, arcra fröccsent nyálhab, némi beszáradt maradék, sarokba söpört ipari nyesedék, ezek a víziók igazi víziók lesznek, a látvány pápai elem térdelnek, víziók jóval túl az érzéki világon, ahogy madár sosem ül az ágon, ahogy élet sosem lüktet az iskolában, ahogy tegnap sosem járt a mában, és ahogy halál sosem sújtott le haragjában, vízióim színei megfestik az agyam, átdöfik a koponyám, kihullik a hajam, víziók mocorognak, feszengenek bennem, a víziók mezején gázolok, a gazban, és egyre csak el kell mennem, gyertek, lányok, kapjatok el, fogjatok le engem, vízióim tenger nyiek, inverziók, projekciók, fixációk, szublimációk, illuminációk, vegzációk, egzaltációk, kasztrációk, fals identifikációk, gyönyörű anyag a fecskendő mélyén, jaj, csak jól fessek a végén

23.

„Freiheit ist nicht mehr frei.”

(Laibach)

„Harcolni kell, ember!”, kiáltott a férjére Erzsike, aki részegen ült a földön, amikor beléptem a Szivacs borozóba valamelyik szombat este. Fülledt meleg volt, a kerthelyiségben ücsörögtünk páran a kissé áthevült vasalkalmatosságokon.

„Találtál munkát, Andi?”, kérdeztem a nagyobbik Pásztor lányt.

„Mehetnék a tápgyárba droidnak.”

„Agyleszívásra.”

„Elhúzok innen a piczába. Elmegyek külföldre. Nem lóghatok állandóan apámék nyakán. Kezdünk egymás agyára menni. És ez nem nehéz a kisvárosi mindennapokban. Néha olyan, mintha fosban úsznál.” Azért még mindig volt némi flegmaság a hangjában. „Terroristának kéne lenni. Helyet csinálni magamnak a világban.” Fölnevetett.

„Kérsz valamit inni, Android?” Próbáltam vicces lenni.

„Semmi szesz, inkább egy kólát innék... Szarok az alakomra! Irány a Nyugat!” Röhögtünk. Talán imponált a kíméletlensége, nem is tudom. Kezdték újfent mutatkozni rajta a kóros zabálási vágy tünetei.

„Melyik filmben is oktatta Robert De Niro a színművészet alapismereit Al Pacinót?”

„Mindegyikben”, vágta rá Pásztor Andi. Nevettünk, megint humoránál volt.

„Van valami jó filmed?” kérdeztem.

„Láttad már a Hús és vért?”

„Nem. Ki játszik benne?”

„Rutger Hauer. Állat jó film. Meg akarja erőszakolni a főszereplő csajt, de nem sikerül, mert az nem úgy reagál, mint egy tisztességes áldozat. Kurva jó.” Nem lepődtünk meg, ő mindig rögvest kiélezte a mondandóját. „Szemét férfiak, mi nők bármilyen helyzetben képesek vagyunk felülkerekedni.”

Éreztem, ezt komolyan gondolta, de fogalmam sem volt, miféle szexuális élményei lehettek azelőtt, hogy megismertem. De elhessegettem a gondolatot. Ostobaság efféle összefüggéseket keresni, hiszen ezek a megjegyzései mindennaposak. Rutinszerűek.

24.

„Az emberiség fejlődése – a halálérő növekedése.”

(Franz Kafka)

Hiba volt, legalábbis most úgy érzem, idáig itthon maradnom és várnom valami másra, hinni a tanulásban, mint valami megváltásban.

Pásztor Andi elment Németbe. Össze fog állni valakivel odakint, száz százalék. Nem akar visszajönni. Itthon csalódnia kellett önmagában. Münchenben nem mások tekintetének elhessegetésével kell kínlódnia.

Némi tettetés, némi alakoskodás, és máris mintha működött volna minden, szinte magától. Jött egy másik nap, az ember mozgásba lendült, nézelődött itt, pénzt keresett ott, fecserészgetett emitt, kikapcsolódott amott. Nem érzem, mi a tét. Mi forog kockán.

A családi fényképalbum lapozgatása, a múlt színes kockáinak ide-oda rakogatása plusz egy csipetnyi ábrándozás a régiek életéről és tenniakarájáról. Túrták a földet, etették az állatokat, kötődtek a vidékhez, a tájhoz. Élvezték. Tényleg tetszett nekik a mindennapok ritmusa. Bízta abban, ha a végén visszatekintenek, valami elfogadhatót látnak.

Andi fölvette a nyúlcipőt: úgy éreztem, torkomon akadt őseim példája.

25.

„Festem élőhalott ujjbegyeimmal a saját sírkamráj falára a zsinórok közötti szöveteg fölé az örök Isteneket PAUTNETERU kék-zöld férfi- és nőalakok 1,5-szörös életnagyságban.”
(Bakucz József)

hős akartam lenni, hős a maga nemében, aki gyengéket ment, vérben gázol, de csakis a maga nevében, hős, aki ha végigmegy az utcán, belőle táplálkozik a tömeg, nem kolbászol meg hurkán, hős, aki csak megy, halad, vonul, csörtet, trappol, csak magához idomul, nem kérdez, de nem is válaszol, mutatja az irányt, megtölti az úrt, fölszámolja a hiányt, ő választ, nem őt választják, az ismert példa és a vágyott ismeretlen, ha kell, jóságos, ha kell, kíméletlen, szavaz, üt, beszél, püföl, elkendőz, megmásít, besároz, kijelöl, a lényeg a lényeg, annak látszik, aminek látni akarják, kimérik, kijelölik, beosztják, megszabják, vállon átvett géppuskahevederek, kések, masszív bakancs, öltönyös, nyakkendő hős akartam lenni, elbújva az irodámban, az igazi képzelőerő ott burjánzik igazán, a magányban, hősként ünnepelehetek volna a tévében, moziban, színházban, tényleg szét akartam szóródní a század éveiben, az évek hónapjaiban, a hónapok heteiben, visszaköszönni plakátokról, pólókról, a mindennapok kínjait én kiiktathattam volna, ha végigcsinálom, rendrakó lehettem volna, helyreporozó, kiküszöbölő, tisztára mosó, istapoló, szintmeghatározó, lefokozó, hős akartam lenni, hős, aki kiugrik a skatulyából, elmarad a jelenből, kikopik a pillanatból, mégis ott van, sosem hagy magára, mindenki fia, mindenki barátja, hős, aki kisunnyog a gumiszobába

26.

„Még nem haltam meg, és néha még élvezem a szerelem látványát.”
(André Breton)

Hétfő délután elugrottam Norbihoz, aki azzal a hírrel fogadott, hogy Galóca halott, vasárnap hajnalban kivágódott a motorjával a malom-kanyarban, telibe a téglakerítésnek. Vége, legyűrte a sebesség iránti olthatatlan szenvedélye, némi könnyű drog meg pia; kellően hivatalos stílusú indoklás. Szótlanul bámultam a tévében a Tyson életét földolgozó videofilmet.

„Kívülről tudod már az egészet, nem?”

„A Spinks elleni meccse olyan gyorsan véget ért, hogy még most sem tiszta. Bim-bam-cak-cak.” Hallgattunk. Nem bírtam sokáig.

„Szerinted Galóca normális volt?”

„Totál agybeteg, teljes kampó, biztos, hogy kizuhant párszor fejfel a járókából.”

Másnap Norbi fölhevít. Galóca anyja arra kért bennünket, hogy rámuljuk ki a fia szobáját. Beleegyeztem. Lent laktak az Oncsa-telepen egy nyiszlett kis házban: Galóca szobája nemrég még mosókonyhaszerűség lehetett. A szoba ajtaján bazi nagy Carcass poszter. Odabenn a középen lévő dohányzóasztalon fémtálca, a tálcán széttépett gyufásdobozok, cigipapír, öngyújtó, rengeteg mécses, egy kés, körző, a hegye fekete.

„Költött efféle ócska mécsesekre?”

„A temetőbe járt csórogatni.”

Odaléptem a nyitott szekrényhez. Mindenütt állt a por, aligha engedte be ide a szüleit vagy a nagyanyját, aki szintén itt éldegélt a ház valamelyik hasonló zugában. Pár könyv: Lexikon az új hullámról, Beckenbauer, Az aranycsapat, Sherlock Holmes kalandjai, A kristálytükör meghasadt, Zabhegyszó. Néhány Metal Hammer meg Rockinform. Két videokazetta: Üvegörök, Abszolút kezdők, Predator, A nyolcadik utas a halál. Egy vadi új Maxell XLII-S 90-es, benne cédula: Születésnap válogatás Csárlinak. „Nem is tudtam, hogy mindenevő volt zeneileg.”

„Nem nagyon dicsekedett vele, de jobb gyerek volt, mint sokan hitték.”

Már nem tudta átadni a kazettát a címzettnek:

Madness: Our House

Bob Marley: Redemption Song

UB 40: Red Red Wine

PIL: Death Disco

Treponem Pal: Renegade

Slayer: South of Heaven

Godflesh: Angel Domain

Alien Sex Fiend: Can't Stop Smoking

New Model Army: Drag It Down

The Pogues: Dirty Old Town... „Majd én odaadom a kazettát Csárlinak. De hogy a picsába lett a megrögzött metálból...?”

„Lehozott egyszer egy halomnyi kazettát valami pesti cimborájától, aki így fizetett neki. Tök véletlenül fordultak meg benne a dolgok. Mi legyen a hificcuccal?”

„Majd eladják.”

Kezdünk berakodni a fölös holmikát egy barna szemeteszsákba. Papírok, újságok, ócska kábelek, kibelezett gitártorzitók, egy pár ócska tornacipő. Benéztem az ágy alá. Néhány szexlap, zoknik, némi por meg egy cetli.

„Nézd már! Ezt ő firkálgatta üres óráiban?”

„Mutasd!” Norbi elvette a papírt. Kockás füzetlap, rajta két rövid dalszövegszerűség:

Fiatal vagyok, nem akarok az árnyékban ácsorogni.
Fiatal vagyok, nem akarok otthon ülni, és apám tanácsait hallgatni.
Fiatal vagyok, nem akarok jelentkezési lapokat kitölteni.
Fiatal vagyok, nem akarom dühödt bevándorlók kezei között végezni az életem.
Fiatal vagyok, nem akarok kudarcokat a munkaerőpiacon, és téged sem akarlak.
Fiatal vagyok, nem akarok unatkozni egy pisztollyal a kezemben.
Fiatal vagyok, nem akarok eszméket a fejemben.
Fiatal vagyok, nem akarom álmodozással tölteni a napot.
Fiatal vagyok, nem akarok mindig csak várni.
Fiatal vagyok, nem akarok félreállni, de téged sem akarlak.
Fiatal vagyok, nem akarom a köz javát.
Fiatal vagyok, nem keresem a magam igazát.
Fiatal vagyok, nem vonz eléggé a vagyom.
Fiatal vagyok, fiatal vagyok, fiatal vagyok

a csajomnak nem jár hatalom
a csajomnak nem jár a faszom
a csajomnak nem jár az alkarom
csak a halál egy nyári alkonyon

a csajomnak nem jut szerelem
a csajomnak nem jut kényelem
néha egy kicsit kényeztetem
de ezt is csak magamért teszem

leteperhet ha hagyom
megragad benne az alkalom
nincs élet nincs fájdalom
csak a halál egy nyári alkonyon

„Mit akart ezekkel?”, kérdeztem fanyalogva.

„Odamondogatni. Mi mást. Föltenni még egyszer a lejárt lemezt. Na de melyik nincs lejárva?” Egész jól összefoglalta. Szótlatlanul ültünk Galóca ágyán. Végeztünk, nem volt már mit tenni.

Megszólalt Norbi: „Na jó, ez kész, húzzunk innen a vérbe.” A füzetlapot galacsinná gyűrte, a szemeteszsákba pöccintette, majd kötött a szájára egy csomót.

27.

„Clean as lime,
His skull rots empty here. Dying's the best
Of all the arts men learn in a dead place.
I walked here once. I made my loud display,
Leaning for language on a dead man's voice.
Now sick of lies, I turn to face the past.”
(James Wright)

hokedlin ücsörög, odalenn a sírban, engem figyel, ki mást, kérdegetni akar, szóval tart, mert túlél, ő lesz, aki elkapar, kifejti a témát, vázolja a helyzetet, leleplezi a sémát, nekem akar imponálni, a magas cét kívágni, a falak közül magát a szabadba kirágni, próbálkozik, hajrá, de úgyis hiába, mindenki lelép, elhúzza a picsába, visszabújik, megtér az ördög valagába, nekem mondd, pajtás? nekem adagolhatod, nekem hiába pofázol, nálam mindig ráfázol, jól jegyezd meg, a címzett ismeretlen, az én szavam, egykomám, mindig keresetlen, tanuld meg hát végre, ha a szádat tartod, mindig szívesen látlak, mondhatni elvárlak, nálam te leszel a bajnok, ha megtöltöd, úgy jó, ha nem, üresen kong a csarnok, világok harca ez, egyfajta ostoba játék, én állok középben, hugyozásra alkalmas pillanatra várnék, kérem, ha mindenki elfordulna, nem ragadna benn az a pár centiliter, de a sok ígéző szempártól még a hideg is kiver, ez a szereplési inger, ez az ősi tanárátok, egy ütős, szaftos magyarázat, már csak ez vár rátok, ideje elsompolyogni, kioldalazni erről a helyről, keresztülkacsázni, integetni hátulról, alulról, szemből, tovaúszni egy híradó főcímében, főni, csak főni a magam levében, beinteni, adás! aztán elszámolni halkan ezerig meg százig, csillagokat látni a hátulsó óriáskivetítőn, és én már el is jutottam a politikailag semleges siegig és a heilig, egy adag fekete, vörös, aztán fehér, néhány mázas tableta az egész történelemmel felér, vagy tovább, felér az égig, ahogy a retyópapíromon az a barna csík ér el elejétől végig

28.

„Csak a kannibalizmus egyesít bennünket.”
(Oswald de Andrade)

Hervadt hangulatban léptem ki reggel az utcára, s éppen becsuktam magam mögött jókora fakapunkat, amikor balra fordítva a fejemet a járdán felém tipegő félnótás Péterre lettem figyelmes: a szocotthon ősrégi lakosa, az örökmozgó mindenese, aki már kiskölyök koromban is ugyanígy nézett ki hétvégente. Szürke kalap, bordó nyakkendő, rajta Lenin-fejes, vörös csilla-

gos, élmunkás meg egyéb jelvények, fehér ing, föltűrt szárú pantalló hózen-tróglival, szürke zakó, gomblyukában szegfű, kezében sétatbot, lábán pedig méretes barna bakancs.

„Szervusz, Péter, jól szolgál a térkép?”, kérdeztem rá múltkori szerzemé-nyére, az általános iskolai földrajz térképemre, amit rejtvényfejtésre kért el néhány hónapja. Nem válaszolt, földúltak látszott.

„Mi az, szar bent a kaja?”

„Nemaggyákkki aaaa nnyúgdijjamat!”

„Ki nem adja ki a te pénzedet, Péter?”

„Anővérek!”

„Ez nem igazság! Nyújts be egy kérvényt, hogy adják ki a járandóságot. Ha kész, dobd be a ládánkba, én majd beviszem.” Hirtelen jött az ötlet, hogy belemenjek a játékba, de már bántam is.

„Valér mmajd segít, nnemigasság”, morogta, a többit nem igazán értet-tem. Aztán továbbállt.

Másnap délelőtt rá is akadtam a postaládában egy kockás papírcetlire:

„Igen Tisztelt Kérlek kedves hű barátom segítsél rajtam 64 éves nyugdíjas koru fiatalember Tanácsot adok neked elnézést 8 számú lakás Szentimrei utcába hogy szolitsalak pénzre nagy szükségem vane valérttestvértől sose mer kisegíteni 3000-400 forint két 5000 forint vásárlási utalvány csekkel alá-íratoko otépérezes lotto irodából társutazás vonatra személy igazolvány kér-vényésoklevelet gépkocsi megbeszéljüke tanácsnál felső emetre röktön nö-sülésre fontosám titokba hillárzombae megismernéke övelük engedélyézve kérleke elszaladok reggeli után 8 számú lakására

Kedves Baráté kérvinyes oklevél sürgösen felhivatome szives figyelmedet rizsgulyás Dányi Péter részemre pénzes járulek nevére valérttestvér eltartási díjakért két darabe söt 4 darab papír pénzes 5000 ezerforint társutazásra mit-szólná kisegiteneki titokba senkinekse árulomel lottozáss megszűntek drá-gaság világba tehát tessék igazolnie tanácsnál beadniotépémznél kötelezve szükségem vanráe kedves drága barátom lakodalomra birkára aprojoszágrae nászutakra takszis autoval Belföldire Balatonteraptájra Sopronszállás Leány-falura alpokirányába 6 napra gyüvel menet ideoda

sürgösen szentimre otthona kapú bejárat 19 feladó”

Furcsa, mennyire keresik a társaságomat a város bolondjai; valaki más embernek hisznek. Vagy kezdek én is megveszni? De ez is micsoda ostoba-ság! Hát nem érdemlem meg e kitüntetett figyelmet? Jót röhögtem rajta.

*„This is the crisis I knew had to come
 Destroying the balance I'd kept
 Doubting, unsettling and turning around
 Wondering what will come next.”
 (Joy Division)*

hógolyó, megindul lefelé a hegyoldalon, nincs menekvés az elme terrorja elől, arra gondoltam, lehettem volna koldus, kinek ártottam volna akkor, mondjuk sokaknak, ha megátkozom a közönyösöket, de hát ki nem az, ha csak nem hivatalból nem az, nem nem nem, másik útra tévedtem, arra gondoltam, lehettem volna tengerész, kinek ártottam volna, mondjuk mi van, ha egy tanker miattam süllyed el, akkor én vagyok az emberiség szégyenolajfoltja, de hírértékem hihetetlen, nem nem, nem jó, arra gondoltam, lehettem volna fókavadász, nem jó, minden vadász gyilkos, kivéve, aki megköszöni a természetnek, de ki köszöni meg? az nem jó, vagy mindenki ott jó, úgy jó, ahogy van? a többség jó, csuda jó, hű, de jó, állati jó, baromi jó, sose gondol rosszra, száját mos, ha káromkodik, semmi ösztönösség, csupa jólneveltség, miért ne lehetne az isteni hírnök, úgysis tudni fogja, a teremtés tárgya a teremtés hibája, katonatóniába fordulás, tetanuszos remegés, némi bátorság kell hozzá... arra gondoltam, szellem nem létezik, a szellemvilágban kóborlók számára, a halál úgysis mindent fölülír, a test az úr, a megszűnés lehetősége egyik pillanatról a másikra, ez az első és utolsó szabály, az iskolába vonuló kölykök sziluettje megnyugtatót néha, kína, india, európa, amerika, egyetlen pedofil banda, persze, elfáradtam, kiüresedtem, átszellemültem megtestesültem, nem veszem komolyan a saját röhögőgörcseim, örülség, mármint én, vagyis minek ragaszkodni, a tradíció a végben bíz, atomot nekik, az eltörlés képességének legtokéletesebb fejleménye, az atombomba a végső műtárgy, a cserenkov sugárzás a végső fény, az atomerőmű sziluettje a végső architektúra jelölője, az atomfizikus a végső művész, a végső szubjektum, egyszerre lettünk féltő családapák, tömeggyilkos pszichopaták, aggódó papok, a világot tárgyasító fantaszták, mortokratikus elit, megoldjuk az idő rejtélyét, pezsgő a kézben, politikusoknak hajbókolni egy eszeveszett partin, helyet keresni az univerzumban, a távcsövek végén ugyanaz a látvány jelentkezik, persze ez hülyeség, csipetnyi teokratikus harag végső megtestesülése, nem nehéz belátni, a halál angyalai, szociálisan érzékenyen szórni a lét, gondolj a következményekre, de azért jobb szarni rájuk, autonóm elme, valódi színek, a kontroll autonómiája, a véletlen bűvésze, mindig lesznek magyarázatok, elvisszük a balhét, mondjuk a bahamákra, a végső vég láttamoztatására szerződött, a vég vége, mindenre van fölhatalmazása, a látvány, ami tényleg az utolsó, nem viccelek, arra gondoltam, hogy mi van akkor, miért ne szerethetném? deskriptív, prediktív,

predikatív, induktív, deduktív, pszichoaktív, reaktív, elátkozottságom relatív, szaturációban szenvedek, szaturnáliába süllyedtem – ugyan ki hibáztatná őket, ugyan ki hibáztatna engem? hiszen a teremtés megfejtésre várt, a kor, aminek a végére mindenki tökéletesen idegen lesz, persze csak barátságos, szinte szirupos modorban, akkor színre lép a keresztényszociális unió, és kiporciózza a végítéletet, ó világ anyái, világ lustái: fölkelni, föltámadni! ó világ szentjeinek védői, világ buznyákjai, ó világ pápapápuái, világ pinalovaglóí, ó világ lángelmegyárai, tébolydadái, szószaporítodái, mondja már meg valaki, hogy most mi legyen, aki útban van, minek ide ennyi! irányíthatnék a háttérből? egy újabb összeesküvés... ugye nem sok vizet zavar? jártni őket faltól falig szobákban, antropomorf entrópia, eurokonform utópia, hát kinek jó, kinek nem, ami most van? az dögljön meg, aki a legtöbbet költ, őrség, le kéne fogni néhány gondolatot, ápoló úr, jaj, hát tőlem nem kell megijedni, jómagam lenni jó magaviseletben, egész nap csak pofázni, tudják, segítségre szorul a világ, adjon be neki valamit! cetlikre firkált képletek, kipofázott titkok, kényszerképzetek, üresen tátongó gnózis, de hogy ragaszkodunk ehhez, emberek... én csak... mindig akartam valamit...

30.

*„A man learns not to expect much
after he's farmed cotton most of his life.”
(A cotton worker)*

Huszonötödik születésnapja alkalmából Ferkó Anita kitalálta, hogy jelmezbált szervez a szülei tanyáján. Mire odaértem, a kerti bútorokat már sikeresen összetörték. Mindenki pálinkát ivott.

Anita a kapuban ácsorgott. Azért nem esett el, mert sikerült egész jól megkapaszkodnia a kapuban álló Golf hátsó ablaktörlőjében.

„Jézusom, te minek öltöztél?”, kikerekedett szemekkel bámult rám.

„Nem is tudom, talán kommunista skinheadnek.”

„És te?”, fordult az éppen arra kerekező Falatka felé.

„Úgy gondoltam, az a legjobb, ha ezen a bulin egy globalista-fasiszta környezetvédő leszek.”

„Hát te, Dezsőke? Te meg mi a szarnak öltöztél?” Dezsőke nem úgy tűnt, mintha beszállt volna a játékba. A szokásos pálmafás ing, szövethadrág, bőrcipő, arany nyaklánc meg kolumbiai drokartelltag-frizura.

„Én? Milliomosnak.”

Úgy hajnal három felé rávettem magam, hogy elnézzek Aszipenku Ferike bulijába. Már messziről megütötte fületem a házukból kiszűrődő New Order. Beléptem a kertkapun, és rögtön belebotlottam két, a piától meg a füves

süteménytől (Aszi specialitása bizonyára most sem maradt ki a programból) félholt vadidegenbe, akik a kert sáros fücsomói közül a közeli sufnyiból előhalászott baltákkal kanalaztak föl valami tarhonyás húst. Ettek a barmai. Rögtön ki is fordultam onnan vissza az utcára. Bicajra pattantam, és nyomás haza.

31.

*„Kudar, szó sincs róla. Csak ráleltem
10 000 útra, amelyik járhatatlan.”
(T. A. Edison)*

hencegéseink árnyoldalává nőtte ki magát a valóság, ahogy körkörösén egyre inkább beszűkül, valahogy nem találom önmagam ritmusát, énem igazi, rendíthetetlen kritikusat, valami kimozdíthatatlan hiányzik az időből, a lényeg a fölosztottságból, a porciók szűkössége egyre csak ingerel, hogy váljak el a magam könnyelmű igazától, nem ad elég esélyt ez a rend a föltámadásra, a lelépési díj nem költhető másra, ez a félszeg káosz túl jólnevelten dörömböl idebenn, túl hosszú a lista, amiből lassan lett elegendő, fejben dőlnek el a dolgok, ahogy a vezérkar fürkészőn az asztal fölé hajol, az elme a gond, hiába üzemel, hiába zakatol, önmagának semmi nem tart bakot, akinek jár annyi öröm, hogy fölfalhatja a holnapot, némi módosulása a temporalitásnak, ahogy minden emberi forma alárendelődik a tájnak, nekilendülések, megállások, az elfelejtett érintések, néhány ökölbe szorult tenyér, az elmosódott simogatások, botorkálni előre, aztán meg félreállni, egy óvatlan pillanatban a fal mellé húzódni, a vakolatra sprézett vaginák közé, néhány rövid pillantás a mindennapok paravánja mögé, bikaviadal után a porondról kivonszolt tetem, kiürül az aréna, a város, minden úgy marad nélkülem, velem

32.

*„if there are human beings who are exceptional,
and ahead of their times, there are also psychopaths,
and especially are there apathetic individuals who allow
themselves to be unconsciously carried on the tide of events”
(Errico Malatesta)*

Husztit nem ismertem túl jól. Néha beszélgettünk. Nem érdekelt semmi, így az sem zavarta, ha őszintén megmondtam neki a véleményem – értette a tréfát. Szóval nem osztott, nem szorzott.

Nem dolgozott, mert úgy gondolta, túl sok időt vesz el az életből. Nyilván azok a melók, amik neki egyáltalán juthattak egy érettségivel a háta mögött,

nem is tartozhattak másik kategóriába. Persze valamiből csak finanszírozta az örömeit. Szórólapozgatott némi alamizsnáért. Az anyja néha megszánta. Talán. De kellett még valami.

El-eltűnőgetett pár hónapra.

Nyugaton rohadhatott konyhákban, viszont mindig hazajött. Egy darabig olyan cuccokban feszített, amiket mifelénk még csak nem is látni, de végül mindig visszakopott közénk.

Sosem hőzöngött. Néha mondott véleményt, ám csak bulikról, bulitervekről, ki hogy viselkedett, milyen zene szólt, kik nem hiányoztak oda, kiknek kellett volna eljönni, miért kampó ez, miért bolond az, miért sikerült jól az egész meg a többi. Aztán rágyújtott, és figyelt, miközben eregette a füstöt. A csocsóasztalt bámulta, idegesítette, hogy mindig akad valaki, aki játszani akar.

Végül miből lett elege, ki tudja? Beleunt a mindennapi rituálékba: kaja, cigi, alvás, lemozdulás a kocsmába, merengés a söröskorsó fölött, bekalkulálni a következő szórólapozgatást a heti programba. Akadt valami amerikai rokon szál, állítólag a nagyanyja unokatestvére könyörült meg rajta, és intézett neki szolid gályázgatást Floridában. A gyeptől kellett kiszippantyúznia a hátán lévő masinával mindazt, ami nem oda való.

33.

Nyald a seggem télen-nyáron.

ha vége lesz, egyetlen apró ostobaságon botlok el, az önbekebelezési inger mások fölfalásába csaphat át, néhol hasogat a tüdő, a szív, a hát, szemgolyóvizketegség orvoslása pár hevített tűvel, testátstrukturálás mérnöki precizitás nélkül ritkán vezet jóra, de tudom, egyetlen apró ostobaságon botlottam el, a szürkeállományt faló patkány beinjekciózásával jelentős késésben vagyok, tudod, mindenki elmegy, eliszkol a csatornába, én maradok, leckekikérdezés, mily drága unalom, luxus földadni ennyi anyagot, aranylik, fénylik, meg kell tartani a kiselőadást, imádom a ralit, kedvencem a párizs–dakar, ugyanis tökéletesen kifejezi a másik kultúrájának megértéséhez szükséges akarat hiányát, ami egy fontos tünet, ennek alapesete a sárkunyhó előtt ácsorgó burnuszos alak mellett kétszáz kilométer per órával elrobogó versenyautó, a ralit franciák szervezik, bizonyára elégük van afrikából, bosszút akarnak állni ezen a nyomorúságos, érthetetlenül furcsa népek lakta kontinensen, a sivatagon, fizetni a kudarcokért, ami gyarmataikon érte őket, leszámolni a sivatag mítoszával, azt mondani a végén, rohadékok, rajtatok is átrobegtunk, ti se vagytok jók másra, és ha néha közben elbasznak egy tevét, egy kecskét, esetleg kinyírnak egy gyanútlan kissrácot? hát, barátaim, esküszöm, az külön öröm nekik

Hétfőn lezötykölődtem Szegedre bediktálni magamba a heti tananyagot. Bármiféle különösebb meggyőződés nélkül vágtam neki. Úgy éreztem, minden diák csodaváró, egyfajta becsavarodott alkimista.

Este lenéztem a szokásos helyre. A legrosszabbkor: ott ücsörgött részegen Tóni. Azon nyomban kiszúrt, odaült mellém, megragadta a kezemet, elkezdte szorongatni a lapát tenyerével, és már lökte is az arra a napra rendelt szent teóriát:

„Ha százan beesnek egy verembe, kit nyírnak ki elsőnek? Mondjuk egy gazdag közgazdász-bankárt, jó kövér, mindenki utálja, mint Bush az arab nőket, sokáig elvannak belőle, odalent amúgy is baszhatja a pénzét, a tudományát, de nem, ha kijutnak, szükség lesz rá, akkor egy tanárt, valami humán szakost, szerény lúzer, szemüveges, de látszik rajta, hogy szeret okoskodni, be nem áll a szája, ha szót kap, de nem, kint kellhet, esetleg néha meg tudja mondani, mi a teendő, talán egy művészt, zongorista, festő, író vagy ilyesmi, a gödörben abszolút megszopta, mert mit ér odalent, tökéletesen fölösleges, mondhatni luxus, nincsenek a gazdag mecénások, akik megvédjék, de soványak, kik laknak jól egy beesett arcú, depressziós, önemésztő művésszel, arra se jók, hogy megegyék őket, akkor valami öltönyös-nyakkendő, hajlott hátú tudóst, mondjuk földrajztudóst: egész életében azon törte azt a hülye fejét, hogy miképpen csúsznak egymásba azok a gennyedék kőzetlemezek, minek az ilyen, de nem jó, mert talán meg tudja mondani, hogyan jussanak ki a gödörből, szóval mindenki ért valamihez, mindenki rohadt okostóni, annyi esze van, hogy majdnem szétdurran az a tök feje, és akkor meglátják a sarokban azt a félnótást, soha nem ártott a légynek se, huzatos szegény, örökre első maradt, füttyörészget, dúdolgat, befelé figyel, ki tudja, hova, csavargatja az ujjait, mosolyog, persze bárgyún, soha, még egy kavicsot se rúgott neki egy álló autónak, semmi olyasmi, ami a számlájára írható, rávetik magukat, és agyonütik. Nincs igazam? Ugye, hogy igazam van? Hát nem igazam van?”

„A hülyéket nem szabad bántani, mert magadra haragítod az isteneket.”

„Tőke volt, agya nem.”
(Hoodlum)

hideg, kimért tekintetű bohócok kószálnak
idebenn hangjuk betölti a porondot
leckéztessük meg a történelem istennőjét!
megjöttek a punkok, éljenek a punkok!
éljenek a sovinszták, éljenek a kommunisták,
éljenek a lívek, éljenek a vótok,
éljenek a fasiszták meg a tótok,
éljenek az írek, a dánok,
éljenek a luzitánok,
éljen amerika, éljen japán,
éljen az élet az emberiség alkonyán,
éljenek az üres kották,
éljenek a hugenották,
éljenek a kurvák meg a papok,
éljenek az üres lapok,
éljenek a rácsok, az indiánok,
éljen az ősök, a halál,
az agyamból kiálló merőkanál,
s ti mit akartok, ha a szobor
talapzatáról lepisálok?
újra fogott az isteni átok.
come on punks and girls,
i did it again,
szunnyadjunk el ma is
az istennő ölén.
éljenek a szandinisták,
éljenek a terroristák,
éljenek a falangisták,
éljenek a malájok, a thaiok,
éljenek a samurájok

36.

*„Holttestemet ne öltöztessék föl. Csavarjanak
egy lepedőbe. Ne legyenek virágok az ágyon,
sem égő gyertya. Szegényes kocsi. Meztelenül.
És senki sem kell mellém, se rokonok, se barátok.
A kocsi, a ló, a hajtó, e basta. Égessenek el.”*
(Luigi Pirandello)

Himbálódzott a kertünkben lévő diófán egy madáretető. Kevés látogatója akadt. Vizionálni kezdtem a fölismerés kapcsán: a madaraknak elégük lett az emberi segítségnyújtásból, bekényszerülni a szűk, zárt udvarokba, ahol macskák sunnyognak. Nem! Jobb elmaradozni. Inkább a koplalás.

Az ember mindig valami lényegtelenhez ragaszkodik, ha módjában áll az a luxus, hogy rangsorokat állíthat föl magában.

Végül annyiban maradtam, az okoskodás igen kellemetlen viselkedésforma a kocsmán kívül. Délután, a lehető legváratlanabbul, egyszer csak megszólalt a csengő. Kiballagtam kaput nyitni. Fekete Pista állt ott. Cserét ajánlott: van egy régi fa sakk-készlete, amit odaadna azért az aktatáskáért cserébe, amivel hetedikben iskolába jártam. Ha megvan. Fölmentem a padlásra megnézni, ott hevert az egyik sarokban három köteg Pajtás meg egy rossz paplan között.

„Itt van, ez az. Kutya baja.”

„Jó. Na?”

„Na mi?”

„Csere?”

„Rendben, add ide.”

Eltekert. Sokáig néztem utána, kezében úgy himbálózott az aktatáska, mint a madáretető a fán. Honnan került elő? Legalább négy éve nem láttam. Kinyitottam a dobozt. Szép, egyszerű figurák. Számolgatni kezdtem a bábuakat: megcumiztatott a rohadék. Hiányzott a sötét király.

37.

„Adulthood is hell”
(H. P. Lovecraft)

halottaimból kikandikáló szavakra nyársalódtam föl vázizomzatom arcizomzatom alakformáló tornagyakorlatok híján aligha nyerheti el végső formáját írásjelek labirintusában vergődő életöröm kívül rekedt törvények a körön a neuronok közötti kapcsolatban itt is ott is keletkezett pár kanyar az elme

hadilábon áll önmagával ám hiánya mindig fölkavar bekarcolni kellett volna a szabályokat technika kérdése így lassabban múlik el ha nem teszed föl nem hangzik el a kivel hol és mivel gyalázatkórságban szenved a józan paraszti ész vákuum helyett pár szippantásnyi ragasztó kell a féltékék közé és lám kész az univerzum, gyönyörködtet a mű ha teljes kerüljön befejezett alakba az ige de kevés huncutkáim halomba hányt száraz venyige gyíkok bambulnak rád a rakás oldalán tied ez a nap de nem igazán számít a sokadik adag után döngess át velem a holnap kapuján

38.

*„Hitler has only got one ball,
Goering has two but very small,
Himmler is somewhat similar,
But poor old Goebbels has no balls at all.”*
(Colonel Bogey)

hullámozó, lüktető képek, összeverődnek, az érfalaknak feszülő vér ritmusára a sárga téglákból épült, roppant méretű házakat belepő sötétszürke por, a rendkívül széles, macskaköves utcák, a hatalmas kerekű, fémplátós kocsik előtt trappoló hidegvérű lovak, az elhasznált, kockás pokrócokkal letakart bakokon ücsörgő kocsisok szájában fityegő cigaretta, a lányt a fölüljáró pillére és a töltés találkozásakor keletkezett résbe szorító munkások vasalt bakancsai, a padlásföljáró, a tűzfalba épített kisablak, amin keresztül elmenekültünk, ugye emlékszel? azt hittük, nincs határ, mindenhol el lehet jutni valahova – tovább stimulálandó fáradt érzéseinket, ám a tények roppant tömegének vonzása mérhetetlenül apró, szürke ponttá rántotta össze álmainkat, mélyen összeolvadó színekkel, csak ez a pixeles kép maradt a számítógép monitorján, fölszámolható elektronikus pillanat, amely új dimenziók felé rántja a tudat korrodálódott rácsain átszivárgó létezését. itt ragadtunk. észre sem vettük a folytonos menekülésben, házról házra, tetőről tetőre, padlásról padlásra a limlomok megkapóan szép világában, még a nagy tűzvész előtt, ugye emlékszel? a lábaink alatt roppanó galambtojások, az őszinte tekintetű macskakölykök fején a pókháló, a roppant szénahalmok alatt pihenő cégtábla, nem véletlenül idézi meg nagyapáink boltjainak illatát, a zuhanás, aminek végén talpunkra érkeztünk, a régi iskola lépcsője, ami egyszer csak elfogyott, akár az emberi agy tekervényei, mennyi nőnk lehetett volna! abba kellett volna hagyni a vándorlást – ugyan mit is kerestünk a telkek hátuljában ápolgatott kertekben, ahol minden alkonyi fény megreked egy pillanatra, megidézve az elmúlás könnyedségét, a halomba rakott tűzifa között leskelődő gyíkok, a fák leveleinek rezdüléseiben rejlő tudományos magyarázat, s máris a régi gimnáziumban találtuk magunkat elfeledett tanáraink utasításait hallgatva.

a szekrény. kígyó formalinban, gömbhal formalinban, patkány formalinban, bűnök formalinban, a múlt formalinban, remények formalinban, diktátorok formalinban, orgazmusok formalinban, az üveges vitrinben bibliák, enciklopédiák, szűz máriák, a térképszobában pihenő föld, a műszerekben szunnyadó energia, a zongorában rekedt dallam, a könyvtárban fölütött könyvbe feketén fogó tollal beírt sorok: *había una vez un rey. desaparecía para siempre.*

39.

*„Semmi szükség arra, hogy meghaljunk;
elő halottak vagyunk már úgyis.”*
(Paul Virilio)

Hétvégente fociztunk. Összejöttünk a gimi betonpályáján, és ha tízhez ért a létszám, már kezdődhetett is a balhé. Néha átcsuértük a labdát a volt rendőrfőnök anyjának kertjébe. Egy darabig visítózott odabentről, ha átmásztunk hozzá a zsugáért. Végül vett egy kutyát, valami kuvaszszerűséget. Mónikának hívtuk. Mihelyst megjelent valaki a téglakerítés tetején, már inalt is be a házába.

A gimi utcájában lakott egy furcsa testvérpár, vagy a fene tudja, miféle rokonsági viszonyban álltak egymással. Szalajtottak, de alig észrevehetően. Állítólag nem kommunikáltak senkivel, viszont néha kitűztek cetliket egy-egy fára a város legkülönbébb pontjain. Általában apokaliptikus víziókat vázoltak.

Egyik foci után éppen nyitottam ki a bicajzáramat, amikor megálltak mögöttem. A kisebbik oldalba bökött, megfordultam, mire a kezembe nyomott egy határidőnaplóból kitépelt lapot. 1982. május 1.

H. P. és N. R.
Balázs Gábor

Gabi már a szar,
azt hinnéd, hogy kaka.
Szájából csurog a nyál,
nézd, a büdos szájját.
Holnap hangja rácsos,
csak úgy reped a fos,
Kucsmája fosból van,
a világon ningy másnak ilyen szava

fogad szeretetel
tőlünk

40.

*„Az ember sorsa a világok közötti vándorlás, amelyeket
különböző mesék, nagy közös történelmünk részletei
határolnak. Az, aki hallgatja őket, és az, aki meséli,
az élet és a halál fölött áll. Nincs vége az utazásnak,
nincs vége az elbeszélésnek.”*
(Filip David)

hátrafordultam láttam diákok vannak a nyomomban csóringer tudós veri penészes faszát és kirázza a rittyót ügyesen üvöltöztek a fröccsenések a spriccelések a kilöködés nyughatatlansága a kavalkád a képernyőn az éterben és mindenben túl nekem állt volna a zászló egy másik világban harántmetszést végezni az időn megelégtünk egymást az oktatás gesztusa a nevelés rituáléja véget nem érő szóejakuláció beszorulva a demokrácia padsorai közé hiába a rémület akkor is csak bámulni tudunk ki-be bambulgatni a meg nem értés nevében viszonyulás kérdése lenne csupán újrarajzolni a látóhatárt némi hamu segítségével ha emberi legyen igazán az faljuk föl egymást néhány nyájas mosoly kíséretében az íze még némi tökéletesítésre szorul küzdeni kellett volna még érte mert hova hátráljon az emberfia túl tétova léptek a párkányon mindig nézőket vonz ki akarja saját gyengeségeit közszemlére bocsátani szavakba csomagolt félszegség mindig elviselhetőbb néhány korty szíverősítő társaságában szívmengető sorbanállás az idiótáknak céklasaláta krumpli-püré rántott párizsi londoni bécsi berlini moszkvai rácsok mögött dühöngő igazságosztók a fiatalok életére törnek

41.

*„Békés volt, oly békés, hogy az már
kissé szomorú is egyben.”*
(W. B. Yeats)

hibajelentés hibáim lajstromozgatásába untam bele végighallgatni hol rontottam el mindig megfogalmazódik így halasztva el végére járni az alakoskodásból származó deficitjeimnek a rend illúzióját bevezetni a köztudatba úgymond kötelezővé tenni mindenki számára megkerülhetetlen törvénnyé megregulálni a testet bevonni az ideológia bűvkörébe ritmust adni az üritések izomműködések összehúzóódások és kilöködések kínjának gyönyörének kanalizálni mindazt amiből téboly anarchia fészkelődés ficánkolás fakad kell egy háló amin minden deviancia fennakad egyenlítősdit játszottam odabenn az ostobák szolgálja lettem idekinn négykézláb csúszok-mászok a szennyben saját meglepetésemre némi élvezettel az igazi kéj odalenn burjánzik igazán a

kis törpe végigugrál az ember agyán ítéleteink rabjaiként mi egyebet tehetnénk tévedéseink nyilvánvalósága kínos pedantériába torkollik hova folyik el ez a rengeteg lé az összegyűlés a gyülekezés a gyülevészhelyzetek lokalizálására kellene a gátak tetejükön a mikrofonok kereszttüzeiben egy tisztelet-tudó szónok szelíden kiadja a tűzparancsot ne vedd hasra magad ha süvíteni kezd a fülek tájékán néhány golyó ez is csak egy fátumféleség pár fémesen csengő illúzió hírérték nélkül nincs már igazi halál ami nem kerül semmibe senkinek nem akadály a bomlásnak jut némi tekintély az utolsó szó jogán a halál angyala kacsingat kicsit erotomán szoknyafölrángatás kacér frizuraigazítások a lövészárók mindkét oldalán sok ez így egyszerre csak jön csak árad átszűrődik a sejtek maradákn a fény átáramlik majd megreked hol is lehetne túllépni egy ponton és találkozni veled a kutyákat elengedték kihajtják az erdőből a vadat nem nyugszom nem nyugszik idebenn folyton motoszkál egyre csak matat a vér hívó szavára minden botrányba fullad egy piros két sárga pár rózsaszín bogóy rendben jöjjön a következő porció

42.

*„A gyár WC-jében meghatóan lírai felírás:
Itt a szarok temetője
Szegény munkás pihenője.”
(Radnóti Miklós)*

Hibázik az ember néha. Pár évvel ezelőtt történt: valamiért úgy éreztem, ideje lenéznem a Szende sörözőbe ennyi év kihagyás után. Lemegyek a lépcsőn, ott áll az alján Krampusz. Alattam járt általánosban. Meg se tudtam fordulni, máris meghívott egy sörre. Beleszaladtam egy skinhead buliba.

Krampusz egyetemre járt, de a téboly az téboly. Láttam a tekintetén az elborulást. A kopaszok kopasza. Magyarázni kezdett, katonás, lendületes stílusban. Nem figyeltem rá, de egy idő után támaszkodni kezdett rám, és szinte üvöltött a pofámba.

„Szerintem mindenki antiszemita: bevallottan vagy tudat alatt. Én ezért nem vagyok kibékülve magammal – arra vagyok kényszerítve, hogy antiszemita legyek. Mindenütt azt hallod, vedd ezt, vedd azt. Az emberekben ez ellenreflexeket vált ki. Kurva pénz! Kurva bankárok, kurva kereskedők! Innen már csak néhány apró ugrás elkezdni zsidózni. És ezt be lehet adni mindenkinek, már a gyerekeknek is. Ott van például a Hupikék törpikék. Egyértelműen antiszemita rajzfilm. A kis törpicsek az állandó fenyegetettségben élők, de mindig megmenekülő zsidók, kiknek vezetője a bölcs rabbi, Törpapa, a korán jött prófétát, Okoskát pedig mindig picsán rúgják az egyes részekben, ha szónokolni kezd. De milyen törpök ezek? Csupa szélsőségesen

neurotikus egyed, bizonyára a beltenyésztés miatt. Az egyik önimádó, a másik zugevő, a harmadik állandóan robbantgat és a többi. Nő nuku, kivéve Törpillát, nincs mese, mindenki őt akarja megszerezni, aki persze szintén beteg, hiszen neki meg egyik se kell. S az egész hatását még fokozza, hogy a főellenség, Hókuszpók gyanúsán zsidósra vett figura, ami egyértelműen azt a mítoszt hivatott igazolni, hogy Hitler tulajdonképpen nem volt más, mint az amerikai zsidók bérence, az európai üzleti ellenfelek szisztematikus kicsinálója. Hát nem teljesen elbaszódott ez a világ? Tudat alatt már a gyerekekbe is ezt oltják.”

A skinék hátul részegen énekeltek. Az Omega gyomorforgató számát, a Gyöngyhajú lányt költötték át:

„Igen, jött egy szőke huszár,
kék szemében izzott a láng,
sárga csillag került
minden mellre föl!”

Aztán a Skrewdriver Antisocialjének magyar verziója jött:

„Elég volt a könyvekből, az újságból
Árad belőlük az úr
Elég volt a mindenható szavakból
Megöl az unalom

Nekem nem jön be
a világ
Nem jön be
a világ
Nekem nem jön be
a világ
Az undor belém áll

Elég volt a mindennapos melóból
Szívás a kispolgári lét
Én sosem fogok fölvenni egy szmokingot
És nem nevelek családot

Nekem nem jön be
a világ
Nem jön be
a világ
Nekem nem jön be
a világ
Az undor belém áll”

Ideje volt kereket oldani. Éppen behörpintettem a maradék sörömet, amikor az egyik kopasz átkapcsolta a tévét a pornócsatornára: egy törékeny sárga csajt döngtetett két feka óriás. Csodás végszó.

43.

„*Lucifer's Dragon, Apocalypso or CloneSex?*”
(jon courtenay grimwood)

hétköznapi függőségeim vannak
kanál a cukorban
kés a vajban
gyógyszer a szájban
kávé a csészében
bánat a halálban
öröm a farkamban
nekem áll a zászló
magamra maradtam a kódommal
félbeszakadt a gyógyás papás-mamás
túl sokat markoltam
túl keveset adtam
az arányokat elkalkuláltam
füllakadt tű
szóródó ondó
élet-halál rondó
beszorultam a mágiába
beavattak a pszichiátriába
ostobaság vágyani
e szűkebb pátriába
eine Gesellschaft ohne Kinder
a victory without blood

44.

„– *Uraim, uraim, gondoljanak a Genfi Egyezményre!*
– *Majd Genfben!*”
(A tizedes meg a többiek)

Hajlamos vagyok, lassan ideje bevallanom, túl sokat gondolkodni az életemen. Úgy érzem (mérő időpocsékolásnak tűnik), állandóan emlékeimet rakosgatom, mint valami öregember. Ülök otthon, és bámulok.

Sokat töröm a fejem, például Csende esetén. Úgy hetedik év vége felé történhetett. Kellemes napsütés az udvaron, szünet, mindenki elindult lefelé az udvarra. Ügyeletes tanár sehol.

Egyszer csak odajött hozzánk Csende valamelyik haverjával. Zsebre vágott kézzel kavart oda, nem vette ki, hanem Viktor Zsolt mögé került, és tarkón fejelte. Viktor meglepődve, fájdalmas tekintettel fordult a vigyorgó Csende felé, miközben a tarkóját markolászta. Mi is megmeredtünk. Ekkor odajött Licska, bal kezében a szendvicse. Evett, nem hagyta abba. Úgy tizenhat éves lehetett: borotválkozott, szikár, erős alkat. Jó magas gyerek volt.

„Te meg mit játszod itt az agyad!”, szolt oda Csendének, majd hirtelen orrba legyintette Csendét úgy, hogy pont a tenyere alsó, párnás felével találta telibe az orrnyerget. Csende előrehajolt, kezeibe temette az arcát. Én pont mellette álltam. Belepillantottam a tenyerébe, nem igazán esett le, mit tartogat benne: iszonyú adag takony némi vérrel keveredve. Sosem gondoltam volna, hogy fölhalmozódhat ennyi takony egy orrban. Aztán ki is jöhet onnan: egy szempillantás alatt. Megindult befelé a mosdóba.

„Licska, ezt még megbánod!” Egyszerűen nem tudtam rájönni, honnan vette az erőt ehhez a fenyegetéshez, amikor fele akkorára nőtt, mint Licska. Nevetségesnek tűnt. Licska megfordult, és visszasétált a haverjaihoz.

45.

*„Radioactivity
is in the air for you and me.”
(Kraftwerk)*

halványsárga színekben játszó élő szobor csak érezni hogy áramlik át rajtam az élet hullá némi nemzési haladékkal elvarázsolt kastélyában a kényszerű létnek úgy lép be az éjbe ahogy egy hajó hulláma hal el a vízben halak vergődnek odalenn a konyhában a vándling mélyén a sós ecetes lében ébenszínű ez az este kedves barátaim a hold tejet csorgat egybegyűlik a holtak árnyain ácsorgok a kert végében a régi malom hátsó falát bámulom szemből azt hihetnék vizelek vagy éppen kirázom de tévednek én csak ábrándozom folyton a múltat vázoló halaszthatatlan feladataim vannak ami tegnapjaimat illeti a holnap üres tok csak a véget hirdetheti más nem jut errefelé de nyugi sehol ha jól fülesz hallod az univerzum zakatol igen tolaodóan szabja meg a pillanat ritmusát lefeszegethetetlen tonalitás de nem is inkább kellemetlen lopva fölmérni a szomszédban a kuplerájt téglarakás lyukas vödörök biciklivázak csődarabok annyira ragaszkodom ehhez megnyugtató úgy érzem mégis áttetsző ez a káosz korhadó deszkák alattomosan kikandikáló szögekkel dróthálódarab csorba cserepek ki tudja milyen megfontolásból egybehányva

bádogdarabok ráhajigálva hat jókora palára sokat gondoltam rá mi hozza létre egy hely ahol nyilvánvaló ez a furcsa rend hajaz a végre nedvesedés korrodálódás enyészés konkrétan lejátszva belekukkantok az ódon olajoshordóba az összegyűlt eső víz alján földereng az idill egy darabkája a furcsa éteri zöld
keep on rotting in the free world

46.

„The war? The war was fun for America.”
(A Vöröskereszt egy volt alkalmazottja)

hullámverés a szokatlan fajtából kóbor frekvenciák ellenőrizetlen lüktetés váratlan pulzálás közöszlések nem mindennapi ritmikája kizökkenés összeroskad az élet máglyája fények az utolsó éjben körbetáncolni a téren mindenáron és semmiképpen bárhogyan de valakivel nincs elmozdulás nem ez az ami fölemel várakozás telibe trafált remény hideg a kövezet hideg és kemény nem szemrehányásképpen mondja fordul felém ám mindig kell valami ami önmagában nem esemény összefüggéstelenség legyen az igazi ára kibogozhatatlan viszonyok hogy ne érezd magad megalázva ne lehessen letisztázni idő előtt kiszállni az irányok lehetetlensége legyen benne végre zárt körök apró hibákkal ide kell néhány jó masszív pont ez a hertzsám betonszarkofágba zárandó körbeforog minden ami állandó győzz ellene mondani frekventált szövegelésnek miért ne lehetne berekeszteni az ürügyeskábálgatást szóval egy tiszta világos képlethadsereg fölvonulását várnám én el a magam okulására nézd a jólneveltség a szabályok közé szorított jópofa egyet nem értés így is úgy is a sírba visz mindenkit aki az ember egyszervolt méltóságát siratja én sem szemrehányásképpen mondom ez itt a senkiföldje egy régóta holt vidék nem heveredhetsz le esténként mint aki jól végezte dolgát összeférhetlenség a szenvedély és megannyi megszelídített gondolat között ott a szökőkút tetején az a pufók kölyökangyal már évszázadok óta reggeltől estig egyre csak pisál nincs mit meghaladjon nincs semmi amit utólag legitimál én nem akarok kilyukadni sehova végre valami nem játszható tétre persze fájdalmas de be kell vallani pénz nélkül nincs erotika de ha már idetelepedtél mellém a hideg kövezeten ne jársd a bolondját velem mutasd meg a világ sebé a testeden

47.

*The first shot hit Bugsy in the head,
blowing his eye 15 feet from his body.*

haza akarok menni, az otthonomba, otromba,
bábuska, pápuska, gyéduska, családuska,
dupla csöví puská, be a szájba,
nem jut fény máma, beszorultam a sötétkamrába,
szerencsétlen pára, fejjel lefelé mászott föl a fára,
rázkódik az orangután tokája, ő is emberszabású, hiába,
mindennek emberi a mértéke, a szabása,
a konyhában kidőlt a forró zabkása,
ennek még lesz folytatása, rá a nagymamára,
helyszűke miatt nem mehet kórházba,
ó, de sokan vagyunk, a picsába,
nagy az istenek állatkertje, kicsi az ördögök mókatára,
nem beszél, végleges a szótára,
a semmit markolássza, a semmit magyarázza,
másokért aggódik, nem költ magára, gondolj anyádra,
folyik a vér, árad a genny, nem volt elég mára,
bekapcsolva felejtett tévé, híradó, ablak a világra,
örök mementó, vibrálva terjed át az agyra, a szívre, a májra,
micsoda sötét felleg telepedett a tájra,
a fák, a füvek, a madarak félve néznek egymásra,
unspeakable, unspeakable, néma dallam hathúros gitárra,
ott hever szerelmem, drága európám hullája

48.

*For the Babe, everything had to be done
in a big way. Drinking, eating, socializing,
hitting home runs, all was done in excess.
George Herman Ruth, Jr. was bigger than
life, a natural hero.*

hangyák menetelnek föl-le beleimben, medvék, rozsomákok balhéznak az ereimben, agyvizemben bálnák prüsszölgetnek, a koponyámban varjak repdesnek, domesztikált hiénák tanulnak valahol a májban labdát egyensúlyozni, sakálok a lépben magukat kihúzni, a lábujjak között csótányok kaparásznak, flamingók a szívben sasokra vadásznak, a tüdőmben valahol vaddisznók

tipródnak, a vesékben csigák araszolnak, a herékben majmok ugrándoznak, szemgolyóimban cápák úszkálnak, a magam kedvére rendeztem be így a magam állatkertjét, ez a sorsuk, ide vannak bezárva, helyettük ott kóborol kicsapva a világba a magam társadalma, királyok, iskolaudvaron futkosó lurkók, tévébemondók, örültek, ostobák, tanárok, lázadók, komornák, grófok, evezősök, csőszök, lövöldöző eszelősök, a bolondját járatom magammal, szürke, unalmas történet sok habbal, az állatok kórusa, ha belevág a test himnuszába, leadja a rádió helyi munkatársa, emberinek hangzik, sajnos ilyen a vétel, visszaélek a természet képeivel, bebeszélem magamnak a saját nevem, az én állatkertem persze feleljen a maga bűneiért nekem, akik odakint szaladgálnak, csinálják, ami jólesik, amit eladnak odakint, jobb, ha meg is veszik, na jó, hagyjuk, túlzásba vittem, amit egyébként nem lehet, beborul, kitisztul az ég, az állatkertem rajtam röhög, nevet, kacagó gerlék csapdosnak szárnyaikkal, nekiverődnek a kalitkámnak, jobban is akarhatnám szabadságukat, a megszabadítás gesztusa amonnan földadásnak tűnik, a rács mögül nézve szükségszerű, ami vagyok, megszűnik

49.

*„Take my hand
Take my life
Take my home
Take my wife.”
(Alien Sex Fiend)*

Hiányérzetem van Andi miatt. Mindketten tudtuk, túlságosan kedveltük egymást ahhoz, hogy könnyen beletörődjünk a lelépésébe. De rendes volt, néha írt. Legutóbb Stockholmból küldött pár sort:

„Szia,

Münchenben megismerkedtem egy svéd sráccal, aki elhívott magához. Rendes arc, etet, itat, körbehurcol a városban. Nagyjából megértjük egymást, angollal keverjük a németet meg fordítva. Svédországban áll a bál, mindenki be van borulva, mert egy kurd csávó elvágta a saját lánya torkát, a család becsületén esett foltot akarta lemosni egy vödör vérral a barma. A csaj titokban összeállt egy svéd fiúval, az öreg rájött, és alkalmazta az ősi törvényt, előrántotta valahonnan a Zagrosz mélyéről a bököt. Amúgy ez egy nyugis hely lenne, jó szellős, nincs az a világvárosi tipródás, csak hát télen megvesznek az emberek a nagy sötétekben.

Most úgy érzem, nekem már eszem ágában sincs visszamenni a nagy bűdös magyar alföldre. Itt bárki nyugiban elkallódhat, más nem hiányzik. Az emberek nem erőlködnek, és másokra is ráragasztják a lazaságot. Így a meló

is elviselhető, észrevétlenül őrülsz meg. Német is hasonló, csak ott iszonyat sok ember lófrál föl-alá, és ezért sokkal több is a dühöngő vadállat. Valahogy mindig benne van a levegőben egy teljesen ostoba, abszurd tragédia.

Jövő héten visszamegyek Münchenbe, de még nem tudom, mit csinálok, a konyhai melóból elegendő lett. Összeismerkedtem egy magyar családdal, talán fölfogadnak gyerekcsősznek.

Majd írok, ha van valami.

Csók,

Andi”

50.

*„Mindenkinek megbocsátok, s mindenkit kérek,
bocsásson meg nekem. Rendben? Ne
kavarjanak nagy port e körül.”
(Cesare Pavese)*

habkővel dörzsölöm rögeszméletem túl sok
nemkívánatos tudás tapad meg túl kicsi felületen
hiába izmozok itt világ faszára
transzba esve sűrölök
vérben ázva vonakodás nélkül estem neki minden apró pontnak
de bejelenthetem vége a dalnak verbum finitum
szakmai minimum
guitarmageddon avant gardener time is everything time swallows you sucker
én azt szerettem volna elhallgatni ami kimondható egy
nyelv amit senki se ért
harcis lázban égni jókora szónoklat helyett
néhány ideológiáktól mentes jó tanács
sejtjeimben a sarló az üllő a kalapács összehangolódnak néha
a közös cél érdekében ellentmondásos hírek érkeznek
holnap egy másik énemre ébredek
végbélbe fúródó tüzes lándzsa lesznek
lány pacsi lesznek Divine arcán
macerás megítélni mivégre olyan vágyott cél a deformáció
megoldás nélküli feladvány minden stáció
a vereségérzet mindig kicsúszik az ember markából kezdődjön
a gaztalanítás drága avant gardener nekem csak annyi kell
ágyam alatt mindig ott legyen a vödör
ez kell nekem tényleg a végső ultima ratio gyönyör

A száműzetés anatómiája: szláv irodalmi emigráció a XX. században

Kovács Hanna fordítása

A legteljesebb emigrációtörténetnek a Paul Tabori¹ által megírt tekintethető. Eltávolodva az emberi társadalom történetétől, az állatvilágban megnyilvánuló analógiák után kutatott. Az emberek az állatokhoz hasonlóan viselkednek: területekért, a túlélő megszerzéséért harcolnak, ám fenyegettségükben mindenáron a túlélésre törekszenek.

Más elméletek a száműzetés két modelljét különböztetik el: a vallási és az experimentális változatot. Az elsőn a vallás miatti legkülönbézetűbb üldözéseket értjük. Emlékezzünk néhány példára: a zsidók Egyiptomból való kiűzetésétől kezdve, a keresztényeknek a többistenhívő, illetve a muzulmánoknak a buddhista országokból való kiűzetésén keresztül, a tibetieknek a kommunista Kínából való kiűzetéséig stb. A száműzetés másik modellje az értelmiségiekre jellemző: az író-emigráns egy *poeta mandit*, azaz: egy rendeltre kihajított személy, eltávolítva a társadalomból, mint valami dögvészes, alaposan megrágott, de emészthetetlen dolog.

A számkivetettség harmadik forгатókönyvét a *menekítés stratégiájának* nevezik. Ezek a stratégiák különbözőek. A globális kiindulópont – az antiszemitizmus megakadályozására, vagy legalább mérséklésére való törekvés. Még a zsidók hitleri irtásának idejében is volt néhány sikeres példája az egyes értelmiségiek és nagyobb embercsoportok haláltáborból való kimenekítésének. Majd az úgynevezett vasfüggöny mögötti, a keleti blokkhoz tartozó országokból, Oroszországból, Lengyelországból, Csehszlovákiából, Magyarországról... Nyugatra hívták az értelmiségieket, akik leggyakrabban lektorok, majd pedig előadók az európai vagy az amerikai egyetemeken.

Harry Levin *Irodalom és száműzetés* című tanulmányában az író-emigránsok személyes élményeinek hasonlóságaival, és nem a műveikben megjelenő

tapasztalati analógiákkal foglalkozik. „Függetlenül ezen irodalmi reflexek gazdagságától, szembeűnő a hajlamuk az A és B póluson való besorolódásra. Az A pólus közvetlenül, vagy majdnem közvetlenül képviseli a száműzetés önéletrajzi bizonyítékát. [...] A B pólus viszonylag fiktív témák, bibliai mítoszok, vagy olyan ötletek, meggyőződések elgondolt bemutatását képviseli, melyek abból nőttek ki, amit más írók a saját tapasztalataik alapján transzformáltak irodalomká.”²

Egyes szerzők beszélnek a száműzetésről, mások következtetéseket vonnak le belőle. Az első vonatkozás leggyakrabban a költészetben érhető tetten, az elégia fő témájaként. A második esetben viszont a száműzetés alapján véve csak ürügye az elbeszélés-, regény- vagy esszéírásnak. Claudio Guillén nyomán az előző alkotásokat szabadon sorolhatjuk a *száműzetettség irodalmába*, a második csoportba tartozó szövegek viszont azon *irodalom* részesei, amely a *száműzetés ellenében* létesül.³

Guillén mindenekelőtt a nagy utazás témájáról (Odüsszeia), illetve az elégikus líráról (Ovidius költészete) ír, számunkra egzotikusnak tűnő formákat említ, mint például a kínai szao, vagy az arab gaszida, amelyek révén kitűnik az emigráns irodalom szerkezeti gazdagsága. Két jelentős példája van az ún. imperialista térhódítás kultúrájának. Az egyik a nyugati latin, amely Ovidiust, mint pártütőt vetette ki magából. A másikkól, az ősi Kínából keleten, Han Jü üzetett el. „Mindkét civilizációban az emigráns irodalom archetípusai képezték az *imperium mundi* által jelzett belső keretet – mindkét esetben a kört és a középpontot kell elfogadnunk a száműzetés alapvető tereként és szimbólumaként” – hangsúlyozza Guillén. „Még abban az esetben is, amikor a száműzetés oka politikai jellegű volt, a következtetések pedig kulturálisak: a középpontból való kizárás éppoly veszélyekkel járt, mint a pusztába való száműzetés, vagy a halálos ítélet.”⁴

A száműzött író számára elfogadhatatlan, hogy olyan társadalmi közegben éljen, amely csak az engedelmeseket jutalmazza. Az engedetleneknek viszont izoláció, tilalom, sajátos gettó jár. Ilyenek azonban nem kizárólag a szülőföldön fordulnak elő, hasonló gettósítás az emigrációban is létrejöhethet: „Emigrációban majdnem szabályszerűen jönnek létre hamis hierarchiák, mert nem teremődik meg a leírtak valódi értékének mércéje. Az értékekről elsősorban benyomások és beleérzések határoznak – idejétmúlt mítoszok és elavult nemzeti mércék” – jegyezte meg Wittlin az emigrációt érintő, *Orfeusz a XX. század poklában* című nagyszabású előadásában.⁵

² Harry Levin: *Literatura And Exil*. = H. Dieckmann, H. Levin, H. Motekat, *Essays in Comparative Literature*, St. Luis 1961, 27.

³ Claudio Guillén, *On The Literature of Exile and Counter-Exile*, Books Abroad, 1976, Vol. 50, No 2.

⁴ Uo., 275.

⁵ József Wittlin: *Orfeusz w piekle XX wieku*, Paryż, 1963

A külföldön élő író szinte azonnal szembesül a ténnyel, hogy nemcsak hazáját, de olvasóit is elveszítette. Egy új nyelvi és kulturális közeggel találkozik, amelybe kénytelen beilleszkedni, vagy be kell ismernie végleges kudarcát. A sikeres „beiktatás” példája Vlagyimir Nabokov, aki Amerikában már angol nyelven írt, és így egyetemes tekintélyre és dicsőségre tett szert. Ennek ellentéte Jan Lechoń példája: emigrációja öngyilkossággal ért véget.

„A száműzetés szerencsétlenségei közül az ismeretlen miatti nyugtalanság különösen fájdalmas” – jegyezte meg Czesław Miłosz *A szülőháza keresése* (Szukanie ojczyzny) című esszéjében. „A száműzetés megfoszt bennünket azon igazodási pontjainktól, amelyek a tervezésben, céljaink kiválasztásában, tevékenységeink megszervezéseiben segítenek bennünket. Bizonyos ideig nem akarjuk beismerni, hogy végérvényesen elköltöztünk, és hogy a hazánkban előforduló politikai vagy gazdasági változások sem vezethetnek visszatérésünkhöz. Csak fokozatosan ébredünk tudatára, hogy a száműzetés nem csupán a határok átlépéséből áll, érlelődik bennünk, belülről újjáalakít bennünket, és sorsunkká válik.”

Még korábban, a száműzetésről, mint végzetről beszél, mellyel helyénvaló úgy szembenézni, mint valamely gyógyíthatatlan betegséggel, melyet csak ily módon lehet túlélni. A szerzőnek külföldön „új látásmódra, új eszmékre, új távlatokra van szüksége”. Egy új nyelv lehetősége is mutatkozik, azaz a tartózkodási hely nyelvének elfogadása, vagy az „anyanyelv oly módon történő használata, hogy a leírtak érthetővé és elfogadottá váljonak az új közönség számára” (*Jegyzetek a száműzetésről*).⁶

Ritkán van példa egy más nyelvre való sikeres áttérésre (az angol nyelvre, ahogy ezt Nabokov tette, vagy a franciára, amint a cseh emigráns író, Milan Kundera példája mutatja). Miłosz sikeresen fordítja a lengyel szerzők műveit angol nyelvre, fordít franciából és angolból is, angol nyelven írja a lengyel irodalom történetét (*The History of Polish Literature*. New York, 1969), majd esszéit is ír angolul, de verseket és prózát kizárólag anyanyelvén, lengyelül. Ioszif Brodskij szintén angolul írja esszéit (*Less than one*, 1986; *Watermark*, 1991), viszont verseinek nagy részét orosz nyelven, a fordítás utólagos megkísérlésével. Még Nabokov, aki regényeit angolul írta, sem hagyott fel az orosz nyelvű versírás gyakorlatával. Dimitrije Mitrinović emigrálását követően nem írt szerb verseket, filozófiai műveit viszont kizárólag angolul írta. A szerb szürrealisták és a zenitisták: Moni de Buli, Marko Ristić, Ljubomir Micić, Branko Ve Poljanski és mások, nagyobb nehézségek, ám nagyobb sikerek nélkül tértek át a francia nyelven való írásra. Azok a próbálkozások is meghiúsultak, amelyek Rastko Petrović amerikai angol nyelvű szerzőként

⁶ Cz. Miłosz: *Noty o wygnaniu*. = Czesław Miłosz, *Zaczynając od moich ulic*. Párizs, 1985, 45–46.

való elfogadtatására irányultak. Másrészt viszont, Steve Tesich és Charles Simic szerb emigránsok, kizárólag mint amerikai szerzők jeleskedtek.

A recepció, de a percepció változására is Wiktor Wientraub mutat rá: „Korábban az emigráns írók mindenekelőtt az óhaza olvasóközönségéhez szóltak, manapság a szintén emigráns olvasóknak írnak.”⁷ Az emigráns irodalom a szülőföld kultúrájában szinte diszkrét módon, igen gyakran mitologizált formában van jelen.

Pszichoanalitikus nézőpontból az emigráció emberi trauma, olyan komplexus, melytől végérvényesen soha nem lehet megszabadulni. A múlt újból és újból visszatér, még ha álom vagy emlék formájában is. Minden új esemény valamilyen módon a szülőföldön megélt percekre emlékeztet. Minden memorizálódik, a felejtéskísérletek hiábavalóak. Az új élet a régi romjain épül fel.

A filozófusok az emigrációt egzisztenciális kísérletként értelmezik, melynek végkifejlete a legtöbbször tragikus, de fennáll annak minimális esélye is, hogy új tapasztalatokkal és eszmeiséggel nemesített, autentikus személyiség kerüljön ki belőle. „Az emigráció összeköti az életet a részvétellel, kiiktatva minden banális jelzőt. Mindössze az illúzió- és szentimentalizmusmentes világba vetett, végsőkéig lecsupaszított ember látható” – jegyzi meg Josef Kroutwor.⁸

Azokat, akik önként határoztak az emigrálás mellett, tudni kell megfelelőképpen elhatárolni azoktól, akik kényszerből döntöttek így. Az önkéntes emigráció esetében fennáll a *mellette* vagy *ellene* opció felülvizsgálásának lehetősége. A menekülésnek nincsenek ilyen opciói. Ez legtöbbször az egyetlen megoldás, az egyetlen kivezető út a fennálló szituációból. Igaz, bizonyos fokozati eltérések, variánsok és kombinációk itt is léteznek. A kivándorlás egyre gyakrabban válik az emigráció új formájává, tömeges megnyilvánulássá, és ma már nem kizárólag egyéni akció, mint korábban.

Az emigráció mindemellett kirekesztődött a történelemből és a tradícióból. Az emigráns önlétére egyszerűsödött, mély szubjektivitásba merülve. A történelem számára „hipotézis, egy tér és idő feletti szellemi híd. Szívárvány, amely a haza és az idegen világ, a saját mitológia és a történelmi tények között feszül”.⁹

Aki kívül rekedt a történelmen, sokkal inkább érdeklődik iránta, mint az, aki benne él.

Ebből következik a gyökerek utáni – igen gyakori – kutatás: „A meggyökerezettség lehet a legfontosabb és egy időben a legismertebb szükség-

⁷ Wiktor Wientraub: *Literatura emigracyjna wcyoraj i dziś*. = *Literatura polska na obczyźnie*, Londyn, 1964, 1. p., 19.

⁸ Йозеф Кроутвор: «Трудности с эмигрантството (Интелектуалецът в бягство)» *Демократически преглед*, [София], пролет, 2001, 103.

⁹ Uo., 105.

lete is az emberi léleknek, ily módon egyike a legnehezebben definiálható dolgoknak. [...] Minden emberi lénynak saját gyökerekre van szüksége.”¹⁰ Így írt Simone Weil, akinek műveivel Miłosz találkozik Párizsban, olvasa, és még 1956-ban le is fordítja lengyelre, mert a meggyökerezettség neki is szükséglete. Egyébként erről leginkább esszéisztikus művei tanúskodnak, de versei is – melyekben állandó jelleggel visszatér szülőföldjére, Litvániába, emlékei és eredete után is kutatva. Tuwim még Brazíliában sem szűnik meg a Visztuláról gondolkodni, és annak folyásáról verselni. Lechoń a lengyel síkság angyaláról és a régi Varsóról stb. ír verseket. Az orosz emigránsok szintén mély nosztalgiával térnek vissza, ha nem is a valóságban, de álmaikban Oroszországba. Ily módon tér vissza a háború sújtotta Boszniába Jovan Dučić, együttérezve a szenvedőkkel, Miloš Crnjanski pedig, egy pillanat erejéig megfedkezve nehéz emigráns sorsáról, megírja a *Lamentáció Belgrádtért* című nagy vallomásos versét.

A „belső emigráció” kategóriájáról szóló elméletek megoszlanak. Legjobb példái ennek a náci Németországban élő német értelmiségiek: Martin Heidegger és Gottfried Benn. Heidegger erkölcsi pozícióját sok kétség övezte. A Harmadik Birodalom ideje alatt szüneteltette is kéziratainak megjelentetését, ám a nemzeti-szocialista ideológia iránti bizonyos méretű szimpátiája mégis megmaradt. Benn nyolcvannyolc német íróval együtt aláírta a Hitlernek tett hűségnyilatkozatot, ám ez nem jelentette azt, hogy elfogadta ideológiáját. Hamarosan betiltották műveinek megjelentetését, ő viszont önkritikusan számolt le saját hibáival, bizonyítva antifasiszta meggyőződését. Oroszországban hasonló volt a helyzet. Zamjatin az utolsó szerző, akinek Sztálin jóváhagyta az emigrációt. 1929 után ilyen lehetőség nem állt fenn. A belső emigráció volt az egyetlen mód, mellyel az írók védekezhettek a terrorral szemben. Sokakat közülük ennek ellenére is gyűjtőtáborba küldtek. Nagyezsda Mandelstam tudatja a tényt, miszerint Moszkvában 1922-től a „belső emigráció” terminusát mint a gúny eszközt használták. Viszont e kifejezést, Mandelstamra és Ahmatovára vonatkoztatva, tíz évvel korábban lehetett először hallani az Oszip Brik házában zajló irodalmi találkozók. A Szovjet Írók Kongresszusán Borisz Paszternakot belső emigránsnak titulálták. Szolzsenyicin viszont belsőből külső emigránssá vált.

A hatvanas évek politikai változásai a belső emigráció új formáinak megjelenéséhez vezettek. Az emigráció ezen képviselőit disszidenseknek (*dissidence*) nevezték. „Egzisztenciális előtörténet nélkül nincs szociológiai felfogás; a számottevő névtelen és egyéni, a génekben rejlő kísérlet nélkül nem született volna meg egy új polgári és irodalmi nemzedék” – szögezi le

¹⁰ Simone Weil: *Enracinement* (Prélude à une déclaration des devoirs envers l'être humain), Paris, 1952

Kroutwor.¹¹ A magába zárkózó, a nyilvánosságot kerülő, vagy a nyilvánosságot kerülni kényszerülő egyszerű belső emigrációtól eltérően, a disszidensek a külvilágot is uralni kezdték: kiépítették saját szamizdatkultúrájukat, nyelvüket, életmódjukat. Ez mégis egy kettős, sőt kissé skizofrén világ volt, mely az értelmiséginek abból az ősi szükségletéből jött létre, hogy visszatérjen önön társadalmi lényegéhez. Az efféle opposíció jelen volt minden szocialista államban: a Szovjetuniótól kezdve, Csehszlovákián és Lengyelországon keresztül, egészen Magyarorszáig és a JSZSZK-ig. Némely disszidensek idővel külföldre távoztak, míg mások a végsőkig kitartottak, kézírataik kiadására és „bűneik” megbocsátására várva.

Bűntudattal vagy anélkül, a külső és belső emigránsok között létezik egy kapcsolat, amely még mindig nem eléggé kihangsúlyozott, mivel erre maga az emigráció is túl érzékenyen reagált, kezdetben magát a közös sorsot, azaz a „történelmi igazság” lehetőségét is elutasítva. Mégis, lehet-e, tegyük fel, Kunderát és Škvoreckýt Hrabaltól függetlenül szemlélni? Hogyan lehet Bulgakov és Platonov, majd Venyegyikt Jerofejev prózáját elkülöníteni attól, amit Nabokov, Bunyin vagy Szolzsenyicin írt? Hogyan lehet megkülönböztetni a szovjet Vlagyimir Vojnovicsot a disszidenstől, illetve, hogyan elhatárolni Akszjonovtól? Lehet-e Zbigniew Herbertet, aki szülőföldjén maradt, viszont emigrációban jelentette meg műveit, elkülönítve szemlélni attól, ami ugyanabból született meg – Miłosz, Zagajewski és Barańczak költészetében?

Minden szláv irodalomban számos példa található erre. Jugoszláviában a *disszidens* fogalma kizárólag a politikához kapcsolódott. Elsőként Mihajlo Mihajlov, majd Milovan Đilas nevéhez. Felvetődik még egy kérdés: mi van azokkal, akiket börtönbe zártak, a könyveiket pedig betiltották? Havel, Michnik vagy Gojko Đogo például látható, milyen hasonlóságok vannak a politikailag egy időben, a demokratizálódó totalitárius rendszerek átmeneti fázisaiban élő külső és belső emigránsok, disszidensek vagy politikai ellenzékiek között.

¹¹ Йозеф Кроутвор: «Трудности с емигрантството (Интелектуалецът в бягство)» *Демократически преглед*, [София], пролет (2001), 110.

Bevezető helyett Sandra Cisnerosról

Sandra Cisneros a kortárs multikulturális amerikai irodalom egyik neves spanyol-amerikai szerzője. Neve ismerősen cseng az amerikai középiskolások és egyetemisták fülében is, hisz a kanonizációs folyamatok részeként legismertebb művét, *A Mangó utcai ház*at a különféle szintű iskolai tanmenetek szinte kötelezően felveszik a kortárs irodalmi olvasmányok közé. Cisneros a spanyol származású amerikai szerzők közül külföldön is a legfelkapottabb név, nem utolsósorban viszonylag könnyen befogadható szövegeinek köszönhetően. Cisneros költő, esszéíró, író egy személyben, de a kánonban leginkább prózájával jegyzik a nevét. A továbbiakban röviden bemutatjuk a szerző életrajzát, műveit, valamint utalunk visszatérő témáira és műveinek kritikai recepciójára is. A felvezetés a szerzőt a kortárs amerikai irodalom spanyol-amerikai vonulatában mutatja be, s egyúttal azt is igyekszik megindokolni, közülük miért épp Cisneros bemutatása és fordítása tűnt fontosnak.

Sandra Cisneros 1954-ben született Chicagóban, mexikói származású szülők sarjaként. A család hét gyermeke közül ő volt az egyetlen lány, s életrajzai általában kiemelik, hogy emiatt sok időt töltött egyedül, kialakult vonzódása a könyvek iránt.¹ Családja többször költözködött Chicago és Mexico City között, így a kislánynak a különböző lakóhelyeken és iskolákban nem állt módjában tartós barátságokat kötni és fenntartani. Cisneros visszahúzó természetűvé vált, még inkább vonzotta a könyvek birodalma. Katolikus iskolákba járt, ahol gátlásai miatt nem volt kiemelkedően jó tanuló, de a középiskolában az iskolai újság szerkesztője lett. A chicagói Loyola Egyetem angol BA szakára iratkozott be, amelyen 1976-ban szerzett diplomát. Apja

¹ *Voices from the Gap*, „Sandra Cisneros” http://voices.cla.umn.edu/vg/Bios/entries/cisneros_sandra.html 2006. július 10.

szerette volna, ha a főiskolán férjet is szerez magának, de csak az írás iránti szenvedélye mélyült el. Ezért következő útja a jó hírű Iowai Írói Műhelybe (Iowa Writer's Workshop) vezetett, ahol a költészet MA programban vett részt 1978-ig. Cisneros dolgozott adminisztrátorként, tanárkodott általános és középiskolában, vezetett írásképzést és -kurzusokat. Többször kapott állami ösztöndíjat könyvei megírásához. Ma San Antonióban (Texas) él saját házában férj és gyerek nélkül, választott hivatásának, az írásnak szentelve magát.

Cisneros mint író saját hangjára az Iowában töltött évek alatt talált rá. A képzés első évében leginkább régi iskolai gátlásai erősödtek fel, amikor kiderült, hogy hallgatótársait nem izgatják a számára meghatározó mexikói-amerikai témák és élmények. Próbálkozott az amerikai irodalom nagy szerzőinek (Richard Wright, Richard Hugo, Theodore Rhoetke) utánzásával, de ezt nem találta megfelelőnek. A döntő pillanat akkor következett be, amikor ráébredt, hogy társai érdektelensége ellenére mégis a mexikói-amerikai lét és a nőiség problémáiról kell írnia. Sokszor idézett nyilatkozata szerint: „Abban a pillanatban letem rá az írói hangomra, akkor különültem el, amiktől igazán egyedinek tartottam magam.”² Ekkor kezdte el írni rövid, összefüggő töredékeit chicagói külvárosokban töltött gyerekkoráról. Ezekből a töredékekből állt össze később első és talán legismertebb könyve, *A Mangó utcai ház*. A szövegben már megjelennek a Cisnerosra jellemző fő érdeklődési körök: a család, a szerelem, az elnyomás, a nőiség és a vallás szerepével kapcsolatos problémák. Ezek a témák a környezetükből valamilyen úton-módon kiemelkedni tudó mexikói-amerikai nők történeteibe íródva bomlanak ki. A gettó mindennapjai a mágikus realista regényekre jellemző³ sodró lendületű, töredezett, meglepő fordulatokkal megtűzdelt történetmondásból bukkannak elő.

A Mangó utcai ház (1983) Esperanza Cordero, a Chicago külvárosában felnövekvő fiatal mexikói-amerikai lány élményeiről szóló rövid szövegek lazán összefüggő sorozata. Esperanza legfőbb vágya, hogy kilépjen a nyomorúságos környezetből. A szöveg a közegből elvagyódó lány érzéseit motivikusan, a ház metaforája köré építve mutatja be. Esperanza és szülei vágyálma a reklámokban látható fehér falú, ápolt gyepvel körbevett ház. Amikor azonban a sok bérelt lakás után végre saját házukba költöznek, hiányoznak a ház fogalmához társított kellékek: a tágas kert, a három fürdőszoba, a saját háló. Így „átmenetileg” be kell érniük a kevésbé festői, ütött-kopott kis téglaházikóval és a környék szedett-vedett lakóival. Esperanza azonban nem adja fel álmát: bár nem hangoztatja szándékait, egy barátnője boszorkányszerű idős rokonai

² GALE biography, „Sandra Cisneros” http://www.galegroup.com/free_resources/chh/bio/cisneros_s.htm, 2006. július 10.

³ Bollobás Enikő: *Az amerikai irodalom története*. Osiris, Budapest, 2005, 713.

vesésjébe látnak, és kimondatlan kívánságát kommentálva emlékeztetik: „Ha elmegy, mindig vissza kell majd jönnöd a többiek miatt. Ez egy kör, érted? Te mindig Esperanza leszel a Mangó utcából. Nem törölheted ki, amit tudsz. Nem felejtheted el, ki vagy” (105). Így bár Esperanza tudja, hogy képes lesz elhagyni a Mangó utcai házat és vele együtt a közeget, a kilépve bennmaradás paradoxonával is tisztában van. A távolság, a kilépés teszi lehetővé, hogy majd visszajöjjön, és az elmesélt történeteken keresztül valóban a többiekhez tartozzék, azokhoz a nőkhöz, akik nem képesek életükön változtatni.

Cisnerost a motívumválasztásban több irodalmi forrás is befolyásolta, amelyeket saját osztályhelyzete, nemi szerepei és etnikai hovatartozása szempontjából újragondolva visz tovább. Gaston Bachelard *The Poetics of Space* című könyvét olvasván Cisneros felismerte, hogy számára az otthon egyáltalán nem az intimitás terét, a melegség emlékeit hordozza, ahogy ez fehér, minimum középosztálybeli iowai évfolyamtársai számára is természetesnek tűnt. Számára az otthon sokkal inkább a szegénység, az állandó költözködés, a „szégyellni való” gondolatával kapcsolódott össze: „Ez ráéberesztett arra, hogy más osztályból származom, és később arra is, hogy nemi szerepek tekintetében is más vagyok.”⁴ Így könyve nemcsak a cselekmény szintjén, hanem megírásának történetében is egy írói öntudat kialakulásának fejlődésregénye.⁵

A „nő saját házában” motívum természetesen Virginia Woolf *Saját szoba* című írásához is szervesen kapcsolódik. Woolf gondolatmenete a nők gazdasági függőségének hatását gondolja át irodalmi tevékenységükre, s nem mellékesen egy nők által létrehozott irodalmi tradíciót is megpróbál felvázolni. Cisneros történeteiből világosan kitűnik, hogy egy munkásosztálybeli, háztartásban dolgozó színes bőrű nőnek kevés esélye van a Woolf által vizionált minimális gazdasági függetlenségre és az abból lehetéssé váló alkotói létmódra. Ha mégis eléri, az együtt jár a gettóból és a háztartási munkából való kiszakadással is.⁶ A főszereplő művészi fejlődésregénye mégis a Woolf-féle ideált célozza. Az érési folyamat vége felé a kiszakadás lehetetlenségének belátása az újfajta „saját szoba” elképzelést is magában foglalja: a kiszakadás a folytonosság megőrzésével lehetséges csak, azaz a fenti paradoxnak megfelelően az önálló női művészlét sem a kiindulási közegetől szeparáltan, hanem csak azzal kölcsönhatásban működtethető.

⁴ „Interjú Sandra Cisnerossal”. Készítette: Maria Antónia Oliver-Rotger http://voices.cla.umn.edu/vg/interviews/vg_interviews/cisneros_sandra.html, 2006. július 10.

⁵ Regenia Gagnier: „Feminist Autobiography in the 1980s”. *Feminist Studies* 17 (1991): 1. 138.

⁶ Jacqueline Doyle: “More Room of Her Own: Sandra Cisneros’s *The House on Mango Street*”. *MELUS* 19 (1994): 4, 63.

Más multikulturális szövegekhez hasonlóan, az írásban rendkívül sok önéletrajzi elemet találunk. Így bár Cisneros általánosságban költői prózá-
nak nevezi a használt műnemet, a *Mangó utcábant* női önéletrajzok műfajába
tartozó szöveggként is említeni szokás. (Egy másik ismert kortárs amerikai
szerző, a kínai-amerikai M. H. Kingston *The Woman Warrior* című művéhez
hasonlóan. A besorolás nehézségeit jól szemlélteti az a tény, hogy a WW-t
a *Vintage* kiadó a borítón megadott, csak erre az esetre kiókumlált megjelöl-
léssel a „nonfiction/literature” kategóriában helyezi el. Hát persze, mondat-
nánk, nincs is másféle irodalom. Vagy mégis?) Anélkül, hogy az önéletrajz
jelenségének sokféle szétágazó kérdéseibe belebonyolódnánk, megjegyezzük,
hogy a *Mangó utcában* az önéletrajzi elbeszélői „én” kezelésének problémája
találkozik a már tárgyalt közösségi öntudatra ébredés és művészi öntudatra
ébredés tematikáival. Cisneros elbeszélője másnak, különállónak látja ma-
gát társaitól. Úgy is mondhatnánk, az elbeszélő egy olyan nézőpontot alakít
ki magának, amelyből önmagát különlegesnek láttathatja. Az önéletrajzi én
ilyenfajta megközelítése rokonságot mutat a romantika „elidegenedett zseni”
művészfelfogásával.⁷ Ez az adott multietnikumú kontextusban azért prob-
lematikus, mert ütközik a szöveg végén felismert közösségi, etnikai, illetve
nemi alapú szolidaritás-elképzeléssel. A paradox jelleg tehát az önéletrajzi
elbeszélői „én” önmeghatározásai felől is kirajzolódik. Cisneros szövege eb-
ből a szempontból egyébként jól elkülöníthető azoktól a női önéletrajzoktól,
amelyekben az elbeszélői „én” körvonalai sokkal elmosódottabbak, ame-
lyekben az „én” mozoghat a család vagy közösség női tagjainak nézőpontjai
között, mintegy a női pszichék mozaikszerű és mozgó összekapcsolódásait
érzékeltetve.⁸

Cisneros másik széles körben ismert prózai kötete a *Női Kiáltás-patak*
című novelláskötet (1991). Visszatérnek a mexikói-amerikai élmények: a no-
vellák olyan asszonyokról-lányokról szólnak, akik Esperanzához hasonlóan
képesek valamelyest fordítani társadalmilag előírt szerepeiken. A közeg el-
hagyásának történetei természetesen változatosak mind a történetmondás,
mind a kifejtettség szintjén. A visszatérő nőalakok közt megtaláljuk a Me-
xikóból feleségként bevándorolt háziasszonyt, a lányanyát és a sokgyerekes
elvált asszonyt éppúgy, mint a főiskolát végzett egyedülálló, öntudatos fiatal
nőt, de a dél-amerikai közelmúlt egy erős asszonya is megjelenik. Az elsza-
kadás és a beilleszkedés problémái a párkapcsolatok történeteivel fonódnak
össze. Az *Apró csodák, megtartott ígérek* című szövegben például templo-
mi cédulák mozaikszerű gyűjteményét találjuk, a különböző beszélők külön-
féle mindennapi kérései és beszédmódja a mexikói-amerikai közösség sok-

⁷ Gagnier, i. m. 139.

⁸ Gagnier, i. m. 142.

színéségéről tanúskodik, a látszólag véletlenszerűen egymás után következő szövegek heterogenitása humoros hatást hoz létre. A főiskolát végzett fiatal nő kérése például a kívánságok felsorolása közben jellemzi „általában” a csikánós férfiakat, de ugyanakkor a beszélő nézőpontját is relativizálja: „Kedves Páduai Szent Antal!

Segítenél nekem, hogy találjak egy olyan pasit, aki nem elviselhetetlenül szar alak? Texasban egy sincs, esküszöm. Főleg nem San Antonióban.

Tudnál valamit intézni azzal kapcsolatban, hogy a főiskolát végzett mexikói-amerikai férfiak mind csak Kaliforniában találnak állást? Szerintem a nővéremnek, Irmának igaza van: aki a főiskolán nem fogott magának férjet, az már végleg lekéssett róla.

Nagyon hálás lennék, ha olyan pasit küldenél, aki beszél spanyolul, vagy legalábbis úgy ejti a saját nevét, ahogy kell. Valaki olyat, aki sosem nevezi magát hispánnak, kivéve, ha pénzes fővárosi pályázatra jelentkezik.

Egy férfi férfit szeretnék. Tudod, olyat, aki nem szégyelli, ha főz, takarít, vagy el tudja látni magát. Szóval egy olyan férfit, aki felnőttként viselkedik. Nem egy olyat, aki sosem élt egyedül, soha nem vásárolt magának alsóneműt, nem tud inget vasalni, s még életében nem melegítette meg az ebédet. Más szóval, ne egy olyan arcot küldj, mint amilyenek a fivéreim, akiket az anyám elkényeztetett a sok *chichivel*, mert akkor úgyis kidobom.

A szobrodat fejjel lefelé fordítom, amíg el nem küldöd nekem a pasit. Már túl sokat viseltem el eddig is, és mostanra egyszerűen túl intelligens, túl erős, túl szép és túl öntudatos vagyok ahhoz, hogy kevesebbel is beérjem.

Ms. Barbara Ibañez

San Antonio, TX” (117–118.)

Az elbeszélések közül kiemelném a Zapata szeme és a címadó Női Kiáltás-patak című történeteket. Ezek a novellák a *Mangóból* már ismert rövid szövegek viszonylag összefüggő sorozatai, míg a kötet más darabjai inkább egy-egy vignetta szerepét töltik be. Az első elbeszélésben az 1910-es évek mexikói szabadságharcában küzdő Zapata tábornok szeretője, Iñez meséli el a férfihez fűződő politikailag és társadalmilag is illegális szerelmének történetét. Iñez öregedő szerelmese alvó alakját szemlélve mereng múltból és jövőből, a kapcsolatról, és a számára a kapcsolatból adódó marginális társadalmi helyzetről. Iñez boszorkányos tudású nő, aki gyógyító és ígésző képessége mellett éjjel repül, és a jövőben is olvas. Szeretője meggyilkolása hamarosan bekövetkezik – Iñez e néma tudás birtokában pergeti emlékképeit és érzéseit, próbálja a jelent emlékezetében megteremteni. A múltból és jövőből való tudás, mint Iñez belátja, nem jár együtt a megelőzés vagy beavatkozás lehetőségével, így különleges tapasztalatait saját különállóságának, értékeinek tudatosítására használja.

A Női Kiáltás-patak (v. Üvöltő Asszony-patak) című írásban egy mexikói születésű, szappanoperákon szocializálódott, majd házasság útján az USA-ba szakadt fiatal nő lázadásának történetét olvassuk. Cleófilas nem követi a nevében hordozott önbeteljesítő jóslatot, nem válik házasságának mexikói mártírjává. Nőismerősei segítségével kilép férje uralma alól, és házassága ellehetetlenült körülményei közül visszatér szülővárosába: remény szerint nem ugyanabba a kiszolgáltatott háztartásbeli szerepkörbe, amelyből kiindult, és amelyből végül saját döntése alapján kilépett. A történetet Cleófilas nézőpontjából, de számos ismerősenek beszédhangját felhasználva mondja el a névtelen narrátor. Így lehetséges egyszerre azonosulni Cleófilas nézőpontjával, kívülről szemlélni őt, vagy belső változásait érzékelni. A történet apropója nem feltétlenül a nők ellen a férfiak által elkövetett háztartásbeli elnyomás dokumentálása, hanem sokkal inkább a tradicionális női szerepkörre kondicionált fiatalasszony öntudatra ébredésének befejezetlen elbeszélése. A nyitott mű ebben az esetben reményt kelt: a megszületendő, Felice Graciela névre keresztelt kislány már valószínűleg nem lesz kénytelen azért küzdeni, hogy kilépjen a számára predesztinált asszonyi mártírsorsból. Ő már az öntudatos nők közösségébe fog tartozni, akik a boldogulás és a szolidaritás jegyében próbálnak meg létezni.

Cisneros legújabb regénye a *Caramelo* (2002), melyben egy mexikói-amerikai tizenéves lány családi ünnepség miatt visszatér Mexikóba. A folytonosság jegyében megkapja nagymamája ritka szép, karamell árnyalatú, csikos mexikói kendőjét. Az utazás és az öröklés aktusain keresztül Lola beavatást nyer a családi hagyományokba, melyeket össze kell egyeztetnie amerikai életével.

Cisneros költészete eddig két kötetben jelent meg. Az első a *My Wicked, Wicked Ways* (1987) költői és játékos, humoros önvallomás az önállóságért küzdő nő viszonylatairól a privát szférában. A *Loose Woman* (1994) az egyedülálló negyvenes nő borongó, öntudatos, szemtelenül vicces hangján szólítja meg olvasóit. Cisneros munkáit színesíti továbbá egy kétnyelvű képeskönyv gyerekeknek *Hairs/Pelitos* (1994) címmel.

Cisneros kritikai recepciója jól példázza, miként kerül át egy kisebbségi szerző a nemzeti irodalmi kánonba. Az első kötet Nemzeti Könyvdíjat kap, Cisneros felolvasóesteket tart, és megjelenik verseskönyve is. 1984-ben megjelent első regényét 1991-ben újra kiadja a Random House kiadó, második regényére már megbízást és pénzt kap a Vintage-től – ilyen csak befutott íróval történhet. Kétszer is részesül nagyobb állami ösztöndíjban. A *Mangó utcai ház*at olyan különböző profilú tanszékeken oktatják, mint a női tanulmányok, etnikai tanulmányok, szociológia, irodalom, irodalmi írás. Amikor a multikulturalizmus kultúrpolitikai tényezővé válik, Cisneros felkerül a Fulbright nyári egyetemek programjára is, gyűjteményekbe szerkesztik bele az írásait, és jó ösztöndíjakat lehet nyerni egy róla szóló kutatási tervvel.

Talán elsietett próbálkozás Cisneros helyét keresni a kortárs amerikai, illetve spanyol-amerikai irodalomban. Mindenesetre annyi megjegyezhető, hogy *A Mangó utcai ház* egyenes ági leszármazottja Tomas Rivera *And the Earth Did Not Devour Him* (angolra fordítva 1987-ben) című könyvének. A regény rövid történetek és „vignetták” sorozata egy vendégmunkás mexikói-amerikai fiúról az USA-ban a negyvenes-ötvenes évek fordulóján. A fiú meg-alázó, embert próbáló helyzeteken át „érik” felnőtté⁹ – ahogyan Esperanza nővé és íróvá Cisneros könyvében. A két szövegben közös a fejlődésregény-forma, a töredezett történetmondás, de változik a főszereplő neme, átalakul a közege, mások a vágyai. Hasznos megjegyezni, hogy Cisneros szövegeiben általában számos áthallást találunk kortárs spanyol-amerikai szerzőkre, pl. Helena Maria Viramontes szövegeire is. Példának vehetjük Viramontes a *The Cariboo Cafe* című 1985-ös szövegét és Cisneros már említett és a *Híd* jelen számában fordításban közölt Női Kiáltás-patak című novelláját. Mindkét szöveg a La Llorona, a gyermekét elveszejtő síró nő mexikói mítoszára utal.¹⁰ Viramontes gyermekét elvesztő nőalakja az USA-mexikói határvidék nyomorgó dél-amerikai bevándorlója, akinek öt és fél éves fiát az otthoni katonák gyűjtötték be kémkedés vádjával, és tüntették el végérvényesen anyja szeme elől. Az elkeseredett asszony amerikai illegális életformája során a helyi rendőrök viselkedésében ismeri fel az otthonról jól ismert elnyomó szerepet, s próbál végre ellenállni. Cisnerosnál a szappanoperák hősnőieért lelkesedő Cleófilasnak eszébe ötlik ugyan a sötét gondolat, hogy a háza mögötti kis patakba ölje magát és kisfiát, de a kósza ötlet nagyon is riasztó számára, s végül inkább elhagyja férjét egy új, élhetőbb élet reményében. Bár mindkét szöveg utal a La Llorona mítoszára, Viramontes elbeszélése sokkal direkterben szól elnyomásról és áldozatairól, s így nyomasztóbb, életszagúbb, mint Cisneros merengőjének lírai históriája. Viramontesnél az USA dél-amerikai külpolitikájának, az illegális bevándorlókkal szembeni hivatalos fellépés módzatainak kritikája a központi tematika, míg Cisnerosnál a főszereplő öntudatra ébredésének története a fő motívum. Mindkét esetben nyitott végű, lineáris történetmondást nélkülöző szövegről van szó, mégis Viramontes nőalakja számára a befejezetlenség legalábbis letartóztatást, fizikai erőszakot, börtönbüntetést, lelki összeomlást tartogat, míg Cleófilas első néhány bátortalan önálló lépése a jövőben öntudatosabbakat jósol.

⁹ Kovács Ágnes Zsófia: Szempontok a kortárs amerikai irodalom olvasásához. *Híd*, 2006/6–7., 82–95.

¹⁰ Ana Maria Carbonell: “From La Llorona to Gritona: Coatlicue in Feminist Tales by Viramontes and Cisneros”. *MELUS* 24(1999):2, 53.

Női Kiáltás-patak

Kovács Ágnes Zsófia fordítása

Amikor Don Serafin jóváhagyta, hogy Juan Pedro Martínez Sánchez nőül vegye Cleófilas Enriqueta DeLeón Hernández, átemelje apja küszöbén, s magával vigye sok kilométernyi dűlőúton és még több aszfaltúton át, keresztül az országhatáron, egészen a városig *en el otro lado* – a másik oldalon –, már aznap felsejlett előtte a reggel, mikor lánya majd kezével szemét beárnyékolva délre tekint, és arról álmodik, visszatér a végeláthatatlan házimunka, a hat széllelbéelt fivér és a panaszos öregember birodalmába.

Az elválás zűrzavarában az öreg végül ki is mondta: „Az apád vagyok, én sosem hagylak el.” Igen, ezt mondta, amikor megölelte, és útjára bocsátotta. De akkor Cleófilas épp Chelát, a koszorúslányt kereste, hogy megejtsék a trükköt a csokorral. Majd csak később fognak eszébe ötleni apja szavai. *Az apád vagyok, én sosem hagylak el.*

Csak most, anyaként emlékezett vissza a szavak súlyára. Most, amikor Juan Pedritóval a patak partján üldögéltek. Amikor két ember szereti egymást, a szerelem időnként megfagy közöttük. De a szülői szeretet és a gyermek szeretete a szülő iránt teljesen más.

Ilyesféle gondolatok jártak Cleófilas fejében azokon az estéken, amikor Juan Pedro nem jött haza, és ő a franciaágy egyik oldalán feküdt, hallgatta az autópálya zúgását, a távoli kutyaugatást s a pekánfák suhogását, amely olyan volt, mintha kikeményített ruhájú hölgyek járkálnának fel s alá, shh-shh-shh, andalítón.

*

A szülővárosában nem sok szórakozás akadt, nagynénjeivel és keresztanyjával valamelyikük házában általában kártyázással ütötték agyon az időt. Vagy a moziban újra és újra megnézték az e heti filmet a foltos vásznon, amelyen egy kósza hajszál árnyéka vibrált idegesítőn. Vagy bementek a városba

egy tejturmixért, amely másfél nap múlva pattanásként jelent meg a fenekén. Vagy átugrott a barátnőjéhez, s megnézték a sorozat következő epizódját, s megpróbálták ellesni, milyen frizurát és sminket viselnek a szereplők.

De Cleófilas, amióta csak elég idős volt ahhoz, hogy a fátyszövetet, pillangókat és csipkéket kínáló kirakatokhoz dőlve bámészkodjon, egyre csak a szenvedélyt várta sóvárogva, arról suttogott, sóhajtozott, nevetgélt. De ne értsd félre, nem a *Zsaru Magazin* címlapján látható szenvedélyt, ahol az elhagyott szerető épp felmutatja a becsületét megvédeni hivatott véres kést. Hanem a szenvedély vegytiszta lényegére. Arra, amelyet könyvekben, dalokban és sorozatokban látni, amikor az ember végre megtalálja élete nagy szerelmét, és megtesz érte mindent, meg kell tennie mindent, bármi áron.

Tú o Nadie. Te, vagy senki más, az épp futó népszerű sorozat címe. A gyönyörű Lucía Mendez mindenféle nehéz szívügyekbe bonyolódik, különélés, megcsalás, de szeret, mindenek ellenére örökké szeret, mert ez a legfontosabb dolog, és láttad Lucía Mendezt a Bayer aspirin reklámban, hát nem bűbajos? Szerinted festi a haját? Cleófilas el fog menni a gyógyszertárba, és vesz egy hajszínezőt; a barátnője, Chela majd segít neki feltenni – nem is olyan bonyolult.

Mert nem láttad a legutóbbi részt, amikor Lucía bevallotta, hogy jobban szereti a férfit mint bárki mást egész életében. Egész életében! És a műsor elején és végén elénekli a Te, vagy senki más című dalt. *Tú o Nadie.* Valahogy így kellene élnünk nekünk is, nem gondolod? Te, vagy senki más. Mert a szerelemért jó szenvedni. A fájdalom valahogy édessé lesz. Végül.

*

Seguin. Tetszett neki a szó hangzása. Távoli és vonzó. Nem olyan, mint *Monclova. Coahuila.* Undorító.

Seguin, Tejas. Szépen, aranyosan csilingel. Pénz hangja cseng benne. Olyan ruhákat hordhat majd, mint a nők a tévében, mint Lucía Mendez. És bűbajos kis háza lesz, Chela meg persze irigykedni fog.

Igen, bemennek Laredóba az esküvői ruháért. Azt beszélnek. Ugyanis Juan Pedro rögtön akarja a menyegzőt, hosszú eljegyzés nélkül, mert csak kevés szabadságot tud kivenni. Nagyon fontos beosztásban dolgozik Seguinban, egy... egy sörgyárban, azt hiszem. Vagy autógumisnál? Szóval vissza kell mennie. Így aztán tavasszal kelnek egybe, amikor Juan Pedro kiveszi a szabadságát, és az új kisteherautóján mennek majd el – láttad már? – a seguini új házukba. Hát, nem teljesen új, de át fogják festeni. Ahogy a friss házásoknál lenni szokott. Új festék és új bútor. Miért is ne? Juan Pedro megengedheti magának. És később majd hozzátoldanak egy vagy két szobát a gyerekeknek. Áldja meg őket az isten sokkal.

Majd meglátod. Cleófilas mindig is ügyesen bánt a varrógéppel. Egy kis rrr, rrr, rrr és hopp! Csoda! Mindig is olyan okos volt! Szegényke. És még anyja síncs, hogy tanácsot adna neki a nászéjszaka dolgában meg egyebekben. Hát, isten segítse meg. Egy ilyen bikafejű apával meg a hat tuskó fivérével. Mégis, mit gondolsz? Persze, hogy megyek az esküvőre! A ruhát, amit fel akarok venni, egy kicsit át kell majd alakítani, hogy divatos legyen. Tegnap este láttam egy új fazont, ami szerintem jól állna nekem. Nézted tegnap este *A gazdagok is sírhatnak?* Figyelted az anya ruháját?

*

La Gritona. Milyen mulatságos név egy ilyen bűbajos kis *arroyónak*. Mégis így hívták a ház mögött folydogáló patakocskát. De senki sem tudta megmondani, hogy a nő dühében vagy fájdalomában kiabált-e. A helyiek csak annyit tudtak, hogy az *arroyót*, amin az ember San Antonio felé kelt át, aztán vissza megint, Női Kiáltásnak hívják, s a nevet egy idevalósi sem kérdőjelezte meg, s még annyira sem értette. *Pues, alá de los indios, quién sabe* – ki tudja, vonták meg a vállukat a városiak, mert az ő életük szempontjából teljesen mindegy volt, vajon a csörgedező erecske honnan kapta a nevét.

– Mér' akarod tudni? – kérdezte Trini, a mosodai alkalmazott azzal a zsémbelő spanyolsággal, amit akkor szokott használni, amikor pénzt adott vissza Cleófilasnak vagy rákiabált valamiért. Először azért, mert túl sok mosószerrel tett a gépbe. Aztán azért, mert ráült az egyik masinára. Még később, miután Juan Pedrito megszületett, azért, mert Cleófilas nem értette, hogy ebben az országban egy kisgyerek nem szaladgálhat meztelenül, kikandikálól fütyivel, nem illik, *¿entiendes?* *Pues.*

Hogy is tudta volna Cleófilas egy ilyen nőnek elmagyarázni, miért izgatta őt a *Női Kiáltás* elnevezés. Trinivel nem lehet ezt megbeszélni.

Viszont kéznél voltak a szomszédok, Cleófilasék patak mentén bérelt házának két oldalán. Soledad asszony balról, Dolores asszony jobbról.

Soledad szomszédasszony özvegynek titulálta magát, bár rejtély övezte, miként özvegyült meg. A férje vagy meghalt, vagy elhagyta egy kocsmai lotyóért, vagy egész egyszerűen egy délután elment hazulról, és elfelejtett visszajönni. Nem lehetett tudni, mert Soledad sosem beszélt róla.

A másik házban *la señora* Dolores élt, kedves és nagyon bájos asszony. De háza túlságosan is erősen szaglott a háborúban elvesztett két fiú és a gyászban hamarost utánuk halt férj emlékére az oltárokon égő füstölők és gyertyák aromájától. Dolores idejét az elvesztett férfiak emléke és a kertje között osztotta meg, amely messze földön híres volt virágairól: napraforgóiról – olyan magasak voltak, hogy ócska seprűnyelekkkel és deszkákkal kellett őket kitámasztani; vörösnél is vörösebb bársonyvirágairól, amelyek fodrosak voltak, és mély menstruációs szint véreztek; legfőképpen pedig rózsáiról, melyeknek

illata Cleófilast a halottakra emlékeztette. Vasárnaponként *la señora* Dolores levágta a legszebb virágokat, és elrendezgette őket a seguini temető három szerény sírkövén.

A szomszédasszonyok – Soledad és Dolores – talán régebben tudták a patak nevét, mielőtt még angolra változott, de mára elfeledték. Túlságosan is el voltak foglalva a férfiak emlékével, akik önként vagy a körülményeknek köszönhetően végleg elhagyták őket.

Fájdalom vagy düh, morfondírozott Cleófilas, amikor friss házasként először hajtottak keresztül a patakon átívelő hídon, és Juan Pedro megmutatta neki. *La Gritona*, mondta a férfi, és Cleófilas nevetett. Milyen mulatságos név egy ilyen kedves, boldogan éltek, míg meg nem haltak kis pataknak.

*

Első alkalommal annyira meglepődött, hogy fel sem kiáltott, és a kisujját sem mozdította, hogy megvédje magát. Azelőtt mindig azt hangoztatta, hogy ő bizony visszaütne, ha egy férfi, legyen az bárki, kezét emelne rá.

De amikor valóban megtörtént, és a férje megütötte újra és újra; míg nem az ajka felrepedt, és sarkában vérvörös orchideát hajtott, Cleófilas nem védekezett, nem sírt, nem futott el, ahogy a sorozatok nézése közben régebben elképzelte magának.

A szülei soha egy ujjal nem bántották egymást, de a gyerekeiket sem. Noha maga is beismerte, hogy mint egyetlen leánygyereket, kissé elkényeztették, – *la consentida*, a hercegnő –, néhány dolgot soha nem viselne el. Soha.

Amikor azonban először megtörtént, alighogy férj és feleség lettek, Cleófilas annyira megrökönyödött, hogy egy szót sem tudott kinyögni, megdermedt, érzéketlenné vált. Semmit sem tett, csak az ajkán égő forrósághoz nyúlt, és a vérre meredt, mintha még most sem értene.

Semmit sem tudott hozzáfűzni a dologhoz, nem mondott hát semmit. Csak simogatta zokogó férje sötét fűrtjeit, aki gyermekként ontotta az engesztelés és a szégyen könnyeit, most és mindörökké.

*

A férfiak a kocsmában. Amennyire Cleófilas meg tudja ítélni, az első év tapasztalata alapján, amikor még őt is elhívták, és ment a férjével, némán hallgatta a beszélgetést, várt, és addig iszogatta a sörét, míg felmelegedett, egy papírszalvétából csomót kötött, egy másiktól legyezőt hajtogatott, egy harmadiktól rózsát, bólogatott, mosolygott, ásitott, jópofát vágott, a megfelelő pillanatokban nevetett, férje karjához dőlt, megbökte az oldalát, végül már ügyesen meg tudta jósolni, merre kanyarodik majd a beszéd fonala, mindebből Cleófilas arra a következtetésre jutott, hogy a férfiak esténként

úgy igyekeznek az üveg fenekén megtalálni az igazságot, mint más a tenger mélyén az aranypénzt.

Azt akarják elmondani egymásnak, amit maguknak meg akarnak fogalmazni. De akár a héliumos léggömb, az agyukból kiszökni vágyó gondolat sosem talál egerutat. Bugyborékol, felemelkedik, felzubog a torkokban, átbukik a nyelveken, és a szájakon kiszökken a böfögés.

Szerencsés esetben könnyekbe fül a hosszú este. De az öklök is bármikor felemelkedhetnek. A férfiak saját farkukat üldöző kutyaikként viháncolnak, mielőtt elalszanak, utat keresnek, módot, kiskaput és – végül – békességet.

*

Néha reggelente, mielőtt férje kinyitja a szemét. Vagy szeretkezés után. Vagy olyankor, amikor egyszerűen szemben ül vele az asztalnál, ételt lapátol a szájába, és rág. Cleófilas azt gondolja: erre a férfira vártam egész életemben.

Nem mintha nem lenne jó ember. Mégis emlékeztetnie kell magát, miért is szereti, amikor pelenkázza a gyereket, vagy amikor a fürdőszobát törli fel, vagy függönyt fabrikál az ajtó nélküli ajtófélfákra, vagy a ruhákat próbálja fehérebbé varázsolni. Egy kicsit elgondolkodik, amikor a férje belerúg a hűtőbe, és azt mondja, utálja ezt a szaros házat, és elmegy, elmegy valahova, ahol nem háborgatja sem a gyerek sírása, sem Cleófilas gyanakvó kérdezősködése és állandó nyaggatása, hogy javítsa meg ezt is meg amazt is, mert ha Cleófilasnak egy csepp esze volna, rájött volna már, hogy ő hajnalok hajnalán talpon van és pénzt keres, hogy nejének tele legyen a hasa, és legyen fedél a feje fölött, és másnap is korán kell kelnie, hát miért nem hagyysz már békén, asszony.

Nem túl magas, nem, és egyáltalán nem úgy fest, mint a sorozatok férfiszereplői. Az arcán még mindig látszanak a kamaszkori pattanások után maradt hegek. És pocakot eresztett a sok sörtől. Mindig is zömök volt.

Ez a férfi, aki szellent és böfög és horkol amellet, hogy nevet, megcsokolja és átöleli őt. Valahogy ez a férj, akinek borostáját minden reggel a mosdókagylóban találja, akinek a cipőjét éjjelente a verandán kell szellőztetnie, ez a férj, aki nyilvános helyen nyesi a körmét, hangosan röhög, emberesen káromkodik, és a vacsoránál minden fogáshoz tiszta tányért követel, ahogy az anyjánál megszokta, rögtön amint hazaér, pontosan vagy késve, és akit teljesen hidegen hagy a zene vagy a sorozatok vagy a románc vagy a rózsák vagy az *arroyo* fölött opálosan csillogó hold, de a háló ablakán át látható sem izgatja, csukd már be a spalettát, és aludj tovább, ez az ember, apa, rivális, családfenntartó, atya, uraság, férj, amíg eljön a te országod.

*

Szemernyi kétely. Elmosott pohár, amely fordítva került vissza a polcra. A rúzs, a hintőpor, a hajkefe a fürdőben, mind másképp elrendezve.

Nem. Csak képzelődik. A ház olyan, mint mindig. Semmi.

Újszülött fiával, férjével tér haza a kórházból. Van valami vigasztaló abban, hogy papucsát az ágy alatt találja, a kopott pongyolát pedig a fürdőszoba akasztóján, ahol hagyta. A párnája. Az ágyuk.

Édes, édes otthon. Olyan édes, mint a púder szaga a levegőben, jázmin, ragacsos likőr.

Elmosódott ujjlenyomatok az ajtón. Üvegpohárban elnyomott cigaretta. A ránc az agyban gyűrődéssé mélyül.

*

Időnként az apja házára gondol. De hogyan is mehetne vissza oda? Micsoda szegény! Mit szólnának a szomszédok? Így visszajönni, egy gyerek a karján, egy a pocakjában. A férjed hol van?

A pletykák városa. A kosz és kétségbeesés városa. Felcserélte a pletykák városára. A kosz és kétségbeesés városára. Talán a házak kicsit távolabb állnak egymástól, de ebből nem lesz nagyobb az intimitás tere. Nincs húsos levelű *zócalo* a főtéren, de a szóbeszéd mormogása itt is jól kivehető. Vasárnaponként senki nem suttog összebújva a templom lépcsőin. Mert itt a suttogás a kocsmában kezdődik napszálltakor.

Ez a város ostobán büszke a városháza előtt pompázó babakocsi méretű bronz pekánfára. Tévészerviz, gyógyszertár, vasáru, tisztítószalon, masszőr, italbolt, tőzsdeügynök, üres üzlet és semmi, de semmi érdekes. Nem lehet sehová elsétálni. Mert itt a városokat úgy építik, hogy függővé válj a férjedtől. Vagy otthon kuksolsz. Vagy megtanulsz vezetni. Ha van elég pénzed saját kocsira, és megengedik, hogy egyedül vezessed.

Nincs hova menni. Csak a szomszédasszonyok. Soledad az egyik oldalon, Dolores a másikon. Vagy a patak.

Ne menj oda sötétedés után, *m'jita*. Maradj a ház körül. *No es bueno para la salud. Mala suerte.* Szerencsétlenséget hoz. *Mal aire.* Megbetegszel a gyerekekkel együtt. Jól megrémülsz valamitől a sötétben, és majd meglátod, mennyire igazunk volt. A patak nyáron néha csak egy pocsolya, bár most, tavasszal, a sok eső miatt megduzzadt és él, sajátos hangja van, éjjel és nappal is magas, ezüstös hangon szólongat. Vajon lehet-e *La Llorona*, a síró asszony? *La Llorona*, aki vízbe fojtotta saját gyermekeit. Talán *La Llorona*-ról nevezték el a patakot, gondolja, és gyerekkorában ezerszer hallott történetek ötlenek az eszébe.

La Llorona hívja őt. Biztosan tudja. Cleófilas leteríti a baba Donald kacsás plédjét a fűre. Fülel. A nap épp leszáll. A gyerek két marékkal tépi a füvet, és nevet. *La Llorona*. Vajon egy ilyen halk hívás a fák alatti sötétbe tud-e csábítani egy nőt?

*

Ennek a nőnek hiányzik egy kis... és a férfi kezével olyan mozdulatot tett, mintha az ágyékához nyomná egy nő fenekét. Maximiliano mondta ezt, az izzadságszagú félnótás az utca túlfeléről, s a férfiak felröhögtek. Cleófilas magában motyogott, *grosero*, és folytatta a mosogatást.

Cleófilas tudta, nem azért mondja, mert igaz, hanem inkább azért, mert neki volna szüksége nőre ahelyett, hogy esténként a kocsmában leissza magát, aztán éjjel egyedül botorkál haza.

Maximilianóról azt beszélték, hogy egy kocsmai verekedésben megölte a feleségét, aki felmosófával támadt rá. Kénytelen voltam lelőni, mondta, az asszony nál fegyver volt.

Nevetésük a konyhaablak alatt. A férje az, a haverjaival: Manolo, Beto, Efrain, el Perico. Maximiliano.

Vajon Cleófilas valóban eltúlozza a dolgokat, miként a férje mindig is állította? Az újságok is mintha ilyen történeteket ontanának. Ezt a nőt az országút mellett találták meg. Amazt kilökték a mozgó kocsiból. Ez meghalt, a másik eszméletlen, a harmadikat kékre-zöldre verték. A volt férje, a férje, a szeretője, az apja, a fivére, a nagybátyja, a barátja, a munkatársa. Mindig. Ugyanazok a hátborzongató hírek a napilapok hasábjain. Cleófilas a mosószerves víz alá nyomta a poharat egy pillanatra, és megborzongott.

*

Férje könyvet vágott hozzá. Cleófilas könyvét. Keresztül a szobán. Forró horzsolás az arcán. Ezt még meg is tudná bocsátani. De sokkal jobban fáj, hogy a könyv az övé, Corín Tolledo szerelmes regénye, ami a kedvence lett, mióta az USA-ban él tévé és sorozatok nélkül.

Csak ritka kivételek akadtak, amikor férje távollétében meg tudott nézni néhány részt Soledad szomszédasszony nál, Dolorest ugyanis nem érdekelték az effajta dolgok. Soledad gyakran előzékenyen elmesélte, a *María de Nadie* melyik epizódjában mi történt. A szegény argentin lány szerencsétlenségére szerelmes lesz az Arrocha család szépséges ifiurába, munkaadói fiába, akiknek a házában lakik és akik padlóját porszívózza, s ugyanebben a házban a szögletes arccsontú Juan Carlos Arrocha szerelmet vall, Szeretlek, María, hallgass meg, *mi querida*, de a lánynak azt kell mondania, Nem, nem: nem egy sorból valók vagyunk, emlékeztetnie kell a fiút, hogy egyiküknek sem szabadna ebben a házban szerelmesnek lennie, de közben a szíve szakad meg, hát képzelheted.

Cleófilas régebben úgy gondolta, az ő életének is ilyennek kell majd lennie, mint egy sorozatban, de élete epizódjai mostanában egyre szomorúbbak lettek. Még reklámok sem szakították meg az egyhangúságot egy kis vidám változatossággal. És semmi kilátás a szerencsés befejezésre. Erre gondolt,

amikor kinn üldögélt a gyerekek a ház mögött a patakparton. Cleófilas *de...*? Valahogy meg kellene változtatnia a nevét, talán Topazio, vagy Yesenia, vagy Cristal, Adriana, Stefania, Andrea lehetne, valami költőibb, mint a Cleófilas. Minden érdekes dolog a drágakövekről elnevezett nőkkel történik. De mi történik Cleófilasszal? Semmi. Ráncosodik.

*

Mert az orvos azt mondta. El kell mennie. Azért, hogy megbizonyosodjanak arról, a kisbaba egészséges, hogy nem lesz probléma a szüléskor, és a kezelőlap szerint jövő kedden ott kell lennie. Legyen olyan drága, és vigye be. Ez minden.

Nem, nem fogja szóba hozni. Ígéri. Ha a doktor rákérdez, azt fogja mondani, hogy leesett a lépcsőn, vagy megcsúszott az udvaron. Igen, akár ezt is mondhatja. De jövő kedden vissza kell mennie, Juan Pedro, legyen szíves, a baba miatt. A gyerekük miatt.

Írhatna az apjának, és kérhetne pénzt, csak kölcsönbe, a baba orvosi ellátására. De ha Juan Pedro jobb szeretné, ha nem kérne... Rendben, akkor nem fog. Légy szíves, többet ne. Ne. Cleófilas tudja, hogy nehéz megfogni a pénzt, sok a számla, de máshogy miként keverednek ki az autótörlesztés hátralékából? Miután kifizetik a bérleti díjat, a kosztpénzt, a villanyt, a gázt, a vizet és kit tudja még, mi mindent, alig marad valami. De legyen szíves, legalább a vizitdíjat. Nem kér semmi mást. El kell mennie. Miért olyan ideges? Csak.

Mert most odafigyel, és nem hagyja, hogy a babát megfordítsák a pocakjában, miközben ő belül kettéhasad. Igen. Jövő kedden fél hatkor. Juan Pedrito már indulásra kész lesz. De csak egy pár cipője van. Kipucolom a cipőjét, és várjuk. Amint hazaér a munkából. Nem kell majd szégyenkeznie miattunk.

*

Felice? Én vagyok, Graciela.

Nem, nem tudok hangosabban beszélni, a munkahelyemről hívlak.

Nézd, egy szívességet kérnék tőled. Van itt egy páciensünk, egy hölgy, akinek egy kis gondja akadt.

No, várj egy kicsit. Figyelsz rám, vagy nem?

Nem tudok hangosan beszélni, mert a férje itt ül a szomszéd szobában.

Végighallgatnál végre?

Épp ultrahangozni kezdtem volna – mert terhes –, és egyszer csak sírva fakadt nekem. *Híjole*, Felice! Ez a szerencsétlen nő csupa fekete folt mindeütt. Nem tréfálok.

A férje. Ki más? Egy menyasszony a határon túlról a sok közül. Az egész családja Mexikóban van.

Frászt. Szerinted segítenek neki? Na ne viccelj. Az asszony nem beszél angolul. Nem hívhatta fel az övéit, még írnia sem volt szabad. Ezért hívlak.

El kéne vinni egy darabon.

Nem, nem Mexikóba, tökfej. Csak a távolsági buszhoz San Antoniába.

Nem, csak elvinni. Pénze van. Csak annyit kellene tenned, hogy hazafele menet leteszed San Antoniában. Ugyan már, Felice. Légy szíves! Ha mi nem segítünk neki, ki fog? Én is elvinném, de azzal a busszal kell mennie, ami még a férje hazaérkezése előtt indul. Na mit szólsz?

Nem tudom. Várj.

Rögtön, holnap is jó.

Ha holnap nem jó neked...

Megegyeztünk. Felice, csütörtökön. Az I10-es főút melletti bevásárlóközpont előtt. Délben ott lesz.

Ja, és Cleófilasnak hívják. Talán az egyik mexikói szent a sok közül. Valami mártír.

Cleófilas. CLEÓFILAS. Cle. O. Fi. Las. Írd le!

Köszí, Felice. Amikor a kislány megszületik, rólunk kell majd elneveznie, nem?

Pontosan. Mint egy szappanoperában. *Qué vida, comadre. Bueno bye.*

*

Egész délelőtt az a rebbenő, félelemmel vegyes kétség. Juan Pedro bármelyik pillanatban megjelenhet az ajtóban. Az utcán. A bevásárlóközpontban. Mint Cleófilas álmaiban.

Erre kellett gondolnia, amíg a kisteherautós nő megállt előtte. Azután már nem volt idő bármire is gondolni, csak a San Antonio felé induló kocsira. Tedd be a csomagod hátra, és szálljatok be.

Amikor áthaladtak a patakon, a vezető olyan hangos kurjantást engedett ki a torkán, mint bármely *mariachi*. Ami nemcsak Cleófilast, hanem Juan Pedritót is meglepte.

Pues, nézzétek, milyen helyes. Megijesztettek benneteket, ugye? Bocs. Szólnom kellett volna. Mindig ezt csinálom, amikor átmegyek ezen a hídon. Tudod, a neve miatt. Női Kiáltás... *Pues*, én kiabálok. Ezt sajátosan angolos spanyolsággal mondta, és nevetett. Észrevetted már, folytatta Felice, hogy errefelé semmi sincs nőkről elnevezve? De tényleg. Hacsak nem a Szűzről van szó. Csak akkor lehetsz híres, ha szűz vagy. Újra nevetett.

Ezért tetszik nekem ennek az *arroyónak* a neve. Üvölteni támad kedved, mit Tarzan, nem? Ezen a nőn, Felicén, minden meghökkentette Cleófilast.

Az, hogy kisteherautót vezetett. Kisteherautót, és amikor Cleófilas megkérdezte, hogy a férje kocsija-e, azt válaszolta, hogy nincs férjnél. Saját kisteherautója van. Ő maga választotta és fizette ki az árát.

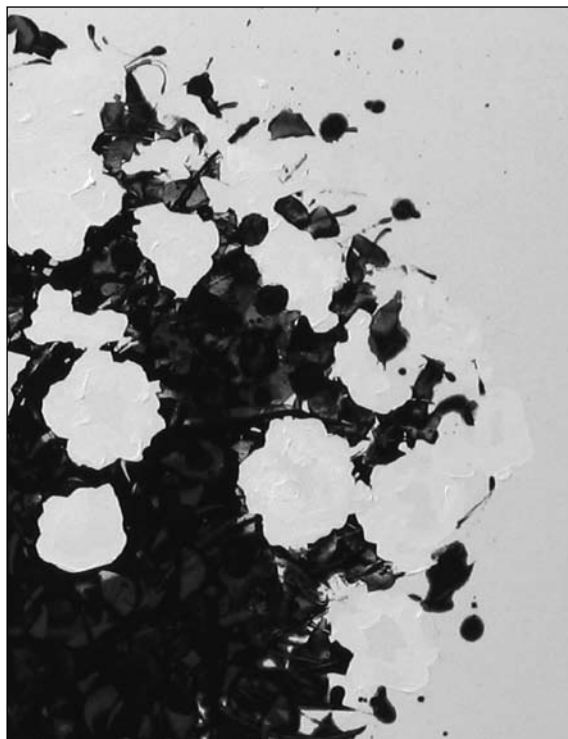
Régebben egy *Pontiac Sunbird*öm volt. De azok a kocsik *viejáknak* valók. Női autók. Ez itt viszont egy *igazi* járgány.

Micsoda beszéd ez egy nő szájából? – gondolta Cleófilas. De mégis: Felicéhez hasonló nővel még nem találkozott. És képzeljétek, amikor átmentünk az *arroyón*, hirtelen úgy elkezdett óbégatni, mint egy félnótás, mondja majd később az apjának és a fivéreinek. Nem is szólt. Ki gondolta volna.

Ki gondolta? Talán fájdalom, talán düh, de semmiképp sem ez a rikoltás, amit Felice épp kieresztett a torkán. Kedved támad úgy üvölni, mint Tarzan, mondta Felice.

Aztán Felice megint nevetni kezdett, de nem ő nevetett. Cleófilas torkából tört elő a nevetés tekergő szalagja, mint a vízfolyás.

Sandra Cisneros: „Woman Hollering Creek”. In Woman Hollering Creek. (New York: Vintage, 1991), 43–56. Itt szeretnék köszönetet mondani Scheer Katalinnak és Pavlovits Tamásnak a nyersfordítás elolvasásáért és a számos javasolt nyelvi leleményért.

könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv könyv

Bányai János

A szó átváltozása

Kemény István: *élőbeszéd*. Magvető, Budapest, 2006

Jó tíz évvel ezelőtt Kemény Istvánt *A néma H* címen kiadott verseskötvéből ismertük meg, még korábbi Károlyi Csaba írásából Kemény regényéről az emlékezetes, az akkoriban – a kilencvenes évek elején – fiatal magyar írókról fiatal magyar kritikusok által írott *Csipesszel a lángot* kötet lapjairól. Menyhért Anna, *A néma H* verseiről 1996-ban, a költő akkor már nem kevés bírálatáról, költészete recepciójáról írta és állapította meg, hogy bár szinte egybehangzóan „generációjának egyik legtehetségesebb képviselője”-ként értékelték kritikusai, mégsem tudták egyértelműen eldönteni vajon „jók”-e Kemény versei, mert elég sok javításra váró „hibát”, „pongyolaságot”, sőt „bántó modorosságot és képzavart” véltek bennük felfedezni, ezenfelül verseit nehezen is értelmezhetőeknek tartották, sőt – állítja Menyhért Anna – „a legutóbbi kritikák egészen addig az állításig eljutnak, hogy Kemény István szövegeit máshogyan kell »nem-értenünk«”. Kemény István korai költészete recepciójának szellemes bírálatát közölte akkor Menyhért Anna, mert mintha a „nem-értenünk” is a versértés egyik lehetséges változata lenne, most viszont az *élőbeszéd* kötet verseivel az a kérdés merül fel, mennyiben érvényes még, vagy netán érvényét veszítette a „máshogyan kell »nem-értenünk«” különös, de a modernitás olvasási gyakorlatát elég pontosan megnevező kritikai nézőpont. Mert a „máshogyan kell »nem-értenünk«” nem semmis, hanem dialógikus olvasói nézőpont. A máshogyan „nem-értenünk” nyitottságot jelent, „kívüliséget” – Angyalosi Gergely használja Blanchot és Foucault nyomán

a szót –, ami feltétele a költészettel folytatott olvasói párbeszédnek. Vagyis nem a „beleélés”, nem a „beleézés”, a vers és a költő személyességével, illetve személyiségével, közvetlen vagy közvetett élményeivel való azonosulás a vers megértésének feltétele, hanem éppen a vers idegenségeként megnyilvánuló „kívülsége” és nyitottsága: ebből eredeztethető kihívása párbeszédre, azaz a vers megbeszélése a „máshogyan nem-értenünk” szubjektivitásában, éles el-lentétben a „máshogyan értenünk” olvasatok asszertóriájával.

Hosszú évek teltek el *A néma H* megjelenése óta. És most, immár az *előbeszéd* verseivel a kezünkben továbbra is állíthatjuk, Kemény István nem generációjának egyik legtehetségesebb képviselője, hanem az új magyar líra, ha úgy tetszik, a posztmodernet már részben maga mögött hagyó magyar lírai beszédmód egyik legkiválóbb művelője, akinek verseit továbbra is „máshogyan kell »nem-értenünk«”. Nem mintha az *előbeszéd* verseit, *A néma H* verseivel együtt továbbra is úgy kellene „nem-érteni”, ahogyan nem értjük, mert általában is nehezen értelmezhetők a mai versek és költészetek. Az eltelt évek során tisztábbá vált Kemény István versbeszéde, ez a tisztaság azonban rejtélyességét nem oldotta fel. Nem is oldhatta fel, mert költészete továbbra is „nyelv a nyelvben”, függetlenül attól, hogy szójelentéseinek vonatkozásai valóságként közvetlenebbül azonosíthatók. Közelítése a köznyelviség felé nem oszlatta el a homályt, mert ha eloszlatta volna, akkor költészete „kívülségét” és „másságát” veszítette volna el. És még valamit. Elveszítette volna azt, hogy a másakra (Káinra, a halálra) átruházott beszédet mégis személyességként értjük meg, ahogyan személyességként értjük a homályban hagyott képet, a tört mondatot, a válaszoló nélkül hagyott rímhívót. Közhelyhez érkezünk el: a mai versolvasásnak egyetlen biztos pontja van – csupán, de ez nagyon biztos pont, az önmagában való kételkedés, az ítéletek és értékelések bizonytalansága, amit csak elfed és elrejt a sok teória; egymással szöges el-lentétben álló elméletek hivatkozhatnak ugyanarra a versre bizonyítván saját igazukat, miként tette azt a recepcióesztétika nevében Hans Robert Jauss és a dekonstrukció nevében Paul de Man Baudelaire *Spleen II*-je felett polemizálva. (Lásd erről Kulcsár Szabó Zoltán *Spleen és ideál* című „lábjegyzetelő” írását.) Versértésünkben ha különválasztjuk a jelentést, a szavak, a szókapcsolatok, a mondatok jelentését a közlések – a szavakból, szókapcsolatokból, mondatokból alakított szövegek – értelmétől, akkor értelmezhetővé válik a „máshogyan kell »nem-értenünk«” versolvasási gyakorlata, mert megértve is elkerülheti a versolvasót a szó, a szókapcsolat, a mondat jelentése, de ha elég kitartóan figyel oda éppen a szavak hangzására, mert a versben minden el- és felhangzik, és közben elég kitartóan figyel a versek alakjára, akkor ha szótlanul is, megtapasztalja, megtapasztalhatja a vers értelmét, „kívülségét” és „másságát”, bár sohasem lehet benne egészen biztos, hogy értelemtapasztalása milyen szoros kapcsolatban van a rejtett jelentést hordozó szövegtest igazi

értelmével, ha van ilyen. Ez a szkepszis a verssel és költészettel folytatott dialógus mozgatója, hiszen szó eshet-e egyáltalán a vers „igazi” értelméről. És „igaz” értelmezéséről.

Kemény István az *élőbeszéd* verseiben szintén, a máshogyan kell „nem-értenünk” pozícióját kínálja fel olvasójának, de most rejtettebben, oldottabban látszó versmondatokban, rafinált sor- és strófaszerkezetekben, látszólag közvetlenebbül, közismert kulturális szövegelőzményekre, egész ciklusban a szentírás Káin-történetére, több versből álló kompozícióban a halál irodalmi és művészeti ábrázolásaira támaszkodva. Meg azzal, hogy elhárítja magától a saját hangot, másra, másokra, a grammatikai én helyett a grammatikai te-re és ő-re bízva a versbeszédet, magára Káinra meg a halálra. A saját hangot a másik hangjával helyettesíti, s ezzel stabilizálja a szó, a szókapcsolat, a mondat kulturális jelentését, de el is bizonytalanítja, mert eldöntetlenül marad, hogy vajon a másik hangjában és szavában ismerszik-e fel a saját hang és szó, vagy marad minden úgy, ahogy van: Káin szava csak Káiné és senki másé, a halál szava is a halálé csupán, nem vetíthető rá az amúgy elveszelődő és homályban tartott szubjektivitásra.

Kötetének két nyitóverse, a *Kesztyű* és a *Kétszerkettő*, mintha ellentmondana a korai recepció „máshogyan kell »nem-érteni«” nézőpontjának. A *Kesztyű* két egymásba ékelt és egymást értelmező mondatból áll. Az első városi tájkép zebrával, villogó villanyrendőrrel, autóval és egy eldobott vagy elveszített kesztyűvel, amit az autó vezetője akár sünnnek is nézhet. A második mondatban a kesztyű helyett a grammatikai én hever a zebrán. Ahogyan egymásba ékelődött, úgy egymásban is tükröződik a vers két mondata. Mindkét mondatot úgy kell érteni, ahogyan írva van, mert a zebrára dobott kesztyű, amely előtt lefékez, aki vezetni tud, de hiába vár arra, aki eldobta vagy odadobta a kesztyűt, esetleg elvesztette, nem jön, és nem is fog eljönni senki, pedig – zárja a versmondatot a kérdés – „mégse lehet mindent / a véletlenre fogni?” Valaki okozója lehet, hogy a zebrára került a kesztyű. Majd a vers második mondata az én-t helyezi a zebrára, aki így beszél magáról: „el is vagyok veszítve, / meg is vagyok találva, / van is párom meg nincs is, / egyedül, mint az ujjam, / akármelyik az ötből, / mert nem jelentek semmit”, majd a verszáró két sor, a fenti kérdést ismétli meg, de most mint állítást: „mégse lehet mindent / a véletlenre fogni”. A kérdés és a válasz azonos mondat, szoros egybetartozásuk teszi értelmezhetővé a verset és ad ragyogást a vers mindkét mondatának: nem a szó, a szókapcsolatok, a mondat jelentése ragyog fel – „mert nem jelentek semmit”, áll a versben – hanem a vers egészének értelmezhetősége, minek folytán az egyszerű és a közhelytől, nyelvjátéktól sem idegenkedő közlés elnyeri, ha nem szó szerinti, de legalább valamilyen megfeythetőségét. Két párhuzamos mondat tehát a vers, akár kinagyított hasonlatnak is vehető: „és egy zebrára esve / heverek, mint egy kesztyű”. A

magány („egyedül, mint az ujjam, / akármelyik az ötből”), az elhagyatottság, a jelentésvesztés („mert nem jelentek semmit”) a zebrára dobott kesztyű és a zebrán heverő én párhuzamos hasonlata, amely egyben veszedelmet is jelent, főként a késői órán, amikor „csak sárgán villózik” a kesztyűre és az énré a lámpa. Az én-re vetülő veszedelmet erősíti fel az állítással alakított kérdés, amelyben a „véletlen” a vers nyelvi felépítésén túl létbizonytalanságot jelöl: a véletlen folytán a zebrán heverő kesztyű, majd az ugyanott heverő én összehasonlítása formálja meg a „kívülséget”, a verset mint értelmet jelző „másságot”. Nem a kesztyű, majd a kéz és az ujjak említése a második mondatban, teremt kapcsolatot a vers két része között, bár nyilvánvaló a kesztyű és a kéz összetartozása, hanem a *véletlen*, amelynek kérdező majd állító formája a verset áttemeli a leírás helyzetéből a létbizonytalanság helyzetébe.

A versnek kitüntetett helye van a kötetben: ciklusokat megelőző első vers: egy véletlen – kesztyű a zebrán – eset képpé nagyítása, majd az erre építkező hasonlat, ha nem is programvers, mindenesetre jól világítja meg az *előbeszéd* kötet egészének poétikáját: a modernitás poétikájából megőrzött képformálás gyakorlata a nyelvi történések véletlenjeibe ágyazva, miközben mégsem fogható minden a véletlenre. De sok minden rábízható a véletlenre, arra, ahogyan a nyelv alapítja és újra meg újra megteremti magát a versben. Könnyen felidézhető a zebrára vetett kesztyű képe, és vele könnyű párhuzamba hozni a zebrán heverő én-t, de nem ebből származik a *Kesztyű* című vers versszerűsége. Sokkal inkább abból, hogy a vizuálisan is felidézhető képnek csak a nyelvben van előzménye, nem a valóságban. Mert a vers súlya áthelyeződik a képből a létértelmezés bizonytalanságába, mert minden elbizonytalanodik, ami mondás. A szó kívülre kerül a jelentésen, és versként működő nyelvi tapasztalatot alapít. Más kontextusban, a filozófiai értelemben vett „filológiáról” írta Balassa Péter, hogy „Paradox módon: ha nyomot akar hagyni, akkor önkéntelenül is önnön eltörlődésére kell törekednie.” A vers szavára mondható ugyanez a paradoxon: ha nyomot akar hagyni, mint a kesztyű, mint az én a zebrán, akkor önnön „eltörlődésére”, „kívülségére” és „másságára” kell törekednie. Ez a „másság” emeli ki a verset a látható, a felidézhető, a mondható képből, és helyezi át az esztétika vonzáskörébe. Fel kell számolnia magát mint szót, mint képet, hogy versként legyen olvasható. Az *előbeszéd* kötet minden versében ennek az átváltozásnak lehet tanúja az olvasó, ha követi a mondás irányát. Miként az *Állástalan táncosnő* című versben, amely André Kertész egyik fotójának („kávéházi asztalnál fiatal lány kabátban újságot fut át”) értelmezése, ahol pontosan figyelhető meg a látható átváltása első szinten beszéddé – ez maga a szélesen hömpölygő sorokból építkező vers – majd a beszéd átváltása valami mássá, „kívülséggé” és „mássággá”, s akkor már megnyugtatóan közölheti a kályha a lánnyal: „Inkább maga meséljen valami szépet, hadd fiatalodjak, nem baj, ha nem igaz.” Köznyelvi ráhagyás

a „nem baj, ha nem igaz”, és éppen ilyentén minősíti a mesélést, a mondást, minden beszédet, a versmondást főként. A „szép” bevezetése a versbe a modernség poétikájának szépségeszményét idézi fel, jelezve, hogy Kemény költészete fenntartja és ráépít a tradicionális modernsége, sokkal inkább mint az avantgárdra, holott ez utóbbi állhatna közelebb hozzá, ha nem is korai, de mindenképpen a kései Kassák. Vele párhuzamosan a *Szálkák* verseit író Pilinszky.

Az *előbeszéd* kötet másik bevezető verse, a *Kétszerkettő* mondja ki a paradoxont, azt, amint a beszéd önmagát számolja fel a versben. A nyelv alakítható, mozgatható anyag, de csak a mondásban, a mondás azonban, amennyiben csakugyan *vers*(mondás), saját anyagának felszámolása is, „eltörlődése” a „kívülségben” és „másságban”. Kemény István ezt a paradoxont állította versformálásának középpontjába. Mintha Kemény korai bírálóit igazolná, miszerint az ő versét „máshogyan kell »nem-értenünk«”, mert a versolvasásban nem az akár igaz, akár hamis szójelentés, hanem a jelentés feloldódása és eltűnése a megértésben a döntő feltétel.

A mindössze háromsoros *Kétszerkettő* a beszéd feltételét adja hozzá az első vers kérdés-válasz-szituációjához: „Kétszer kettő, az négy. / Ha sosem mondod el – elfelejtik. / Ha túl sokszor mondod: nem hiszik el.” A mondás az evidenciát is a „kívülségbe” utasítja, a bizonytalan „másságba”, ahol minden megváltozik, átalakul, és sohasem csendesül el. Másrészt minden mondás, nyilván a vers mondása is, az olyan evidenciák, mint a kétszer kettő, kérdőre vonása és áthelyezése a bizonytalanba, ezzel együtt a homályosba és átláthatatlanba. Az *Egy megmaradt házasság* című versben kap majd más megvilágítást ugyanez: „A kétszer kettő jutott eszembe / róla reggel / s jár az agyam még délután is.” Az idő múlása juttatta az én eszébe a kétszer kettőt, amire majd ez a válasz érkezik a vers zárószakaszában: „Most boldog vagyok, mert egyben látom, / aminek rég / szét kellett volna esni, / te naiva vagy, bízol bennem, / megmondod: négy, / és tudom, hogy nem nevensz ki.” A válasz kimondása semlegesíti a kérdést, de ezzel nem szünteti meg azt, hogy „az idő múlik”, legfeljebb nem neveti ki.

A mindennapok poézisét beszéli el a *Fel és alá az érdrageti állomáson* címet viselő ciklus: annyiszor mondani a mindennapokat, hogy ne vesszenek feledésbe, de csak annyiszor, hogy még hihetőek legyenek. Fontos verse a ciklusnak, és talán a kötetnek is egyik legfontosabb verse a külön, dőlt betűvel jelölt *És nem évszak* című. „ – Most szépen elmormolom a várost –” sorral indul, s következik ezután egy különös éjszakai városnézés leírása. Az nézi éppen a várost, aki ki se lát az irodalomból, majd amikor a „meteorzápor” rímhívóra a „nagy, sötét ironizátor” rímel, aztán a következő szakaszban az „egy ironikus kor” erősíti meg a rímpárt és vezeti be a következő „Ironizált az az ősz, az az éjjel” kezdetű szakaszt, akkor értelmezhetővé válik a város mormolása

és a „ki se láttam az irodalomból” sor, mert „Néha jöttek párok: elkésett, / veszekedő vagy szótlan idézőjelek.” Régi, jól ismert motívuma a magyar költészetnek a „párok”, ezért indokolt a verszáró „idézőjelek” szó, hiszen e költészetnek és az új magyar lírának is hagyományba ágyazottságát nevezi meg, azt, hogy Kemény István verse állandó párbeszédben van a régivel, ezt ismétli, hogy ne felejtődjön el, de nem túl sokszor, hogy még hihető legyen.

Az ironikus beszéd és a kétszer kettő tisztasága fogja egybe Kemény új kötetét, és ezt hangsúlyozza is a kötetzáró *Célszerű romok* című versben: „Kétszer kettő pedig négy. / Ha sosem mondom el – elfelejtik, / ha túl sokszor mondom – nem hiszik el. / És gúnyolódni tilos.” Majdnem szó szerinti felidézése a második kötetnyitó versnek. Jól értelmezhető rezignáció van a versben és zárlatában is. Ugyanez a rezignáció hatja át Kemény István egész versekötetét, de ennek a szomorúan ironikus és önironikus lemondásnak nagyon erős poétikai, nyelvi és retorikai jegyei vannak. Különösen az *Egy hét az öreg Káinnal* hét versében és a *Semmiest* című félhosszú versben.

A kötet címe – *élőbeszéd* – is ezt mondja: az élőbeszéd hangos – ironikus és tiszta – beszéd, mert a másik jelenlétét feltételezi, és ez a másik Kemény verseiben legtöbbször nevet is kap, aminthogy nevet kap a halál a kötetcímet adó tizenegy versből álló ciklusban. Akár egyetlen versnek is tekinthető a mindvégig párbeszédből, az én és a halál párbeszédéből alakított ciklus. A halál egyszerűen becsönget: „Egyedül voltam otthon, csöngettek, / és belépett a Halál.” A halál neve nagy kezdőbetűvel íródott, mint a nagy modernnek halálvízióiban, de ezáltal nem vált szimbólummá, ellenkezőleg, köznyelvévé vált, egy lényé, akinek Halál a neve, és ennek a lénynek nagyon emberi tulajdonságai meg ismeretei vannak önmagáról és a világról. Azonkívül, hogy közelében megfagy a kávé, olyan hideg van, egészen emberien viselkedik ez a Halál nevű lény, nevet és csodálkozik, ifjúkorát emlegeti, amikor még tapasztalatok híján működött, most már fáradtságról, sőt félelemlről beszél: „Az a helyzet, hogy félek” – mondja önmagáról a nyolcadik vers élén, és önironiával, hogy „én se látok le már a lábamig”. Bár erkölcsi érzék nélkül dolgozik, megválaszolatlan kérdés is nyugtalanítja, és a kérdést fel is teszi a negyedik versben: „mi a különbség / gyilkos és áldozat között / hát nem együtt érnek valamit?” Az ember évszázadok óta szóba állt a halállal, a halál ki se lát az irodalomból, hiszen számtalan a halálábrázolatok száma költészetben és festészetben egyaránt. Kemény István tehát egy régi és ezért állandósult irodalmi és művészeti szituációt ismétel meg, anélkül, hogy elődjeire közvetlenül utalna, pedig az ilyen emberi alakot öltött és emberként megszólaló halállal folytatott beszélgetéseknek is számtalan példája található a művészetek múltjában. Kemény verse grammatikai én-jének beszélgetése a nagy kezdőbetűvel írott halállal annyiban időszerű, hogy a halál ezúttal egy idős úrtól jött, aki „reszkető vénség” lehetett „egy montevideói öreg otthonában”, egy

náci, akiből és amilyenből még mindig bőven akad, és nincs is rá semmiféle bizonyíték, hogy egyszer is kiürítható lesz a világból. Ezenkívül alig van még közvetlen utalás Kemény lírájában jelenre és történelemre, annál több benne az utalás és hivatkozás a Bibliára, Káin és Ábel történetére, a befejezhetetlen mítoszra, a nullát magára hagyó számokra, elfeledett vagy összeomlott helyszínekre, a mindennapokra, és ezeket mindvégig az ironikus rezignáció ragyogja be a posztmodern vonzásában, de szorításból szabadulóan is.

Faragó **K**ornélia

Metaxy, meta-**X**, metaxa

Garaczi László köztesség-regényéről

Garaczi László: *metaXa*. Magvető, Budapest, 2006

A regény egységjelző elemei az egyes számú személyes névmások sorrendjében követik egymást: ÉN, TE, Ő. S itt akár le is zárulhatna a sor, netalán folytatódhatna a többesekkel, de nem zárul le, és nem is folytatódik, nagy valószínűséggel azért, mert ez egy Garaczi-szöveg. Következésképpen a zárófejezet élén X áll. Egy *meta*-helyzetű X – összesítő szerzői horizont, az én-szólamok tapasztalatának összevonása(?), a reflektív distancia újabb lehetősége(?), az Én önmagától való eltávolításának legjelentősebb megvalósulása(?), az én-írás kiszélesítését érintő kérdések terepe(?) – a teljes elbizonytalanítás szövegtere. Mintha már a könyv cím-megoldása is jelezné-rejtené az X *metapozíció*jának rendkívüli jelentésségét.

Az Én-Te-Ő vonalán gondolkodva, mindenekelőtt arra kellene ráérezni, hogy a Te is, az Ő is, az Én részaspektusai, széthelyezett alakzatai, – önreflexív szövegsugallatok alapján is – a személyesség fokozatos háttérbe szorításának, kiiktatásának etapjai. A kultúra legfőbb jellemzőinek egyike (lásd Lotmannál), az Én struktúrája válik láthatóvá a szöveg szerkezeti megalkotottságában. A Te-ben és az Ő-ben is az önnön alanyiságának egy-egy vonatkozását felismerő-felmutató Én munkálkodik. S ha így lenne, akkor a regény alanya a négy dimenzió pólusainak feszültsége és egységbe vonható teljessége. Ebben az elképzelésben az „egész” a személyességek változati/fokozati elkülönítésével, a *közöttiségek* feszültségjátékával tűnik leírhatónak. Nem szükséges túlságosan nagymértékű módosítást eszközölnünk a regény

címében (elegendő egyetlen hang cseréje) ahhoz, hogy a *metaxy* értelmkörébe vezesse a gondolkodást. A *metaxy* pedig az emberi lét alapvető struktúrájaként értendő; annyit jelent, hogy *köztesség*, (illetve közben, közbeeső). „Az ember ugyanis köztesség, *metaxy*. Az emberi lét a pólusok feszültsége által meghatározott: élet és halál, tökéletesség és tökéletlenség, rend és rendetlenség, és persze evokáció és kontempláció stb. közötti lét.” Platón *metaxy*-szimbóluma (lásd: G. Fodor Gábor: *Kérdéstilalom*. L. Harmattan, Bp., 2004) olyan köztesség jelképe, amely a pólusok összefüggését hangsúlyozza az értelmezésben és amely a „teljességre is mutat”. Amikor a regény tematizálja a lehetséges pólus-jelentéseket és vetületein keresztül közelíti meg az Én-t, mintha a *feszültségben létezését* kísérelné meg modellálni valahogyan. Az alanyiség leginkább az Én-Te-Ő aspektusok köztességében tűnik kibonthatónak/leépíthetőnek, de a komplexitás az valami más. Valami, ami nem nélkülözheti a meta-X perspektíváját.

Kínálhat néhány érdekes belátást, ha mindehhez még azt is kölcsönözzük a *metaxy* értelmezéstörténetéből, hogy amint felszámolódik a *metaxy-lét valóságának elke*, amint felszámolódik a feszültség pólusainak összetartozása, a drogok, az alkoholos állapotok világára redukálódik az emberi lét. Amikor az Én négyféle vonatkozása a *metaxy-lét* mibenlétét közelebből is illusztrálja, a feszültségpólusok összetartozásának felszámolódását is jelzik az egymásra komponált részaspektusok és a labilis állapotok, a labilis figurák, a „diliházi” létérzetek, a hóbortos beszédek és a súlyos hallgatások világába invitálnak, ezzel pedig egy különösen széles képzeleti kultúrába, sőt azon is túl, egy olyan térbe, „amely nincs benne sem az emlékezet, sem a képzelet idejében”. Azt hiszem, az itt felvonultatott figurákat nevezik *létből kivont* típusoknak.

Már az első típusú (én-formájú) megszólaló is töredékes mondatokban vagy inkább szavakban, szósorokban, szó szerkezetekben fogalmaz, nagyobb így a szavak kombinációs szabadsága. Tartós, huzamos vagy éppen mozzanatos történésű igei jelentéseket sorjáz, igenevek, nominális szerkezetek közbeékelésével, stiláris fogásokat állít funkcióba, ötletes-ötlettelenséggel metonimizál, perszonifikál. Hol az elbeszélő szféra elemeivel él, hol leírás-kezdeményeket kreál, esetleg szórványleírásokat iktat be, emlékezeti képeket érzékeltet a szférák egymásbajátságával. A beszédet szóról szóra, szókapcsolatról szókapcsolatra határozza meg az alaptörekvés: új szempontok bevezetésével iktatni ki a becsontosodott reflexiókat, meglátni az eddig meg nem látottakat, felszínre hozni az elrejtettet, és elrejtteni a nyilvánvalót. Folytonos alakváltozásokban létezni és léteztetni. És feltenni a kérdést, hogy mi legyen, mi történjék, ha a dolog ugyanaz, mint az ellentéte.

Dinamikus sorjázásban követik egymást a jelöletlen szerkezetek, vagy a kapcsolódó jelentésű kifejezések, szintagmatikus összefüggések. A mikrofigyelem ezúttal a szavak viszonylatrendjére irányul: „minden szónál figyelni a

többire”. Meglehetősen sűrű a szöveg. A regény, s láttunk már hasonlót, kicsúszik bizonyos írásszabályok hatálya alól, egyáltalán nem ismeri a pont intézményét, az éles felütésű mondatot – a nagy kezdőbetűt, a személynevek, a városnevek esetében sem – a megállapodást az elmondásban, a lezárulást a gondolatok rendjében is csak nagyon kevésbé. Amolyan mozgékony szintaxisra van szükség, az igencsak világos metanarratív utasítás szerint ez a forma érvényesítheti a közlés energiáját: ne mondatok legyenek – tudatállapotok. Ilyen körülmények között, ha (például időváltó közlések határán) valamiféle bekezdésszerű jelzéssel mégis kizökken a szöveg, a szokásosnál intenzívebb a figyelem – a néhány címszerűen elhelyezett szövegelem is szinte központoszási erővel befolyásolja az olvasást. A vesszők viszont ezerszám tagolják a szövegfolyást, a „fejezetek” végén is vessző áll – minden bizonnyal az én-folytonosság megőrzésének céljából – egy matematikai, stilisztikai megközelítésnek a vesszők gyakoriságát kellene feltérképeznie. Nem állhatom meg, hogy ne ajánljam olvasásra a helyesírási szabályzat megállapítását. „Az írásjelek kifejező és változatos használata fontos eszköze az érzelmileg és értelmileg egyaránt árnyalt közlésmódnak, ezért csak szépíróktól fogadható el – egyes esetekben tudatos eljárásként – az írásjelek részleges vagy teljes mellőzése.” Talán azért, mert a szépíróktól nem várható el az „érzelmileg és értelmileg egyaránt árnyalt közlésmód”, vagy, bár ez már kevésbé valószínű, mert olykor (mint jelen esetben is) öntudatlanul ugyan, de írásjelek hiányában is képesek „árnyalni” (ha értelmileg nem is, legalább érzelmileg). A regény utolsó szavát nem követi semmilyen írásjel, így a folytatás lehetőségét nem ígéri a befejezés, a lezárulás képzetét viszont nem nyújtja. És ez a sajátos félbeszakadás akár ki is röptethetné (egy szélroham által falhoz csapott veréb szárnyán) az olvasást az én-problémák köréből. De nem ezt teszi – mert ezt nem teheti, a meglehetősen dinamikus pozíciójú Én köreiből ugyanis nincs kilépés.

A kötet retorikája „a részletek köré horgolt egész” képzetrendszerét formázza. A három nyelvtani személy egy terápiás helyzet enyhén parodisztikus fikciójából nő ki, amely szinte kötelező módon veti fel a képzelet és az emlékezés/felejtés problémakörét. A terápiás naplónak valószínűleg ezek aránybaállítását kellene létrehoznia: „a lelki harmónia az emlékezés és a felejtés helyes arányán múlik, mondja a doktornő, azokat az emlékeket szabad feledésre ítélni, amiket megértettünk...” A kétségtelen arányeltolódás azonban a „kreatív elfojtás” gyakorlatát, az átfogó felejtésstratégiát erősíti: „felejteni, felejteni”, „a felejtést is elfelejteni”, „a megoldás a probléma elfelejtése”. Ez a bontott formájú én-írás a gyógyító gyakorlat ellenérzésekkel teli részeként fikcionálódik: elveti a megértést, („nem akarok semmit megérteni”), az emlékezést, a végiggondolást, „a múlt be van temetve, el van felejtve, vége, a múltnak befellegzett...”. A felejtés-metaforika a pince mélyét emeli be a topikus készletből. A tudatot innentől fogva már csak az állandó jelenben

levés, az „örökjelen megamost” terhelheti. A szöveg az önjellemzés szintjén az érzésekben való gondolkodást állítja előtérbe, s mintha az undor kívánna az érzés-szerkezet prezentációjává, az érzékiség metaforájává, sőt mi több, az „én” („az undor érzékiség, az undor extázis, undorodom, tehát vagyok”), vagy másutt, egy kiszélesítő gesztussal a „mi” egzisztenciális bizonyítékává válni: „a leghitelesebb érzésünk szerint az undor, mikor undorodunk, vagyunk, az undor valami pozitív, az undor érzéki és fenséges...”

A személytelenítési eljárás a gyermekkori vonzódások és felkavaró barátságok, a későbbi nagy harmóniavesztések és a még nagyobb összeomlások (összefoglalva: „a barátnőm elvetélt, a szerelmem elhagyott”) mentén történik. És eközben persze működteti a képzeletet, hogy felöltöztethesse azt a valóságot, amely valóság „képzelet nélkül meztelen”. A kérdés csak az, mikor, milyen képzelet öltözteti azt a bizonyos valóságot és az elmondási stratégiát. Hogy mondjuk, az erotikus képzelet vagy éppen a történelmi képzelet, a történelmi tudatáramlás látja-e el ruhával, s az sem mellékes, hogy milyen jellegű az öltözék? Hogy áttetsző-e az anyag vagy inkább azt fedi el, amit leginkább látnunk kellene. S mibe öltözik a valóság, ha mondjuk a lelki károsodást szenvedők, a labilis, az amfetaminnal szétcincált idegzetűek, a szanatóriumiban kezelték fantáziája öltözteti, az erősen vegyszerezett látás?

Ellenállhatatlan sodrással alakuló szöveg jeleníti meg az egyik kapcsolat leépülését, a másik kialakulását, a régi kötődés kiürülését, átfarmálódását és a friss szenvedélyt. Pontosan érzékeljük, hogy az utazás, a kimozdulás, a távolság mennyi mindent függeszt fel, és hogy szinte mindent újradefiniál. Az idegenbeni tágas létre mintegy „gombostűvel van rátűzve emlékeztető gyanánt” az otthoni élet. A figurák a zsidóság állagából, a levegő ízéből, remegéséből tudják, hogy mikor Amerika, és mikor Magyarország. Mi pedig a szövegalakulat zsidóságából, a jelentésáramlás modalitásából. Majd a nyelv olyan sajátos helyeiből (pl. nyúlgát), amelyek figyelmeztetik a hazatérőt, ideje visszazsugorodnia saját térfogatába. A távolság és a távoli megtapasztalása önmagától távolítja el, a TE-be helyezi át az ÉN-t. Ebben a szöveg-egységben mutatkozik meg legerőteljesebben a köztesség, a *metaxy* egy szerkezeti mozzanata, és funkcióba kerülnek a feszültség pólusai, a szerelmi élet kettéosztottságában szerepet játszó két nő, Gigi és Marina, a korábbi és az új (de a serdülő egykori, kezdetleges vágyaiban már jelenléttel bíró) szenvedély. Marina mintha az emlékezetből lépne be az újabb kori személyességbe, amolyan kitörletlen narratív nyomként aktivizálódik, mintegy a „prehisztorikus vágy” frenetikus beteljesüléseként. A Te-vonatkozás jelenét ez a szerelem köti össze az Én múltjával, amely múltban még legfeljebb ha „homályos ködpamacs”, „jelentés nélküli, üres jel” lehetett csupán Marina szemében. Marina is a múlt és a jelen közöttjében tűnik fel, különbség mutatkozik egykori és mostani identitása között, az új élmény képei nem teríthetők rá hézagtalanul

az emlékmásokra, megtelnek idővel/időekkel, dimenziók, mélyrétegek nyílnak, űrök tömődnek be, minden átrajzolódik, új értelmet nyer, mint a szöveg mondja az elmozdulásokról. Marina olyan „mint egy járvány, ami napok alatt átalakítja az ország demográfiáját, vagy árvíz, ami órák alatt átalakítja egy ország földrajzát”. Az elbeszélésmód erejét prezentálja, ahogyan ez a minden sallangtól mentes (”nem volt hódítás, násztánc, nem voltak félreértések, nem reménykedtünk, nem őrlődtünk, nem ábrándoztunk, nem szikráztattuk szellemünket, nem riszáltunk, nem mutattuk legjobb, legvonzóbb formánkat, a közeledés koreográfiája, az udvarlás obligát rituáléja elmaradt”) járványszerű, árvíz sodrású, „friss szenvedély” megalkotja a *maga jelenidejét*. A Másikkal való telítettség, a ritka érzékelésgazdagság, a megkülönböztetett figyelem ideje ez. Esetleg a szenvedélyelmélet ismeri és tudja definiálni az emóciónak azt a fokát, amely olyan radikális egyértelműséggel törli ki az előző, a máig tisztázatlan viszonyt, „mintha sose lett volna”.

A feszültségpólusok *közötti* eléggé kilátástalan térben kap funkciót a *metaxa*: „... nagy levegőt veszel, hogy elkezd, hogy belefog a vallomásba, aztán inkább iszol még egy pohár metaxát...” Úgy olvasom ezt a szöveghelyet, mint a *metaxy* jelentéskörének paronimikus-parodikus megjelenítését, újraírását. Emlékeztetőül a *metaxy* értelmezéstörténetéből: amint felszámolódik a feszültség pólusainak összetartozása, a drogok, az alkoholos állapotok világára redukálódik az emberi lét.

Mindez bővíthető még néhány lényegi momentummal: a *köztességeképzet*, amely a szemléleti-politikai megosztottságokra utal, több mozzanati variációban is felmerül: „két csoport *közé szorulok*, mint burián szamara, akinek pontosan ugyanolyan messze van a szájától a két fücsomó, és éhen halt”, a „jobb fülem felől arról filozófálnak”, „a másik fülemmel közben azt hallom”... stb. S még jelentősebben terjed ki az értelmezés, ha a már említeteken túl a „metaxük” sorába vonjuk a „viszonylagos és fogatkozásokkal kevert értékeket az otthon, a haza, a hagyományok és a műveltség” (Simone Weil: *Metaxü. = Jegyzetfüzet. Új Mandátum*, é. n., 90.) vonatkozásában, és kiemelten értelmezzük az otthon és a patthelyzetből kimozdító távollét, vagy a semmi érzésében/érzékelésében felismerhető visszatérés témáját, az álmot, amelyben gúny üzetik „istenből, emberből, hazából”, az emigráció, a disszidálás jelentésköréit, az ironikus megértés eszközeivel felvillantott figurákat, „akik szeretik Magyarországot, hiányzik nekik, ám ott lenni nem szeretnek”, akik helyett valaki más élte le az életüket, akik idegen szavakat kevernek a beszédükbe, s pokollá változtatják az itthoniak karácsonyát, de meghalni majd hazatelepülnek.

Az első személy a beszélőnek önmaga, ezt a behatároltságot terjeszti ki a nem-én két személye. Az Én aspektusával telített Te, a logika szerint több személyességet közvetít, mint az Én harmadik személyű megnevezése. Az

Ő-vonatkozásnak orvosi javallatra (lásd: analitikus technikák) létrehívott kívülállásnak kellene lennie, s meg kellene találnia az „intenzív kifejezéshez” való eljutás útjait. Arról kellene szólnia, hogy milyen az én önmagán kívülről nézve, „mások” szavain, tapasztalatain keresztül megismerve. Az ajánlott írásstratégia a szöveg legagresszívebb önértelmezési gesztusa, amely szinte posztmodern anakronizmussal teszi láthatóvá a metanarratív pozíciót, és az olvasás erőteljes befolyásolására törekszik: „A kívülálló szemével írj, harmadik személyben, és adj a hősödnek nevet, és *ne emlékezetből* írj, hanem olvasd egy elképzelt szájról, hallgasd mint egy mesét, mondát, regét, ne mondatok legyenek, hanem tudatállapotok, a közlés energiájára figyelj, ne a formára, és közben ez a lényeg, idegenítsd el a tárgyat, hűtsd le a személyesség nullfokára.” A memóriabénítás, a „másiktól jövő”, a tollbamondás vagy még pontosabban, az „olvasás-írás” derridai képzetének bevezetésével, az íródás hang-rögzítő, diktátum-lejegyző szerepének hangsúlyozásával, a leírtak nem-nyilvánvaló forrására, az emlékezetiség, a szubjektivitás ilyenén kiiktatásának jelentésségére történik utalás.

A kérdés most már csak az, létrehozható-e olyan konstrukció, amelyben az Én teljesen kívül tud kerülni önmagán. A Garaczi-regény tanulságai szerint az Én, a TE és az Ő perspektívájából bizonyosan nem. Sőt az is lehet – a variációs ismétléselemek mintha erre utalnának, – hogy egyfajta személytelen személyesség még a regényt lezáró X-be is beszüremkedik. S történik ez annak ellenére, hogy a metapozíciójú X kétségtelenül az eltávolítás legerőteljesebb megvalósulása. És hogy ebben a teljesen bizonytalan beszédű szövegterben merül fel az Én tulajdonképpeni azonosíthatatlansága is, az „adj nevet a hősödnek”-formájú utasítás problematizálása, a név hatalmába, a név azonosító erejébe vetett hit megingatása. A névkérdés visszautalja az olvasást ahhoz a figurához, amely idegeneknek különböző neveken mutatkozik be, „a név félrevezető, mondta, a név látszat, a nagyok nem nagyok, a szabók nem szabók, nevünket mindennap újból ki kell találni, a legveszélyesebb, a leg-halálósabb belezilálódni egy névbe, a név törött játék, az élet kimeríthetetlen gazdagsága helyett megkövesedett rögeszméhez szegődsz...” Az önazonos és az öndifferens bonyodalmas játékának eredményeként az X alá helyezett beszédben már a „nem létező minőségében” jelenlévő a cselekvés alanya. Mint ahogyan annak lehetősége is felvillan, hogy az Én beszédében Másikként megjelenő „névforma” a voltaképpeni Én-t jelöli (mert beteges azonosulás és/vagy azonosság-áttétel történt), de ez meg eltűntetődik az eltűnt személlyel való azonosulásban, miközben éppen a halottat kívánná élővé beszélni, élővé élni stb., s akkor végképp nyitva marad a kérdés –, csak az a kérdés, hogy minek a kérdése is... Megtörténhet ugyanis, hogy egészen egyszerűen arról van szó, hogy egyáltalán nem lényeges, kiről is van szó.

a folytatás élményét nem ígéri, a lezárulását viszont nem nyújtja. És ez a félbeszakadás akár ki is vezethetné az olvasást az én-problémák köréből. De nem ezt teszi. A sajátos félbemaradás – egy szélroham által falhoz csapott veréb röptében – visszacsatolja a szöveget a még problémátlanak tűnő ÉN alapvonatkozásaihoz (a harmincegyedik oldalra), és ezzel mintegy újraindítja a gondolkodást, az adekvát olvasó megteremtésének körkörös folyamatát.

Szabó Szilvia

A csalá(r)dtörténetek poétikája

Aaron Blumm: *Csáth kocsit hajt.* Forum, Újvidék, 2006

A kötetet kézbe véve azonnal identitás-problémákkal szembesül az olvasó. A könyv fedőlapján szereplő illusztráció, a kocsit hajtó, idézőjelek közé illesztett Csáth-fej a név és az identitás közötti szakadékot hangsúlyozza, és utal a szereplehetőségek sokrétűségére. A címben szereplő Csáth is csupán álnév, egy művésznév (Brenner Józsefé), ahogy nyilvánvalóan Aaron Blumm esetében is fiktív szerzővel állunk szemben (egy Virág Gábor által konstruált identitással). Mindez kétszeresen veti fel a magánemberi és az írói én kettéválasztására, elkülönítésére való törekvést. Maga az Aaron Blumm nominális elem is kulturális kódként funkcionál – különböző jelentésrétegeket hoz mozgásba: felidézi Darvasi egyik könnyemutatványosának alakját, és a Joyce hőiséhez való kapcsolódás sem merül ki a pusztán névrokonság tényében. A kocsit hajtó Csáth is, aki Blumm kötetének/szövegének szereplőjévé lesz, egy jól kiépített kulturális kódrendszerrel aktivál. Bada Tibor *Apa kocsit hajt*¹ alkotásának címével operál Blumm, az apa szerepét Csáthra ruházza, noha az az elmúlt évtizedeket számolva esetleg dédnagyapai posztot tölthetne be. S hogy a vajdasági irodalomban mégis az apa funkcióját kapja meg, azt máig ható modernitásának köszönheti.

¹ Amellyel Bada Dadaként robbant be az underground aktivistái közé; majd a Tudósok elnevezésű zenekarával tették széles körben ismertté.

A közelmúlt politikai helyzetének következtében aktualizálódott menekülési/menekvási tendencia egy évszázaddal ezelőtt is a bácskai lét meghatározója volt – Kosztolányi és Csáth is (el)menekült a perifériáról, a halálváros néven emlegetett Szabadkáról. Elköltöztek, de nyomokat hagytak maguk után – kulturális nyomokat. A vajdasági írók e nyomokat visszafelé követve próbálják őket visszahelyezni, visszaírni a kiindulási közegbe – (ha másként nem is) a vajdasági próza révén. Tolnai Ottó és Lovas Ildikó után most Aaron Blumm is hozzájárult ehhez a folyamathoz.

Csáth Géza bölcséleti megalapozottsággal fecskendezte szervezetébe az első kábítószeradagot. Ezt még a művész tette, aki tudatában volt a teljesség elérésének problematikusságával. A természeti és társadalmi törvényeket, az Idő és a Tér kérdéseit átugorva, az önmagáért való élvezet magasabbrendűségét akarta hirdetni. Blumm rövidprózáiban is kiemelt jelentőséggel bírnak a kábítószeresek. A két szövegvilág közötti különbség (nem mellékesen az őket elválasztó évszázados különbség következtében) a narkotikumok funkciójában mutatkozik meg. A *Csáth kocsit hajt* szövegeiben már nem az élvezet, a kékhez juttatás a feladatuk – az élet elviselhetővé/élhetővé tételének feltételei a drogok.

Csáth Gézánál elkülöníthető egy novella-kör, melynek darabjai a gyermekkor világát idézik meg, szembeesítve vágy és valóság, álom és valóság kettőjét. Blumm elbeszélői világában a gyermeklétet visszasóvárgó szövegek fordulnak elő, de itt már nincsenek álmok és vágyak, látszat és valóság közötti távolság áthidalása a lehetőség szintjén sem merül fel. Egy újszerű, szokatlan beszédmódot alakítanak ki a *Csáth kocsit hajt* szövegei, a gyerekek fogalmazási stílusában íródnak – de azért egységesnek nevezni ezt a nyelvhasználatot merész lenne.

A rövidprózákként meghatározott szövegek első darabja, a *Zsák utcá(k)* című, a bekezdésen belül nem alkalmaz mondatra tagolást. A szöveg a gyermeki beszédmód ösztönösségét idézi – a látottak, hallottak továbbmondása ez, melynek a megértés nem feltétele.

A *Miért szeretünk óvodába járni?* című rövidtörténetben tematizálódik a gyermek-lét utáni vágy. A történet szereplője Józsi és Juliska, s a cselekményt a lány én-elbeszéléséből ismerjük meg. „Én azt hiszem, hogy az én életemnek ez a legszebbik része. Amikor a Józsival kettesben megyünk az óvodába, mert ilyenkor minden, minden teljesen megváltozik, minden tisztára más, például a ruhánk is, az is sokkal szebb, mint máskülönben. Meg egyáltalán minden, minden elkülömböződik” (69). Az elbeszélő életének legszebb időszaként beszél az óvodai évekről, csak hogy a szereplők már nem óvodás korúak – két utalás történik erre: Józsi legalább tíz évet karatézott, mostanában badizik. Majd pedig az utolsó, csattanónak szánt leleplező mondatban: „hívja gyorsan a rendőröket, ezek már megint itt vannak” (71). A felnőtté válással való szembe-

szegülés/ellenszegülés szövege ez, a felelősségteljes élet elől való menekülésé. Egy másik szöveg ismét a gyermek-lét utáni vágyról beszél: „mi csak papíron vagyunk nagykorúak, lélekben pedig csak négyévesek, így nem tudunk felelősséget vállalni a tetteinkért” (75).

Mint a rövidtörténetekben általában, Blumm prózájában is, a szövegek elbeszélője egyben szereplője is a történetnek, azaz az első személyű narrátor nézőpontja a domináns. Viszont vitatható, hogy az egyes rövidprózákban különböző elbeszélőkkel találkozunk-e, akik időnként fel-feltűnnek a kötet szövegeiben, vagy pedig egyetlen központi elbeszélő van csupán. Egy olyan személy, kinél teljesen elmosódtak az Én határai, aki nem csak szerepjátszára képes, de a szerepek könnyed váltogatására is. Ezt az olvasatot az egyes rövidprózákban belüli szerepváltások, átalakulások, nemváltások teszik indokolttá. Vannak egyszerű szerepjátszó szövegek, pl. a „Zámbó Jimmy vagyok” kezdetű, *Én* című szöveg, mely rájátszik Rómeó és Júlia történetére – kétszeres szerepjátékával pedig az identitászavarok felé sodorja el én-elbeszélőjét. A többidentitású és/vagy identitás nélküli hősök teljesen normális jelenségei a kötet szövegvilágának. A *Volt egy zöld farkas* Jerryje „valójában Beker egyik identitása volt csupán, de ezt nem tudták bebizonyítani” – így megússza a börtönbüntetést. A *7 kerti törpe...* szövege a család bemutatásának ígérkezik, de ismétlődnek a családon belüli szerepek: két apuka, három anyuka bemutatása után az olvasó belevész az azonosítási kísérletekbe. Nemcsak hogy nincs mód a szereplők azonosítására, *A krpilonac nappal is támad* című rövidprózában a megduplázódó, majd megsokszorozódó névelemek, az újabb és újabb J. nevű hős révén beleveszünk a J.-labirintusba. A *Próbálkozni szabad* című rövidtörténetben az önazonosság kérdése, az én az egy másik én problematikája foglalkoztatja az én-elbeszélőt, aki megállapítja: „az időm nagy részében valaki egészen mással voltam elfoglalva, aki szintén én vagyok” (65).

Más szövegekben már az elbeszélő neme is megkérdőjeleződik. Előbb csak mindennapi nyelvből kölcsönzött, elcsépett formula, a „pillanatnyilag azt sem tudom, hogy fiú vagyok-e vagy lány” kifejezés textualizálódik. A közhelyes mondat azonban a rövidprózák egyik fő dilemmáját – a sexus kérdését veti fel. Látszólag csak ironizál, a mélyszerkezetben azonban új jelentéselemeket aktivál, és a szöveg végére már nem tudni, valójában milyen nemű elbeszélővel is állunk szemben. Az identitáskonstruálás is tematizálódik a szövegben: „J. és én kitaláltuk, hogy ezentúl kacsák leszünk, elégünk van abból, hogy azt beszéljük rólunk a hátunk mögött, hogy leszbikus vagyunk, ezentúl úgy fogunk viselkedni, mint a kacsák. [...] és az emberek majd lassan arról kezdenek el sopánkodni, hogy mekkora tévedésben is éltek eddig, mert csak ránk kellett volna nézni, és rögtön láthatták volna, hogy mi kacsák vagyunk tulajdonképpen, és nem leszbikus, ahogy eddig hitték” (80).

Az identitás-problematika, a szereplehetőségek és -váltások hangsúlyozása veti fel azt a lehetőséget, hogy a hol női, hol férfi (gyakran gyerekeknek

álcazott női/férfi) én-elbeszélő egyetlenegy szerepjátszó én különböző megvalósulásai.

A feltételezett közös én-elbeszélőn túl közös a történetekben a lokális jelleg. Vajdasági terekben mozog elbeszélőnk mindegyik identitása, a bázis-sá pedig Dombost teszi meg, kis magánmitológia körvonalakat építve köré, melynek alappilléreit a dombosi kocsmák világa (írás, alkohol, drog) képezi. A Dombos-történetekben is jelen van a bácskai „tespedtség” hangulata, a mindent átható és mindenre kiterjedő kiüresedtség – de az elbeszélő(k?) számára a térbeli (el)menekülés nem jelent megoldási opciót. Csak túlélési stratégiák léteznek.

Nem bukott hősök ezek – ebben a szövegvilágban elbukni sem lehet már. Értékrelativizmus, amoralitás, perverzió, morbiditás, kitágult határok/határtalanságok hangsúlyozása ez a próza, az elveszett harmónia (melynek fellelésére már esély sincs) világa.

Blumm szövegalkotó módszerét a valóság részleteinek mikroszkopikus vizsgálata jellemzi, vagy inkább a mikroszkopikus részletek vizsgálata – de e vizsgálatok nem hoznak eredményeket, nincsenek nagy végkövetkeztetések. Multietnikus közeget mutat be anélkül, hogy a nyelvi-kulturális különbségek ténylegesen is helyt kapnának a szövegben. A közelmúlt történelmi eseményei (délszláv háború[k], menekültek, kivándorlások, bombázások stb.) úgy vannak ott szövegeiben, mintha csak a „korkép” megkerülhetetlen elemei lennének. Egyáltalán nem törekszik korrajz-írássra (nincs is rá mód egy rövid-prózai kompozíción belül), s mégis ezek az események és következményeik lesznek az elsődleges jelentésszervező elemekké.

Az első szöveg címe *Zsák utcá(k)*. A zsákutca irodalmi toposza a bezártság, a kilátástalanság helye. A zsákutca az élet metaforája, mely során ki/megkerülhetetlen a múlt emlékeivel való szembesülés kényszere: „amikor próbálsz kimenekülni, újra szembesülnöd kell mindazzal, amivel már egyszer szembesültél: mint egy körkörös rémálom, amikor a végére jutottál, újra végig kell menned (jönnöd), csak most visszafelé, hogy újra lásd mindazt, amit egyszer már végigszenvetél” (5). A szövegegységek számozását követve a páratlan oldal mentén tévedünk be az utcába, növekvő sorban következnek a házszámok (1., 3., 5., 7.), majd fordulni vagyunk kénytelenek. A páros oldalon próbál kivergődni a szöveg önnön zsákutcájából, s vele együtt mi is. Az utolsó szövegegység, a 2. számú egyértelműsíti, hogy a szöveg zsákutcájába kerültünk.

Keretes szerkezetű kötet a *Csáth kocsit hajt* – a *Zsák utcá(k)* című szöveggel nyit és a *Zsákutcá(k)* cíművel zár (majdnem). De nem hagyományos értelemben vett keretezés ez. A zsákutca-lét történetei Aaron Blumm rövidprózái, a bezártság, a megélhetetlen valóság, a determináltság szövegei. A zsákutcába való belépés szövege az első rövidtörténet, majd a kijáratkeresés és a kijárat

meg nem találásának következtében való vergődés mozzanatai az egyes prózák. Az utolsó előtti szövegnek a zsák szájához való visszatalálás szövegének kellene lennie, de már nincs kiút! Erre utal a cím megváltozott írásmódja is, már egybeírva szerepel: *Zsákkutató(k)*. Ismét a páratlan oldal mentén halad az olvasó, egyre beljebb és beljebb... Lapozunk egyet, és nyilvánvalóvá válik, a keret nem tud lezárni – egy újabb szöveggel állunk szemben.

A kötet szövegei – a rövidprózák – önmeghatározással élnek. Ez a paratextuális jelzés tekinthető akár műfajmegjelölésnek is. Bár alapjaiban hű marad a rövidtörténet műfaji jellemzőihez (terjedelmi rövidülés, formai egyszerűsödés, a narratív tényezők alárendelése a redukció elvének, jelentéssűrűsödés stb.) a hagyományos értelemben vett fabula háttérbe szorul a *Csáth kocsit hajt* szövegeiben. A lényeg nem a valamit mondáson van, e rövidprózáknak nincs igazi történetük. Az elbeszélés másodlagos jelentés-kiterjedéseket rendel a szöveghez, és e másodlagos értelmek lesznek a tényleges/lényeges jelentések.

A rövidprózák másik újszerűsége írás- és formatechnikájukban rejlik. Aaron Blumm szövegeiben minimálisra csökkentek a kommunikációs lehetőségek – nincs egyenes ábrázolás, leírás. De nem csak formailag van jelen a kommunikációhiány, tematikus szinten is megjelenik – persze nem kevés iróniával átítatva. A virtuális valóság, a számítógép-kultúra is megjelenik témaként (számítógép-univerzum), s egyes szövegek maguk is próbálnak a számítógépes olvasáshoz igazodni, linkek, hipertextusok révén imitálni az internetes szövegvilágot – már amennyire ez nyomtatott szöveg esetében lehetséges. A szövegtani gyakorlatokat imitáló szövegek közé korunk „SMS-kultúrája” is belopja magát, az SMS-vers mint műfaj van jelen egyes rövidprózákban.

Blumm nyelvhasználata igen széles skálán mozog: a gyermeknyelv naivságától a szlengen át a blaszfemikus stílusig. A játékos sziporkázás azonban jelen van, bármely nyelvi regiszterben is mozog az elbeszélő. A szójátékok mellett, a számítógép billentyűzetének adottságaira is épít (*BeáLLít AJÓZSi. Kurva Kapsz LooK*). Szándékoltan, iróniától sem mentesen játszik rá a prousti süteményre, majd utazást tesz a „koponyám belül”, filmcímekre asszociál, James Bond-film akciójeleneteit imitáló szöveget ír. A pop-/tömegkultúra elemeivel operál, a reklámok Nesquik-nyusziját is belekeveri a fűügyletekbe, szólásokat parafrázeál. Kennedynak a berlini fal felépítése után elhangzott „Ich bin ein Berliner!” mondatával is „eljátsszik” az egyik szöveg elbeszélője, miután a Pesti Karesz pálinkájától megoldódik a nyelve. Intellektuálisan sűrített szövegvilág a *Csáth kocsit hajt* világa. Rövidprózáiban a cselekvéssor csak ritkán konstruálható meg, mivel a cselekménybonyolítás felett a fantasztikum, a groteszk, olykor az abszurd veszi át az irányítást, s a mindent átható irónia mellett segítik a fabula szétírásának folyamatát.

Ironizál a vajdasági irodalomra jellemző helyi színekkel, „lokális kolor lokál történetet” emleget az egyik szöveg én-elbeszélője, ugyanakkor ezek a rövidprózák is tagadhatatlanul benne állnak ebben a hagyományban. Ez

az ironia nem a kívüllét/a túllét perspektívájából szól, ez a saját (olykor ki-
úttalannak tetsző) helyzet szemlélési módja. Az anekdotázó irodalommal is
polémiát folytatnak a szövegek, úgy, hogy közben sajátos ironiával átítatva
az anekdota műfaját is magukba építik (pl. a boszniai hegyekből menekült
iskolapedagógusról szólót).

A fabula korlátozott szerepével együtt háttérbe szorul az idő kérdése is. A
rövidtörténetek egy része törekszik a szövegkezdeten jelölni az idő-argumen-
tumot (egy bizonyos szerdai napon, ha jól emlékszem, péntek volt), de ez a
szándék semmitmondó időmegjelölésekben nyilvánul meg. A későbbi szöve-
gekben az ironia áldozatává lesz az idő is: „Azt hiszem, az már az ördögszar
után volt, hogy tájékozódik egy kicsit az időben is.” Az *Egy idő után* című
rövidprózában az időélmény is tematizálódik. A múlton való túllépés a cél,
egy ígéretebb jövő felé, de közben a jelenben-lét értelmét veszíti, eltűnik
a szerelem, eltűnnek a nemek – minden és mindenki megsemmisül, „senki
volt csak, senki és sehol” (93). Értékvákuum, az individualitás megszűnésé-
nek ideje a jelen, melyben megszületnek a céltalan lét, a tét nélküli létezés
szövegei.

Akárcsak Bada Dada, Blumm elbeszélője/elbeszélői, szereplői is egyfaj-
ta eksztatikus, kreatív skizofréniában próbálják túlélni a mindennapokat. A
művészetek, az irodalom (állandóan jelen levő alkotási, írási folyamat) és a
zene révén próbálnak kijáratot, menekülési útvonalat találni, de menekvés
nincs, csak látszat-lehetőségek, megoldás-látszatok: módosult tudatállapo-
tok, hallucinációk, látomások, telepatikus üzenetek küldése, hipnózis – me-
lyek lehetővé teszik a megtörténésének visszavonását.

A kiüresedett lét perspektívájából a lét „megszűnése” sem tűnik tragikus-
nak a kötet szövegvilágában – „mint a csend, olyan a halál” (89). A temetésen
való részvétel, a halál és a saját halál (melynek kívülállóként való szemlélésére
is lehetőség van) visszatérő elemei Blumm rövidprózáinak. A *Farkasok és bá-
rányok között* című szöveg, mely látomásprózáinak is tekinthető, egészében a
halál témájával foglalkozik – a holtak mezején, a szitakötős réten sétálhatunk
a szereplő-elbeszélő révén. A halál az álomléthez hasonlíthatóan jelenik meg a
szövegben: idők, terek, személyek, fogalmak rendszer nélküli kavalkádjaként.

Nem egy időben és nem egymás után keletkeztek a kötet rövidprózái,
mégis összekapcsolódnak az egyes darabok. Van, hogy az előző szövegek
újraírása, esetleg csak egyszerű újramondása teremti meg a kapcsolatot kö-
zöttük, visszakapcsolások, visszavonások hálózata vonul végig a kötet szöve-
geiben. Finom áthajlások, utalások is vannak, melyeket csak a figyelmes olva-
sás, újra- és összeolvasás nyit meg. A Nádast és Mészölyt egyaránt megidéző
Csalá(r)dtörténet című szövegben, a szövegegységek rendbontó jelölésén túl
(a római számokat lecseréli a latin ábécé megfelelő kisbetűire – i, ii, iii, iv, v,
vi, vii), ilyen késleltetett visszakapcsolások is vannak. Az i. szövegegységben

olvashatjuk: „A nagynéném az orrában turkál, úgy csinálja, hogy azt higgye, nem veszem észre” (20). De erre csak az ii-ben reflektál az elbeszélő: „De észre veszem.” Egy-egy motívum (fű, hólapát, repülőtéri ajándéktárgy, csalánnal verés, zsákutca, halál, sajátahal), egy bővebb kifejtést nem nyerő fogalom is előfordul kohéziós magként. Ilyen lehet például a titok, melyre utalás történik az egyik rövidtörténetben, s a következő szöveg aköré szerveződik.

A *Zsákutca(k)* című rövidpróza újraírja az első szöveget. „Leírtam újra a mondatot: Addig jöttök, hogy már mentek” (98). De az már nem jó, nem helytálló, a keret közé ékelődött rövidprózák valamit elmozdítottak – nem lehet ott (és úgy) lezárni, ahol és ahogy kezdődött.

Eljátszik a szöveg a mentek szó azonos alakú formáival, minden jelentés aspektusát aktualizálja, így lehet bravúros játéka: „Senki nem jött, és nekem sem volt mit mentenem” (98).

„Arra gondoltam, ne jöjjön senki, de senki ne is menjen” (98) mondat ismét mozgásba hozza a társadalmi, politikai konnotációkat, a menekült és a kivándorolt státusokat, egyértelműsítve az itt élők/maradtak/életben maradtak számára nincs kiút továbbra se, a magány, az egyedüllét maradt a meghatározó létélmény. A gyermekkor emlékeit szembesíti a *Zsákutca(k)* szövegvilága a „jelen” valóságával – kiderül, hogy az emlékek hamisak.

Az első rövidpróza visszavonása, átírása az új zsákutca-szöveg. Megérkezik golyóálló tolószekén a pápa, és beköltözik a Zsák utcába, átveszi a szólamokat, melyeket a kötet elején Etus néni hangoztatott. A szereplőcsere révén is hangsúlyozva az individualitáshiányt, a feltétel nélküli behelyettesíthetőséget. A 90-es évekbeli háborús események és létszituációk parodizáló szétírása a *Zsákutca(k)* szövege.

A kötet záró szövegének magára maradt elbeszélője egy társadalmi szatírának is beillő (modern) „népmesét” mond el (tudattágító szerek hatása alatt, melyek azonban csak módosítottak és szűkítettek) a Paradicsom albérlőiről, a homoszexuális érdeklődésű Ádámról és Éváról, és a kígyó szerepében tetszelgő titkosrendőr(nő)ről. Előtte azonban mond pár mondatot, melyek Blumm kötetének öndefiníciójaként is olvashatók: „Próbáltam visszaemlékezni a részletekre is, de csak bizonytalan pillanatok jutottak az eszembe, néhány égboltrészlet, egy zuhanás emlékfoszlányai, öreganyám szoknyái, ahogy megperdültek a szélben, egy büntény, lelkiismeret-furdalások, vagyis látszólag lényegtelen, valójában azonban nagyon is lényeges apróságok. Összekötni viszont már nem tudtam őket, az agyam csak ugrált ide-oda, néha körbe-körbe, aztán pedig valami huszadik dologgal kezdett el foglalkozni” (108–109).

Elhangzott bevezető előadásként 2006. december 18-án Újvidéken a Vajdasági Írók Egyesületének tribünjén tartott könyvbemutatón.

Vajdaság száz csodája

Azonnal előrebocsátom, nem a kiadói hiúság íratja velem ezeket a sorokat, sőt örömmel tölt el, hogy (végre) rólunk is szóló könyv megjelent anyaországunkban, mert, valljuk be, ez ritkaságszámba menő esemény. A könyv kivitele is kifogástalan, kötött, aranyozott vaknyomás nemcsak a védőborítón, hanem a könyv tábláján is, egyszóval, műszakilag meg van adva ennek a könyvnek minden, ami megadható. Csak dicsérni tudjuk a Totem Plusz Könyvkiadó Kft. tervezőjét, tördelőjét és tipográfusát s fotósainkat, a szabadkai Molnár Edvárdot, az újvidéki Lukács Sándort és fiát Zsoltot, valamint a pesti Barczy Attilát is, hiszen remek felvételeket készítettek vidékünkéről, s dicsérhetjük a győri Széchenyi nyomdát is, hogy közösen ilyen tetszetős kiadvánnyal ajándékoztak meg bennünket.

S amíg az ember a képekben gyönyörködik, rádöbben arra is, mennyi mindent nem ismer, vagy nem ismer kellőképpen legszűkebb pátriájáról sem. (E sorok írójának azonnal eszébe is jutott az a nyolcvanas évek elején történt esete, amikor Londonban szerzői jogokat vásárolt Bates angol szerző három regényéhez, amelyet akkor a Forum százezres példányban nyomtatott a budapesti Európa Kiadó számára. A jugoszláv jogvédő iroda, emlékszem, tizenhatezer dollárt kért volna. Egyszerűbbnek tűnt hát befizetni egy charter légi járatra: s máris a jogokat tartó asszonyság irodájában voltunk. Mondtuk: kis kiadó, szegények vagyunk, az ugyancsak szegény magyarországiaknak kérjük a lehető legkedvezményesebb áron. Nem ment könnyen, de a lényeg az, hogy miután két és fél ezer fontra megkötöttük a szerződést, hálánk jeléül átnyújtottam szerény ajándékunkat, a Dušan Popov szerkesztette, háromnyelvű változatban megjelent a *Vajdaság* című, ezzel a szóban forgó kötetrel még ma is méltán vetélkedő képeskönyv angol változatát. A jogutód asszonyság lassan lapozni kezdte, aztán mind gyorsabban forgatta oldalait, s amikor a végére ért, határozott komolysággal nézett a szemünkbe, mondván: – Önök becsaptak engem!

– Miért? – kérdeztünk vissza értetlenül.

– Hiszen önök a paradicsomban élnek!)

A most kezünkben tartott *Vajdaság száz csodája* védőborítóján olvashatjuk: „A vajdasági róna, akármerre forduljunk is, csodákat rejt. Könyvünkben

keresztül-kasul bebarangoljuk ezt a vidéket a Tiszától a Szávaig, Szabadka nyüzsgő utcáitól a Deliblat nesztelen homoktengeréig, a római kortól napjainkig. [Itt majd megállunk később néhány percre – megj. B. Gy.] Elidőzünk a Délvidék legősibb városaiban, a Tarcal-hegység kolostoraiban, és megérintjük Sósokópó páratlan természeti kincseit. Gazdag hagyományú falvakban sétálunk, utunkat történelmi csaták mentén folytatjuk, majd pedig megmártózzunk Vajdaság tavaiban. Nélkülözhetetlen tudnivalók, izgalmas háttérinformációk és gyönyörű felvételek várják az olvasót, melyek a mindennapi élet pillanatait is rögzítik. Állítsuk meg egy percre az időt, hogy dokumentáljuk ezt a sajátos vajdasági miliőt, mielőtt végérvényesen átalakul!”

Hogy elsősorban az ide utazóknak szánták a díszes kiadványt, a kiadó nem is titkolja, hiszen azt üzeni: „Vajdaság valódi fehér folt az utazó előtt. Szerzőink e vidék kíváncsi szemek előtt eddig rejtve maradt értékeit mutatják be a könyv lapjain.” S itt derül ki, e könyv előzményeként jelent meg előbb a *Magyarország száz csodája* 2002-ben, majd egy évre rá az immár római II-vel ellátott könyv, majd jött az Erdély, s ezt követően az újabb erdélyi száz csoda, s közben megjelent a Felvidék csodakönyve is. A sorban, íme, a miénk is. Mint azt egy nemrégi interjúból tudjuk, a következő állomás Baranya lesz.

Szép és nemes kiadói vállalkozás.

Nem csodálkoznék, ha a *Vajdaság száz csodája* láttán a bennünket kevésbé ismerők számára is úgy tűnne. De hányszor tapasztaltuk, a fénykép, különösen ha jó szemmel, kiváló szögből, a legmegfelelőbb feltételek mellett készül, akkor a valóságot is megszépíti. Róma, Párizs és London is szebb az útikönyvekben, mint a mindennapi valóságában. S ezzel semmi gond.

Igazságtalanok is lennénk, ha csak egyértelmű kritikával illetnénk e vállalkozás eredményeit, mert számos esetben kép-szöveg harmonikus egységben van, mint például a Randevű Szabadka szellemeivel, az Oázis a homokból, a Varázslat Thália szekerén, vagy a Pazar múltú modern város féle szócikkek, s alaposabbnak tűnnek a vízi világgal, különösen a tavainkat körülvevő növény- és madárvilágról szóló kisesszék.

A szöveg viszont, amely mindig egyenértékű kellene hogy legyen a képekkel, sok helyütt már csak azért is problematikus, mert a szerzőknek nincsenek kellő ismereteik, sem földrajzi, sem történelmi, néprajzi, művelődéstörténeti...

Nos, ennek a hiánya érződik e könyvön. A városok tekintetében (Szabadka, Újvidék, Zenta) még elfogadható is a kulturális kalauzolás, de Zombor esetében például Herceg János, Majtényi és Gozdsdu itteni tevékenysége említése után, micsoda tény- és megfogalmazásbeli megállapítás, miszerint: „Aztán van itt még egy sor, többé-kevésbé jelentős író a környező falvakból: Muhi János, Aradi Zsolt, Arányi Jenő, Auer István, Jász Dezső, Kisbéri János, (Szilágyi) Pataj Sándor, Tímár Ferenc (Gombos). Szerb részről is lé-

tezik irodalmi hagyomány, közülük a leghíresebb Avram Mrazovic, aki itt született 250 éve” (95). A könyv egyik vitathatatlan célja, hogy elsősorban a magyarországi olvasóknak nyújtson rólunk minél több, esetleg számukra ismeretlen tény, adatot. S akkor, ha Szabadka kapcsán méltán történik említés Kosztolányiról, Csáthról, Danilo Kišről, Versec esetében Herczeg Ferencről, Óbecse kapcsán Than Mórról..., Zombor esetében, miért nem Bárczi Gézáról, Ada-Mohol kapcsán Szarvas Gáborról, Moholy Nagy Lászlóról, Nagybcskerek ürügyén Fülep Lajosról...

Még szerencse, hogy szerzőink csak hellyel-közzel bocsátkoznak írói nevek, életművek felsorolásába és értékelésébe, mert a hadiláb még jobban kilógna. De ami ennél talán fontosabb, olyan „csodák” maradtak ki, s csak néhány példát hozok föl: Északkelet-Bácska kapcsán a gazdag, X. század körüli régészeti kutatások eredményeinek bemutatása, a Római-sáncok, Dunadombó (Dubovac) itt van, de hol van Dombó (Rakovac), holott régészeink szerint a Délvidék magyar történelmének kivételesen jelentős pontja, Kamonc emlegetése közben a magyar nyelvű huszita papok bibliafordításai?... Ezek nem tartoznának a vajdasági „csodák” közé?

Tudom, könnyű számon kérni, de mindehhez forrásanyagra van szükség. Forrásanyagra, amivel ma már rendelkezünk, csak éppen a szövegeket író szerzők (Balogh József, Folberth Péter, Mészáros Zoltán, Sirbik Attila) nem ismerik. Legalábbis erről tanúskodik a kötet végén megadott irodalomjegyzék, azaz a mű írásakor felhasznált munkák jegyzéke.

A szakirodalommal való hadilábon állást talán az példázza a legjobban, hogy kiderül, a szerzők, szerkesztők nem forgatták pl. Bori Imre *Ember, táj, történelem* (2001), vagy az *Ezredéve itt* (2004) című Délvidéki olvasókönyvét, a szecessziós építkezés tárgyköréből Bela Duranci alapművét, *A vajdasági építészeti szecessziót* (1983, 2005), továbbá a népi építészet vonatkozásaiban Harkai Imre számos könyve közül egyet sem, Szekeres László, Nagy Sándor és Takács Miklós publikált régészeti munkáiból sincs az irodalomjegyzékben, tehát nem ismerték, használták, mint ahogy Jung Károly és Penavín Olga néprajzi, Káich Katalin vagy Németh Ferenc művelődéstörténeti könyveit, munkáit sem. Magyar László (az ő neve legalább szerepel) levéltári kutatásainak felfedezései is nem egy ízben a csoda kategóriába tartozhattak volna. S akkor még nem is kértük számon a szerzőkön, miért nem forgatták Györffy György középkor-kutató ránk (is) vonatkozó munkáit, Móra Ferenc csókai ásatási naplóját, vagy gróf Teleki Pál földrajzi ismereteinket de még mennyire gyarapító tanulmányait.

A szakirodalmi alapművek helyett a kötet írói sokszor napi- és hetilapjaink közéleti és művelődési rovatában megjelent tudósításaira, olykor még a *Tarka Világ*, vagy helyi újságok, néha publikációban meg nem jelent előadásokra, „belső használatra készült jegyzetekre” – engedtessek meg, a népszerű

tudományosság szempontjából is oly sokszor megbízhatatlan – forrásokra hivatkoznak. Nyilván csak elírásnak számít, hogy Újvidék monográfiája Erdúj-helyi Menyhért és nem „Erdélyujhelyi”, hogy a Gerold-féle irodalmi lexikon 2000-ig követi az életrajzokat, hogy a Gombos rövid története című munka kétszer is föl van tüntetve, viszont nem értem, hogy Milosevics Péter vagy Nikola Petrović könyveinek miért nem a magyar nyelvű kiadására hivatkoznak... Az viszont már egyenesen megmosolyogni való, hogy pl. Kalapis Zoltán helyesen feltüntetett háromkötetes *Életrajzi kalauza* után egy „Kolopics Zoltán” is következik *Régi vízivilág a Bácskában és a Bánátban* című könyvével. A szerzők azt is tudhatnák, hogy a Forum Könyvkiadó újvidéki székhelyű, és nem budapesti.

Csak lapozgatni is e szép kiviteli könyvet nem kis hiányérzettel lehet. Mert mára már önmagunkról is jóval többet tudunk, s ezáltal többet is kíváncsiak vagyunk, mint e „nélkülözhetetlen tudnivalókat” tartalmazó turisztikai kalauz teszi, különösen, hogy igen borsos áron, tíz forint híján hatezerért. S hogy a hatásadászatnak sincsenek határai: le kell nyelnünk, hogy a száz csodánk közé tartozik a csantavéri és a zobnaticai lóverseny éppúgy, mint a királyhalmi szamaralogás, vagy a mokrini gúnárviadal és a húsvéti tojástartó verseny is. (Akkor már miért nem a kikindai nagytyúk-verseny, a pecellői uborkanapok, a turijai Guinness-kolbász, a temerini pálinkaverseny... is?) A könyv védőborítójának belső „fülén” pedig Rúzsa Magdolna színes fényképe és vallomása szülőföldjéről, saját kezű aláírással.

■ Gerold László

Régi nóta – hamis nóta

Blikkfangos címmel (Háromszögek kör alakban és az utolsó jugoszláv író) és nem kevésbé figyelmet felkeltő alcímmel (Hogyan veszítette el a talajt a lába alól a vajdasági magyar irodalom) közöl képekkel együtt majd kétoldalas írást a *Magyar Hírlap* (2006. nov. 25.) Szabó Palócz Attilától, többkötetes vajdasági magyar írótól, az újság jelenlegi rovat szerkesztőjétől. Hogy a magyarországi olvasó, aki nem kifejezetten jártas a mi irodalmi/politikai dolgainkban, hogyan fogadta ezt a cikket – bár nagyon érdekel –, nem tudni. Nyilván, ha már a szerző és a téma ilyen terjedelmet kapott a pesti újság hétvégi mellékletében (Tito és Kádár vadászfotójával és Tolnai Ottó színes

portréjával „díszítve”, az író „Adriai-tengernek szirénája” jelzővel illetve!), úgy vélekedhet, hogy mind a cikkíró, mind a cikkben közöltek figyelmet, sőt hitelt érdemelnek. Az azonban, aki ismeri, ha nem is kitűnően, de legalább valamelyest a vajdasági múltat és körülményeket, könnyen felfedezi a csúsztatásokat és az inszinuációkat. Mert SZPA szövege tele van effélékkel, kivált a vajdasági magyar irodalom tekintetében.

A cikk első részét, melyben Danilo Kišről mint az utolsó jugoszláv íróról ír, illetve Kiš egyik könyve, a *Peščanik* magyar címének (a szó szerinti Homokóra helyett a szebb *Fövenyóra*) anekdotába illő előadását afféle irodalmi tárcarészletként élvezni is lehet, bár az nem valószínű, hogy a jugoszlávság Kiš számára azt jelentette, amit a cikkírónak jelent. Annak ellenére, hogy származásából ez feltételezhető lenne, Kiš talán kevésbé a testvériség-egység állameszméjét, vagy a földrajzi határok megszabta közösséget, inkább bizonyos szellemiséget értett a ma annyira kárhoztatott elven/szlogenen. Azt a szellemi légkört, ami a térségben éveken át megkülönböztette/meghatározta a jugoszlávságot. Hogy ebből SZPA keveset ért, azt Tolnai immár szállóigévé vált mondatához, miszerint „a jugoszláviai magyar irodalom abban különbözik az anyaország irodalmától, hogy van tengere” fűzött kommentárjából látni. Mert erre a kárpátaljai irodalom is hivatkozhatna, írja, s mégsem teszi. S nem úgy értelmezte, hogy a tenger – átvitt értelemben – szellemi tágasságot, nyíltságot jelent, ahogy ezt például Tolnai rádióinterjú-regényéből (*Költő disznósírból*. Kalligram, Pozsony, 2004) is megtudhatta volna. De nyilván nem is akarta tudni, mert akkor nem folytathatná cikkét úgy, ahogy tette.

Kétségtelen, hogy sok közös vonás van Recsk és a Goli otok között, mindkettő az államhatalom sztálini eredetű torzszüleménye. Az viszont már nem bizonyos, hogy Goli otok „benépesítésének” oka volt, hogy „kellett oda is a munkaerő”. Ahogy az sem valószínű, hogy a jugoszláv nacionalista kirakatperek vádlottjait a hetvenes években, amikor többek között a cikkben említett Vicei Károlyt is perbe fogták és elítélték, az adriai „levegőváltozás” veszélye fenyegette. A cikk differenciálatlan időkezelése a magyarországi olvasó számára okoz némi zavart, főleg, ha az eddigiek folytatásaként a cikkíró az 1944–45-ös megtorlásokat is felemlíti. Még ha erre azért is van szüksége, hogy rátérhessen az elítélendő jugoszlávság kapcsán a jugoszláviai magyar irodalom kérdésére.

S ez az a része, szinte mintegy fele az írásnak, mellyel elsősorban vitám van, mert felháborít a cikkíró rosszindulata.

Mivel, véli, a megtorlások miatt az itteni magyarságban „még elevenen élt a megfélemlítettség”, szükséges volt megtalálni „azokat a langyos középútnakat”, amelyek a hatalom számára elfogadhatóak voltak. Az egyik ilyen középút a jugoszlávság vállalása volt: a „jugoszláv» előtaggal ellátott jelzős szerkezet ebben az időben [melyikben?] ezt a középútas magatartást (is) jelentette”. Is? Mit

még? Ezt az olvasó nem tudja meg. Megtudhatja viszont, hogy ez volt az az alap, melyen „megteremtette az önálló jugoszláviai magyar irodalmat dr. Bori Imre, aki lényegében nem csinált mást, mint hogy kigyűjtötte az egyetemes magyar irodalomtörténetből azokat a szerzőket és momentumokat, akik és amelyek az akkori Jugoszláviához voltak köthetők”. Ami, ahogy SZPA folytatja, „nem volt rossz biznisz, hiszen olyan nevekkal kellett babrálnia, mint Kosztolányi Dezső, Csáth Géza vagy Csuka Zoltán”.

Na, itt álljunk meg!

Aki így gondolkodik, azzal talán szóba se kellene állni. De mivel SZPA-t íróként is számon tartják, többek között Bori leszólt irodalomtörténete is, véleménye nem hagyható szó nélkül. Először is Bori nem vallotta a jugoszláviai magyar irodalomnak az egyetemes magyar irodalommal szembeni önállóságát, de tudta, hogy a megváltozott politikai helyzet 1918-tól arra készítette az itt élő írókat, hogy létrehozzanak egy olyan irodalmat, amelynek specifikuma az, hogy hol, milyen társadalmi/politikai/művelődési viszonyok között jött/jön létre.

Erről ennyit!

Aki valaha is olvasta Bori több kiadást megért, nevek, művek és egyéb adatok tekintetében egyre bővülő irodalomtörténetét, az tudhatja, hogy Kosztolányit és Csáthot a Trianonnal szükségszerűen kezdődő jugoszláviai magyar irodalom előzményeit (az itt – s ez esetben a mutatószó valóban földrajzilag határolt területet jelent – évszázadokon át alakult írásbeliség) tárgyaló, bemutató bevezetőben említi Bori. Csuka életműve pedig már abba a korpuszba tartozik, amely valóban a jugoszláviai magyar irodalom 1918-tól szinte napjainkig terjed, s amelynek sok-sok szerzőjét Bori fedezte fel az egyetemes magyar irodalom számára is, ahogy számos induló, majd kiteljesedő itteni magyar irodalmi opust is beemelt a nagy magyar irodalomba. Ha valaki a Kosztolányival és Csáthtal való foglalkozást (de említhetném Móricz, Kassák, Krúdy, Németh László, Déry, Radnóti, József Attila, Nagy László, Juhász Ferenc, Justh, a két Cholnoky, Török Gyula, Szentkuthy, Mészöly, Pilinszky, Mátyás stb. stb...nevét) babrálásnak véli, az vagy nem ismeri sem ezeket a munkákat, sem a magyar irodalomtörténet rájuk való megannyi hivatkozását, vagy egyszerűen csak nem akar róla tudni.

S nem is biznisz az, amit Bori évtizedeken át írt, tett mind a jugoszláviai, mind az egyetemes magyar irodalomtörténetért vagy néprajzért, a magyar–jugoszláv kapcsolattörténetért, művelődéstörténetért, sőt – amint többek között *Identitáskeresőben* című, 2000-ben megjelent könyvének ma is helytálló, aktuális, mindenki figyelmébe melegen ajánlható cikkei tanúsítják – művelődéspolitikáért. (Nem véletlenül volt a párt és az állambiztonság által leginkább figyelt jugoszláviai magyar értelmiségiek listájának élén!!)

Tény, hogy Bori Imre munkásságával szinte egyszemélyes intézménye volt az itteni irodalomnak, de az merő kitaláció, hogy annak, „[a]ki ellent mert mondani [...] tanainak, rövid úton kipottyant művelődési közéletünkéből, s mehetett vissza vidékre, képletesen ugyan, de Bori Imrét váltani megüresedett csókai állásába. Karrierék, írói pályák, sőt emberi életek mentek tönkre ennek következtében”, ahogy SZPA írja, anélkül, hogy egyetlen nevet, egyetlen esetet is említene, holott ezek olyan vádak, amelyek bizonyítékot kívánnak. Miközben arról említést sem tesz, hogy éppen Bori kényszerült (többedmagával) 1950-ben, a fiatalok szerkesztette ún. áprilisi *Híd* megjelenése után vidéki száműzetésbe. Ő éppen történetesen Csókára, ahol azonban nem tanító, hanem általános iskolai tanár volt. Aki monumentális, két akadémikussággal is elismert életműve ellenére Bori Imrét ma lecsókaitanítózza, annak mind az erkölcsével, mind pedig irodalmi ismereteivel súlyos bajok vannak.

Végezetül: nem tudok napirendre térni afölött, miért írta meg SZPA ezt a rosszindulatú cikkét (hogy miért közölték le, azt értem: szenzációként), mi volt ezzel a célja. Nem tudok másra gondolni, minthogy új fiúként úgy vélte leginkább megalapozhatónak a jövőjét az anyaországban, ha a pontatlanságoktól sem riadva vissza, jó nagyot rüg azokba, akikkel sokáig egy sorsközösségbe tartozott. És erre, sajnos, a közelmúltban már volt példa.

Pató Attila

Miért vagyunk kevesen?

Történt nem olyan régen, valamelyik vasárnap este bekapcsolom a rádiót – oh, igen, sóhajtok fel, csapkodok ide-oda, s feladni látszok mindent, rezignáltan ki- és bekapcsolok ezt-azt. Ilyenkor, egy végtelen pillanattal a hét kezdőpontja előtt semmi nem segít. Ha szomorú a vasárnap, akkor azért, ha nem szomorú, akkor azért. Ilyenkor semmi különös nincs, sehol nem történik semmi, és a rádiót sem szeretem. A Bartókon nincs kedvem operát hallgatni. A Kossuthon a *Mi időnkőről* (tetszik tudni: *ami kukac pont hu*) Márai jut eszembe, és ez is elkedvetlenít, nem tehetek róla, talán nem pontosan emlékszem, a *Föld, föld...* Sándor-napi nyitóképe: „Te ezt nem értheted meg, mert tehetséges vagy. De én nem vagyok tehetséges, ezért szükségem van a nemzetiszocializmusra. Nem értheted, ismételte gépiesen, és a mellére ütött.

Most rólunk van szó, a tehetségtelenekről – mondta, mint egy hős az orosz regényekben, – ez a mi időnk.” Nos, mindjárt kikapcsolom, kereső keres még bánatosan picit, no, Petőfi, legalább sporthírek. Talán akad valami hétvégi csemege az erő és technika versenyének ki tudja miért, de még mindig human vonásokat őrző világból.

Különös hangok szólnak meg a vasárnap esti darvadozásban.

„Amíg nincs Magyarországon foci, az is csoda, hogy ennyien kinn voltunk!”

„Mert nem merünk büszkék lenni...”

„Mert a probléma az, hogy nálunk mindent elhallgatnak...”

„Nálunk szolidaritási adó van, de szolidaritás nincs...”

„Mert nem merünk kimenni otthonról.”

„Ha nem sajnáljuk azt a sok pénzt, amit kidobnak az ablakon meg ellopnak, akkor ezt miért sajnáljuk?”

„Megmondom, hogy ez van, ezt ki kell mondani, hogy mi egy ilyen nemzet vagyunk.”

Hm, mi lehet ez. De egyre sötétebb színű sejtésem rövidesen bizonyossággá válik, ahogyan olvassa a műsorvezető a mobiltelefonos üzeneteket, és sorjáznak egyre hevesebben a betelefonálások.

„Mert az emberek félnek gyászolni...”

„Sajnos, nálunk egy focistából kell hőst csinálni – Sinkovics vagy Gregor sokkal inkább megérdemelte volna, de ránk jellemző, a mi kulturális és morális állapotunkra, hogy egy focistát avatunk szentté...”

„Mert teljes a morális válság. Döbbenet, hogy korábban Rákóczi újratemetése, Kossuth és Ady temetése volt a nemzeti gyásznapi, most meg egy focistának akarnak nemzeti gyásznapot rendezni!”

Egyre figyelmesebben és növekvő ámulattal hallgatom tovább a spontán véleményáradatot, mint egy vulkánkitörést, jegyzem a különös és érzelmileg is egyre intenzívebb hozzászólásokat, véleményeket – legalább egy órán keresztül! A hangulat tetőfokára jellemző:

„Az októberi zavargások miatt már nem mernek az emberek kimenni! Félünk ünnepelni is!”

„És mennyibe kerültek a tüntetések? Azt nem számolja senki?”

„Megmondom őszintén, hogy mi október óta ki sem merünk menni...”

Az előbb még azt hittem, tudom, miről van szó. Azért összeáll a kép, hiszen mégis felidézem, hogy előző nap, egy emlékezetes, de megint csak „ránk jellemző” esemény tanúi lehettünk. Igen, a 20. század legendás futballistája, Puskás Ferenc temetése nemzeti gyásznapi volt. S felidézem a tegnapi tv-közvetítés képeit, az egyházi szertartás ünnepélyes pillanatait, a megjelent politikai és közéleti személyiségek, a sportélet reprezentánsainak tiszteletteljes részvételét, a rég letűnt korszak és az utókor lelkes rajongóinak

kegyeleti gesztusait, és azokat a különös díszletelemeket, amelyek a hangulat emelkedettségét és minden bizonnyal egy készülő film hangulatát hivatottak szolgálni.

Most már sejtem, mi történt: a Sportkrónika műsorvezetője, ha nem tévedek Török László, a különleges alkalomra való tekintettel és nyilván a saját kíváncsiságának engedve – talán egy pillanatra elbizonytalanodik – majd feladja a leckét: a rádióhallgatókat arra kéri, és a kérést többször is megismétli, hogy jelentkezzenek, s mondják el véleményüket arról, hogy a nemzeti gyásznapon a nemzet stadionjában alig pár ezren vettek részt a nagyszabásúra tervezett búcsúszertartáson. Mintegy védekezés gyanánt arra hivatkozik, hogy talán elég felnőtt társadalom vagyunk, és tudunk fegyelmezetten, de spontán beszélgetni egy ilyen fontos kérdésről. Ne feledjük, a nemzeti gyásznapi különleges alkalom: Rákóczi újratemetése, Kossuth és Ady temetése, illetve Nagy Imre és mártírtársainak újratemetése jelzik a kivételes pillanat súlyát.

Tulajdonképpen már ez a megnyilvánulás is megér egy kisebb kitérőt. Két motívumot sejtethetünk a védekező gesztus mögött. Eszembe jut az a néhány műsor, amelyet a „hallgatók készítenek”. Egyfelől mindig az éterben ólálkodik az ilyen műsorokra jellemző infantilizmus: kétpólusú politikai vélemények szajkózása, és attól függően válik dominánssá, mondhatni győzedelmeskedik az egyik oldal vagy a másik, hogy éppenséggel milyen „színű” adót hallgatunk. A karakterisztikus bárgyúság mögött nem is egyszerűen a manipulatív hajlamokat fedezhetjük fel (ezt a gyermek is felismerheti), hanem éppen a félelmet, vagy legalább a gyanakvást a kedves hallgatók láthatatlan és jóformán néma közönségével szemben. Ezért is kell őket gyermeknek ábrázolni, infantilisnek beállítani: a hívások szelektálásával, a beszélgetés irányításának apró fortélyaival a vélemények és attitűdök olyan pólusait kialakítani, amelyek a szerkesztői-politikai szempontok szerint preferáltak. A preferencia szempontja pedig elsődlegesen a reprodukció: az éliték megosztottságát megismételni a választók táborában. Ám bizonyos jelek alapján feltételezhetjük, hogy ennél is többről lehet szó: a reprodukción, a passzív ismétlésen túl megalkotni egy olyan nyelvi világot, amely képes egy „politikai világot” kialakítani, amely képes elhitetni a hallgatóval/nézővel/újságolvasóval/röviden és a továbbiakban: a választóval, hogy az általa ismert politikai térkép valódi, a két pólus valódi égtájakat mutat a politika „valódi” világában. Ahol tehát az események az elvárt és stimulált logika szerint legitimálhatóak. S kétségtelen, hogy ez a „virtuális világ” a valódi politikai világ része – de most mindezt csak azért, mert egy kivételes pillanatban megmutatkozott, hogy a kedves hallgatók korántsem egy iránytű két végéhez vannak „magnetizálva”, s hogy valójában a közönség igen sokszínű érzelmi és szellemi-nyelvi képet mutat.

106 A Petöfi rádió műsora éppen azért volt érdekes, mert részben természetesen alkalmat nyújtott a politikai megosztottság nyelvezetének gyakorlására,

ugyanakkor azonban valóban olyan témát nyújtott, amely elvileg mégis politikától mentes, vagy elvileg fogalmazhatunk úgy is, hogy valóban a nemzet egésze számára „közös ügy”. Valószínűsíthető ugyanakkor, hogy a Nemzeti Gyásznapi szervezői is nyilván éppen erre számítottak, amikor az esemény nemzeti reprezentatív jellegét hangsúlyozták: a sportvilág apolitikus, a foci jelen állapota erősítheti a nosztalgiát, s ennek révén egyfajta közösségi identitásformát teremthet; nem kevésbé figyelemre méltó szempont, hogy a gyász a partikuláris szempontokon való felülemelkedésre ösztönözheti az őszi csatákban megfáradt társadalmi erőket. Talán nem teljesen helytelen a szervezők szándékainak ilyen értelmezése – másfelől a hallgatók telefonjai és mobiltelefonos üzenetei, amelyek körülbelül két órán keresztül áradtak, sőt túláradtak az éteren, elég pontosan rávilágítottak arra, hogy miért számították el magukat a szervezők.

Nyilvánvaló, hogy az elhangzott, azaz – szelektált – vélemények közül számos megjelent a lapokban, privát beszélgetésekben is. Érdemes megemlíteni a műsorvezető által elismert szelekciós szempontot: csak azokat az SMS-üzeneteket olvasta fel, amelyek úgy mond „eltűrték a mikrofont”, ami mégis meglepő, ha tekintetbe vesszük a gyász emberi voltát... Máskülönbén ő maga nem avatkozott bele a vélemények áradatába, tehát nem kérdezett, nem stimulált, nem nyilvánított véleményt, ugyanakkor a hallgatók egymással is dialógust folytattak, reagáltak egymásra, illetve a műsorra is – például: „csak a szolidaritás miatt nem kapcsolom ki a rádiót...” Ettől eltekintve azonban bizonyos irányokat ki lehetett tapintani a vélemények folyamában.

Bizonyos hozzászólások a nemzeti gyásznapi anyagi oldalát érintették, mondhatni a diskurzus egyik fontos gravitációs pontját képezte a vitatott költség. Jellemző a szélsőségség: a feltétlen adakozó hajlam sok esetben odáig ment, hogy „ilyenkor a pénz nem számít”. Ennek persze különböző indoklásai voltak, s ezek már különböző irányba haladtak. Többnyire természetesen a legendás játékos iránti elkötelezettség szinte kötelező jelének tartották a nagyvonalúságot: „nem szabad sajnálni a pénzt, nem is szabad megkérdezni, mennyibe kerül, az államnak gondolkodás nélkül fizetni kell”. Ezt az álláspontot igazolták az olyan típusú „személyes beszámolók”, mint amelyet például az egyik fiatal nőtől hallhattunk egy hosszabb elmélkedés keretében: amikor Barcelonában járt, és az utcán egy idegen megkérdezte tőlük, hogy milyen nyelven beszélnek, akkor hamarosan felvillanyozódott, s ódákat zengett az egyetlen magyarról, akit ismert. S ha szabad egy szerzői megjegyzést. A magam részéről inkább szomorkásan hallgattam a gyásznapot megelőzően az állandóan ismételtetett, s bizonyára a szervezés számára fontos bejelentést: Puskás az a magyar, akit a legtöbb ember a világban ismer, sőt ő az egyetlen magyar, aki külföldön Európa közepéig hatolt, és az indogermán világ számára mindig is idegen nép soraiból általában ismernek (tudjuk, Beckham a nagy kivétel.).

Igen, a szokásos legenda – ami sajnálatos módon alapvetően igaz – csak tudnám, hogy miért kell erre büszkének lenni?

Másfelől a „kicsinyes anyagiaskodást”, illetve az alacsony részvételt eltérő szempontok szerint ítélték el, alapvetően a nemzet (ön)ostorozó hagyományai mentén: „Nézzétek meg a brazilokat, Sennát egymillió ember búcsúztatta, de mi egy ilyen nép vagyunk!” Voltak persze a szolidaritást és a moralitást ötvöző szempontok is: „En minimálbéren élek, de azt mondom, ha augusztus 20-án nem sajnáljuk elpufogtatni a sok pénzt, akkor ezt se sajnáljuk.” Időnként óvatos politikai felhangok is megmutatkoztak: „Nálunk szolidaritási adó van, de szolidaritás nincs.” Sőt, néha – vélhetően még a mikrofontűrési határon belül, de határozott politikai jelleggel: „Ne ezt a pénzt sajnáljuk, hanem azt a sok pénzt, amibe a tüntetések és a randalírozások kerültek...”

Erdekes, hogy az „alacsony részvételt” is többféleképpen ítélték meg. Voltak többen is, akik számára nem okozott különösebb meglepetést az „érdektelenség” – számukra nyilván a teljes számla is indokolatlanul magas. Talán a legmeglepőbb volt a „személyre szóló” érv: „Nekem Öcsi bácsi csak egy név volt – persze, hogy hallottam róla, de igazából nincs semmilyen személyes emlékem róla...” Az ehhez hasonló, aránylag semleges viszonyulási vallomások mellett megjelentek erősebb álláspontok is: „Jó, ’56-ig itt volt, focizott, nagy volt, a miénk volt, de aztán eltűnt, mint a pinty.” És szélsőséges formákban: „Hős az, aki feláldozza magát – és Puskás mit tett?” vagy „Miért kell ilyen nagy felhajtás körülötte? Elment, és aztán foglalkozott velünk? Miért kell egy ilyen önző disszidentet szentté avatni?” Ha az ilyen esetekben nyilván lehet bizonyos politikai háttérrel sejteni, akkor egyértelműen politikai ítélet mutatkozik meg az „ellenkező” póluson: „Az elhallgatás rejlik a probléma mögött. Harminc évig beszélni sem volt szabad Puskásról...”

Az eddigi idézetek talán illusztrálják, hogy milyen sok irányban és milyen ellentmondásokkal terhelt folyamatot indított el az óvatos műsorvezető: nyilván nem szokott ilyen jellegű műsorokat vezetni, s láthatóan maga is ámuldozott az egyre inkább felszabadultabban és egyre elszabadultabb nézeteket megjelenítő hallgatók tapasztalatán: s mintha nem is akaródzott volna befejezni, amit elkezdett, a kíváncsisága lehetővé tette, hogy a hallgatók egy idő után egymás véleményére is reagáljanak, illetve az ellentmondásoktól stimuláltak egyre hevesebben reagáljanak. Így nem csoda, hogy egyre inkább teret kapott a politikai nyelvezet – és ami még különösebb volt, egyfajta moralizálás, amely mögött a nemzeti önsajnálat/önostorozás hagyománya, az „általános morális válság” élménye húzódik meg (emögött bizonyára felsejlik a politikai színtér egy újabb „elnöki” perspektívája is). Akárhogy is, a kezdetben tárgyyszerűnek és tárgyhoz tartozónak tekinthető bejelentkezések után, mindinkább érzékelhető volt, ahogy a vélemények valamiféle történelmi táblóban jelennek meg, s az érzelmek egyre hevesebb zenei fokozatai egy különös, karmestert veszített nagyzenekari szimfóniában csapódnak össze.

Szinte sistergett a rádiókészülék a spontán feltörő, túlfeszített nézetektől: az egymásnak feszülő érzelmek, sérelmek és elmélettöredékek folyamától.

Kiderült, hogy az üres stadion mögött a régi, szerteágazó gyökérzetű problémahalmaz lappang, amely – sportnyelven szólva – szinte csak egy sípjelre vár, hogy „elszabaduljon”. Tehát alaposan elszámították magukat a szervezők. És volt egy hallgató, aki rávilágított arra is, hogy a szervezők számításai minden racionális és irracionális vitán túl is nélkülöztek egyetlen szempontot. Egy hozzászóló hallgató, bizonyos Anna így fogalmazott: „Szerintem a gyászt nem a futballstadionban kell átérezni...” És ennél bölcsebbet magam sem tudok kitalálni, így ezzel zárom szomorú vasárnap esti soraim. Ráadásul a címadó kérdésre sem tudom a választ.

Kezi'csókolom

Nem szeretem az ünnepeket. Mert nem ünnepek a szó igaz s nemes értelmében, s nem is lehetnek ilyenek, ha az ember csak bosszankodik, hogy (még) ilyenkor sem vagyunk képesek átlépni saját árnyékunkat, felemelkedni önös kis érdekeinken. Erre a legfrissebb példa a Magyar Kultúra Napja alkalmából Zentán – „Ünnepeljünk együtt!” jelszóval – tartott „délvidéki központi” ünnepség. A Magyar Nemzeti Tanács, a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség, a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet és a zentai Thurzó Lajos Közművelődési Központ szervezésében tartott rendezvény, melynek Hálózatépítés – Magyar művelődési intézetek a Kárpát-medencében című tanácskozására az eminens szervezők egyetlen itteni, értsd vajdasági magyar előadót sem tudtak (akartak?) felkérni, hogy a három magyarországi és az egy romániai, kétségtelenül erre érdemes meghívott, bevezető előadást tartó vendég mellett fellépjen. Mintha az itteniek csak arra lennének képesek, hogy a vendégeknek kezi'csókolomot mondjanak, amit hallom (mert több, kultúránkban évtizedeken át tevékeny szereplőhöz hasonlóan, nem lévén meghívott, nem voltam jelen), illetmudoan meg is tettek. Mi ez? Önmagunk alábecsülése? Tehetetlenségünk beismerése? Kisebbségi szolgálalkúségünk újabb bizonyítéka? Netán: túlzott hajbókolás? Pénzelőink előtti bokázás?

*

Ha már jegyzetet írok a Magyar Kultúra Napja kapcsán, nem hagyhatom említés nélkül, mert kultúránkhoz való viszonyulásról tanúskodik fölöttébb beszédesen: vajon nemzeti kultúránk legjelentősebb ünnepén a Vajdaságban zömmel amatőröket kell díjazni? Kérdezem annak tudatában, amihez nem férhet kétség, hogy a maguk területén mindannyian kiválóak, hasznos munkát folytatnak. (GL)

Krónika

DÍJAK

KILÁTÓ-DÍJ SAMU JÁNOS VILMOSNAK – Az újonnan alapított Kilátó-díjat Samu János Vilmosnak ítéltek oda.

BARTÓK BÉLA EMLÉKDÍJ LAJKÓ FÉLIXNEK – Lajkó Félix december 14-i budapesti koncertjén vette át a Bartók Béla Emlékdíjat.

MAGYAR KULTÚRA LOVAGJA DÍJ DÁNIEL JÓZSEFNEK – A kisebbségi művelődést támogató Dániel József, újvidéki nyomdatulajdonos a Magyar Kultúra Napján vette át a Magyar Kultúra Lovagja kitüntetést.

RENDEZVÉNYEK

NAGY JÓZSEF KÖZPONT – Kanizsán december 20-án nyitották meg a Nagy József Központot. Az avatóünnepségen számos neves művész lépett fel.

INDULJ DALOM – December 21-én Szabadkán bemutatták az Indulj dalom... című CD-t, melyen Kosztolányi verseiből és prózai műveiből hallható válogatás Krizsán Szilvia és Kovács Frigyes előadásában, valamint Bartók Béla zongorára írt művei Görög Enikő és Noémi tolmácsolásában.

KÖNYVBEMUTATÓK

December 12-én a szabadkai főkonzulátuson bemutatták Molnár Ti-

bor Budapesti tudósítónk jelenti... Az 1956-os magyar forradalom a Magyar Szó hasábjain című könyvét.

December 16-án Muzslyán bemutatták Sándor Zoltán Emese című regényét.

Január 18-án Zentán bemutatták Gulyás Gabriella Délvidéki művészek és Nagybánya 1896–1918 című könyvét.

Január 18-án Szabadkán bemutatták Kovačevné Fehér Ilona Örke, mi a csoroszlya? című könyvét.

Január 20-án Topolyán bemutatták Aaron Blumm Csáth kocsit hajt című könyvét.

MEGJELENT

Balogh István: Szilveszter Szilveszter. Forum, Újvidék, 2007

Németh István: Kékkő lovaknak. Forum, Újvidék, 2007

Uri Ferenc: Árpád-házi Szent Erzsébet római katolikus egyházközség története. 1930–2005. K. n. Újvidék, 2006

*

Kortárs magyar írók bemutatásának szentelte legújabb számát a belgrádi Mostovi folyóirat. Többek között Kertész Imre, Konrád György, Esterházy Péter, Kukorelly Endre, Tolnai Ottó és Végel László írásai jelentek meg Vickó Árpád fordításában.

SZÍNHÁZ

BEMUTATÓ A KOSZTOLÁNYI SZÍNHÁZBAN – December 15-én a szabadkai Kosztolányi Dezső Színházban mutatták be (Bram Stoker regényének felhasználásával) Drakula – a pillanatok fényei című művet. Rendező: Urbán András. Szereplők: Francia Gyula, G. Erdélyi Hermina, Gregus Zsolt, Hegyi Csaba, Karácsonyi Attila, Sinkovits Ede, Suzana Vuković.

BEMUTATÓ A NÉPSZÍNHÁZBAN – December 20-án mutatták be a szabadkai Népszínházban Parti Nagy Lajos Ibusár című huszerettjét. Rendező: Hernyák György, díszlet: Szilágyi Nándor, jelmez: Cselényi Nóra m. v., zene: ifj. Kucsera Géza m. v., koreográfus: Rogács László m. v. Szereplők: Vicei Natália, Kalmár Zsuzsa, Ralbovski Csaba, Péter Ferenc, Kovács Frigyes, Sziráczy Katalin, Szőke Attila, Pálfi Ervin, Szilágyi Nándor, Brezovszki Roland, Lackó Bálint, Kiss Andor.

VENDÉGJÁTÉK PESTEN – Január 5-én és 6-án Budapesten vendégszerepelt Urbán András Társulata a 0,1 mg című előadással.

BEMUTATÓ ÚJVIDÉKEN – Január 9-én mutatták be az Újvidéki Színházban Hamvai Kornél Hóhérok hava című színművét. Rendező: László Sándor, díszlet, jelmez: Csík György m. v., zene: Huszta Dániel, koreográfus: Lavro-Gyenes Ildikó m. v. Szereplők: Balázs Áron, Kovács Nemes Andor, Magyar Attila, Kőrösi István, Német Attila, Giricz Attila, Pongó Gábor,

Ferenc Ágota, Varga Tamás, Huszta Dániel, Molnár Róbert, Krizsán Szilvia, Faragó Edit, Ábrahám Irén, Figura Terézia, Elor Emina, Jaskov Melinda, valamint Mészáros Gábor, Búza Ákos, Sirmer Zoltán, Táborosi Margaréta, Kokrehel Júlia, Soltis Lehel, Gombos Dániel, Raffai Ágnes, Crnkovity Gabriella.

ZENE

December 18-án Szabadkán a szabadkai Zeneiskola szimfonikus zenekara és vegyeskara Mozart E-dúr zongoraversenyével lépett fel. A szólista Kinka Rita volt. A műsoron szerepelt Mozart Koronázási miséje is, melyet Pintér Gabriella, Varjasi Gyula és Cseh Antal szólisták adtak elő. Közreműködött még a Collegium Musicum Catholicum és a Zeneiskola Bambi kórusa. Huszár Elvira vezényelt.

Január 12-én tartották meg az V. Őseink zenéje elnevezésű rendezvényt Szenttamáson, ahol vajdasági zenekarok mutatták be a Kárpát-medence tájegységeinek népzenejét. Lajkó Félix is a fellépők között volt.

KIÁLLÍTÁS

Január 18-án nyitották meg Szabadkán a 150 éve született Eisenhut Ferenc festményeiből összeállított kiállítást.

Január 20-án nyitották meg Topolyán Cservenák Erzsébet kerámiáinak kiállítását.

NOVÁK Anikó összeállítása